

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до організації самостійної роботи, практичних занять
та виконання письмових робіт

з дисципліни

«ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ (ЧАСТИНА 1)»

*(для студентів I курсу денної та заочної форм навчання
спеціальності 242 – Туризм)*

Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2017

Методичні вказівки до організації самостійної роботи, практичних занять та виконання письмових робіт з дисципліни «Економічна теорія (Частина 1)» (для студентів 1 курсу денної та заочної форм навчання спеціальності 242 – Туризм) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. : Н. В. Можайкіна, Ю. В. Федотова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 115 с.

Укладачі: канд. екон. наук, доц. Н. В. Можайкіна,
канд. екон. наук, доц. Ю. В. Федотова

Рецензент

І. А. Островський, кандидат економічних наук, доцент Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Рекомендовано кафедрою економічної теорії, протокол № 9 від 27.04.2017 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1 Зміст дисципліни.....	5
2 Плани практичних занять за змістовими модулями й навчальними елементами.....	16
3 Типові задачі та їхнє розв'язання.....	66
4 Методичні рекомендації до виконання та завдання для письмових робіт.....	76
5 Порядок, методи і критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів.....	109
6 Екзаменаційні питання.....	110
Список рекомендованих джерел.....	113

ВСТУП

Для бакалаврів за спеціальності 242 – Туризм програма нормативної навчальної дисципліни «Економічна теорія (Частина 1)» зарахована до циклу фундаментальної, природничо-наукової та загальноекономічної підготовки. Вона викладається протягом одного семестру, включає виконання розрахунково-графічної роботи та завершується екзаменом.

Метою вивчення дисципліни «Економічна теорія (Частина 1)» є набуття майбутніми фахівцями ґрунтовних економічних знань, формування у них логіки економічного мислення і економічної культури, навчання їх базовим методам пізнання і аналізу економічних процесів, вмінню приймати обґрунтовані рішення з приводу економічних проблем, пов'язаних з їх майбутньою практичною діяльністю.

Завданням дисципліни є набуття належних навичок раціональної економічної поведінки, виходячи з концептуальних основ ринкової економіки, розуміння особливостей функціонування сучасних ринків та утворення цін на послуги праці, капіталу, природних ресурсів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студенти повинні:

- знати основні економічні закони, механізм їх дії;
- володіти категоріальним апаратом та методологією дослідження;
- аналізувати особливості розвитку та встановлення економічних відносин між людьми у процесі господарської діяльності;
- аналізувати взаємодію економічних суб'єктів у процесі створення матеріальних благ при обмежених ресурсах;
- застосовувати діалектичні методи економічного аналізу при дослідженні елементів ринкового механізму;
- обґрунтовувати можливості застосування теоретичних моделей економічного розвитку в практичній діяльності;
- аналізувати проблеми, пов'язані з розвитком грошово-кредитних відносин, фінансової політики та державного регулювання в умовах ринкової економіки;
- оцінювати вплив на економічні процеси зовнішніх факторів, тенденції розвитку світової економіки.

Логіка і структура дисципліни «Економічна теорія (Частина 1)» та передбачені цією програмою методи її вивчення дають можливість студентам засвоїти необхідний обсяг науково-теоретичних знань, що обумовить можливість цілісного сприйняття процесу функціонування сучасної економіки на національному і загальносвітовому рівнях і набути норм грамотної економічної поведінки.

1 ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Тема 1 Предмет і метод економічної теорії

Зародження економіко-теоретичних знань. Становлення і основні етапи розвитку економічної теорії як науки. Сучасні напрями, школи та течії економічної теорії. Розвиток економічної думки в Україні. Предмет економічної теорії і його тлумачення різними школами. Складові сучасної економічної теорії. Позитивна та нормативна економічна теорія. Економічне мислення, його види та роль у розумінні економічного життя суспільства. Економічні закони, принципи і категорії. Система економічних законів. Методологічні аспекти пізнання, механізму дії та використання економічних законів. Методи пізнання економічних процесів і явищ. Загальні та спеціальні методи наукового пізнання та їх використання. Функції економічної теорії. Місце економічної теорії в системі економічних наук. Економічна теорія та економічна політика. Економічна теорія як основа економічної політики. Основні напрями, пріоритети, методи, інструменти економічної політики.

Тема 2 Економічна система суспільства

Економічні потреби суспільства, їх суть та структура. Піраміда Маслоу. Поняття безмежності потреб. Закон зростання потреб та механізм його дії. Проблеми використання закону зростання потреб у процесі виробництва матеріальних благ. Економічні блага. Економічні інтереси: сутність, суб'єкти, класифікація. Суперечності інтересів економічних суб'єктів та форми їх усунення. Інтереси і потреби: діалектика взаємозв'язку. Взаємодія потреб та інтересів як рушійна сила соціально-економічного прогресу. Економічна система, її сутність та основні структурні елементи. Типи економічних систем. Традиційна економіка. Економічна система вільного капіталізму. Командно-адміністративна система. Система змішаної економіки. Перехідні економічні системи, їх зміст та основні риси. Формування інституційних та економічних умов переходу до нової системи господарювання. Криза та розпад командно-адміністративної системи і необхідність переходу економіки постсоціалістичних країн до ринкових відносин. Концепції різноманітності форм переходу різних країн до ринкової економіки. Основні напрями формування сучасних ринкових відносин. Формування державного і ринкового механізмів регулювання економіки. Власність як економічна категорія. Суб'єкти та об'єкти. Типи, форми і види власності. Основні тенденції розвитку власності на сучасному етапі. Необхідність різноманітних форм власності в ринковій економіці. Трансформація форм власності в Україні. Роздержавлення. Приватизація. Світовий досвід. Сучасний стан відносин власності в Україні. Економічні школи щодо періодизації суспільного розвитку.

Тема 3 Виробництво, його сутність та роль в житті суспільства

Виробництво як визначальний фактор потреб суспільства та їх розвитку. Зміст і структура суспільного виробництва. Матеріальне та нематеріальне виробництво, їх сутність і взаємозв'язок. Ресурси виробництва та їх види. Використання економічних ресурсів. Абсолютна та відносна обмеженість (рідкісність) ресурсів. Межа економічних можливостей. Економічний вибір. Крива виробничих можливостей. Основні фактори виробництва та їх взаємозв'язок. Ефективність виробництва, її сутність, економічні та соціальні показники. Форми організації суспільного виробництва: натуральне і товарне. Еволюція товарного виробництва. Товарне виробництво, умови та причини його виникнення. Проста і розвинена форми товарного виробництва, їх спільні риси та відмінності. Товарне виробництво як основа ринкової економіки та його роль в економічному розвитку суспільства.

Тема 4 Теорія товару і грошей

Товар і його властивості. Вартість. Мінова вартість. Споживна вартість та її показники. Теорії вартості: трудова, маржиналістська і неокласична. Розвиток товару і товарного виробництва за сучасних умов. Теоретичні концепції виникнення та сутність грошей. Функції грошей. Історичний підхід у розгляді функцій грошей. Види грошей: паперові, металеві, кредитні, безготівкові, електронні. Обіг готівкових та безготівкових грошей. Сучасні зміни в грошовому обігу. Закон грошового обігу. Історичний досвід України в створенні національної грошової одиниці. Інфляція, її суть і причини. Темпи інфляції. Види інфляції. Соціально-економічні наслідки інфляції.

Тема 5 Теоретичні основи ринкової економіки та її основні елементи

Теоретичні засади становлення ринкових відносин. Об'єктивні передумови виникнення ринку. Поняття ринок. Риси, структура та функції ринку. Види ринків. Критерії класифікації ринків та їх структура. Характерні ознаки сучасного ринку. Об'єктивна зумовленість та сутність ринкової інфраструктури. Основні суб'єкти ринкової економіки. Держава як суб'єкт ринкового господарства. Соціально-економічна характеристика елементів ринку та умови їх формування в Україні. Сутність попиту і фактори, що його визначають. Закон попиту. Винятки дії закону попиту. Крива попиту. Зв'язок між попитом і ціною. Зміщення кривої попиту під впливом дії нецінових факторів. Пропозиція: зміст і фактори, що на неї впливають. Закон пропозиції. Крива пропозиції та її властивості. Зв'язок між пропозицією і ціною. Нецінові фактори зміни пропозиції. Зміщення кривої пропозиції під впливом дії нецінових факторів. Особливості формування і зміни кривих пропозицій в перехідних економічних системах. Ринкова рівновага. Утворення рівноважної ціни та рівноважного обсягу виробництва. Фактори, які впливають на зміну ринкової рівноваги. Сутність ціни. Механізм формування і функції ціни. Види цін. Концепція ціноутворення по Маршалу. Сутність конкуренції. Місце конкуренції в ринковій економіці. Форми конкуренції. Типи конкурентної

поведінки. Функції конкуренції. Методи конкурентної боротьби. Позитивні й негативні наслідки конкуренції. Монополія та типи монополізації. Види монополій. Монопольна влада. Критерії та межі монополізації економіки. Недоліки надмірної монополізації економіки. Економічні наслідки монополій. Ринок монополістичної конкуренції. Особливості монополістичної конкуренції. Олігополістичний ринок. Суть олігополії. Олігополія і конкуренція. Олігополія та економічна ефективність. Антимонопольна політика і антимонопольне законодавство. Світовий досвід створення антимонопольного законодавства. Проведення антимонопольної практики. Антимонопольна політика в Україні.

Тема 6 Підприємство та підприємництво в ринковій економіці

Підприємство як суб'єкт економічної системи. Організаційно-правові форми підприємств. Соціально-економічна характеристика підприємств. Функції підприємства. Організацій процесу виробництва. Обмеженість ресурсів та шляхи її подолання. Продукція підприємстві та її економічні форми. Суть підприємництва та умови його існування. Види та суб'єкта підприємницької діяльності. Форми підприємництва. Підприємництво і бізнес. Перспектива розвитку підприємництва в Україні. Проблема банкрутства підприємств. Законодавство про банкрутство.

Тема 7 Капітал підприємства, його кругообіг та обіг

Сутність капіталу, його матеріально-речовий зміст та соціально-економічна форма Капітал як фактор виробництва. Структура капіталу та його обіг. Кругообіг капіталу. Промисловий капітал. Стадії кругообігу і функціональні форми промислового капіталу.

Основний капітал. Фізичне та моральне зношення основного капіталу. Механізм відтворення основного капіталу. Амортизація. Норма амортизації. Амортизаційний фонд як одне з джерел відтворення основного капіталу. Обіговий капітал. Час і швидкість обігу. Фактори, що впливають на швидкість обігу. Оборотні засоби та їх структура. Показники ефективності використання основного та обігового капіталу. Рентабельність.

Тема 8 Капітал сфери обігу

Сфера обігу в ринковій економіці. Виникнення сфери товарного обігу в процесі еволюції товарно-грошових відносин. Сутність, функції та місце сфери обігу у ринковій економіці. Сфера обігу як сфера функціонування торгівельно-мінових та кредитних відносин, торговельного та позичкового капіталу. Торговельний капітал та його еволюція за сучасних умов. Особливості сфери функціонування торговельного капіталу та його функціональна структура. Сучасні форми торговельного підприємництва. Товарна біржа. Торгові дома. Інтернет-торгівля у сфері ринкової інфраструктури. Торговельний прибуток і його норма. Позичковий капітал як відокремлена частина грошових функціональних форм промислового і

торговельного капіталу. Сутність та джерела позичкового капіталу. Позичковий процент і його джерела. Норма позичкового проценту та його динаміка. Роль процентної ставки. Кредит як форма руху позичкового капіталу. Форми кредиту. Роль і функції кредиту в сучасній ринковій економіці. Банківська система як інфраструктурний елемент сучасної ринкової економіки. Банки, їх види та функції. Позабанківські кредитні заклади. Акціонерно-корпоративний капітал. Цінні папери акціонерних товариств. Акції. Облігації. Казначейські зобов'язання та ощадні сертифікати. Ринок цінних паперів. Фондова біржа та її функції.

Тема 9 Ринкові відносини в аграрному секторі

Аграрна сфера виробництва та її особливості. Сутність аграрних відносин. Форми господарювання у сільському господарстві: фермерські, кооперативні, державні, змішані. Рентні відносини. Сутність земельної ренти, її види та механізм створення. Розподіл і використання рентного доходу. Ринок землі. Попит і пропозиція на землю. Ціна землі. Агропромислова інтеграція й агропромисловий комплекс. Механізм реалізації аграрних відносин в сучасних умовах. Державна політика регулювання та підтримки сільськогосподарського виробника.

Тема 10 Доходи населення, їх формування та розподіл

Доходи, їх види та джерела формування. Сутність та механізм розподілу доходів. Функціональний та персональний розподіл доходів. Форми розподілу доходів за трудові результати та економічну діяльність. Заробітна плата: сутність, форми та системи заробітної плати. Дохід від кооперативно-колективної та індивідуальної трудової діяльності. Підприємницький дохід. Доходи від власності та рентні доходи. Сімейні доходи, їх структура та використання. Заощадження як необхідний елемент у структурі сімейних доходів. Номінальні та реальні доходи. Диференціація доходів та її межі. Крива Лоренца та коефіцієнт Джині. Соціальні аспекти економічних відносин. Рівень та якість життя населення. Прожитковий мінімум. Бідність. Необхідність та сутність системи соціального захисту населення. Основні елементи механізму соціального захисту. Державне регулювання розподілу доходів. Роль держави у забезпеченні соціального захисту в умовах переходу до ринкової економіки.

Тема 11 Держава та її економічні функції

Необхідність і межі державного регулювання ринкової економіки. Держава як суб'єкт економічної системи. Теоретичні погляди на роль держави в економіці та їх еволюція. Економічні функції держави. Форми, методи та інструменти державного регулювання економіки, фінансова система. Суть і структура фінансової системи. Державний бюджет. Місцеві бюджети. Формування доходів і витрат державних та місцевих бюджетів. Податки. Елементи системи оподаткування. Крива Лаффера. Функції податків: фіскальна, регулююча, стимулююча. Класифікація податків. Бюджетно-податкова система

як інструмент економічної політики держави. Необхідність державного регулювання в умовах ринкової економіки. Співвідношення державного і ринкового механізмів регулювання національної економіки.

Тема 12 Світове господарство і міжнародні економічні відносини

Сутність та етапи становлення світового господарства. Структура, основні риси та закономірності його розвитку. Інтернаціоналізація господарського життя. Інтеграційні процеси на сучасному етапі. Основні форми міжнародних економічних відносин та види інтеграційних формувань. Міжнародна економічна інтеграція. Інтеграційні зв'язки й механізм міжнародного співробітництва. Головні інтеграційні угруповання світу. Процеси інтеграції у Європі та її форми. Роль транснаціональних корпорацій в інтернаціоналізації суспільного виробництва. Місце Європейського економічного співтовариства у світовій економіці. Перспективи інтеграції економіки України у світову економічну систему. Міжнародна торгівля та її економічні основи. Міжнародний поділ праці, його принципи і форми. Міжнародна спеціалізація і кооперація виробництва. Особливості поділу праці в сучасних умовах.

Теорії міжнародної торгівлі. Протекціонізм і вільна торгівля. Тарифні та нетарифні засоби регулювання зовнішньої торгівлі. Всесвітній ринок товарів та послуг. Структура світового ринку. Основні тенденції розвитку світового ринку. Методи конкурентної боротьби на світовому ринку. Міжнародні торговельні організації. Міжнародний рух капіталів. Причини, форми вивозу капіталу. Особливості вивозу капіталу на нинішньому етапі розвитку світового господарства. Наслідки вивозу капіталу. Прямі та портфельні інвестиції.

Міжнародні кредити. Міжнародний валютний фонд. Європейський банк реконструкції та розвитку. Міжнародні валютно-фінансові відносини. Зміст і структура світової валютної системи. Валютні ринки. Конвертованість національних валют. Фіксований і плаваючий курс. Міжнародні валютно-фінансові організації. Міжнародна міграція робочої сили. Сутність і причини міжнародної міграції робочої сили. Основні напрями міграції. Утворення міжнародного ринку робочої сили.

Тема 13 Економічні аспекти глобальних проблем

Причини виникнення, сутність і класифікація глобальних проблем. Глобальні проблеми і шляхи їх вирішення людством. Сучасні глобальні проблеми. Паливно-енергетична та сировинна проблеми. Екологічна криза та форми її прояву. Демографічні проблеми світу та шляхи їх вирішення. Проблема та шляхи скорочення зон зубожіння, голоду і хвороб у світі. Проблеми роззброєння та мирного використання атому. Необхідність і форми міжнародного співробітництва у вирішенні глобальних проблем та розвитку світового господарства.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МАКРОЕКОНОМІКИ

Тема 14 Предмет, метод та функції макроекономіки

Макроекономіка – розділ економічної теорії. Економічна система як об'єкт макроекономічного аналізу. Макроекономічні суб'єкти та їх взаємодія. Основні макроекономічні проблеми й суперечності. Предмет макроекономіки. Функції макроекономіки. Методологія макроекономіки. Аналіз сукупних економічних тенденцій. Агреговані показники і функціональні взаємозв'язки між ними. Методи й принципи макроекономічних досліджень. Економічне моделювання. Екзогенні та ендогенні змінні макроекономічних моделей. Статичні й динамічні моделі. Ех-post-аналіз в порівнянні з ех-ante-аналізом. Мета та завдання макроекономіки. Макроекономічний аналіз як інструмент пізнання. Позитивний і нормативний аналіз. Теоретичне обґрунтування економічної політики. Макроекономічне прогнозування. Становлення та розвиток макроекономіки. Сучасні макроекономічні теорії: посткейнсіанська макроекономіка, неокласична макроекономіка, монетаризм. Основні макроекономічні проблеми та суперечності економіки України.

Тема 15 Макроекономічні показники в системі національних рахунків

Економічний кругообіг у простій економічній системі. Структура моделі економічного кругообігу. Взаємодія між домогосподарствами і фірмами. Ринок ресурсів та ринок продуктів. Включення державного сектору в кругообіг доходів і продуктів. Роль фінансових посередників в економічному кругообігу. Модель кругообігу із включенням зовнішньоекономічного сектору. Система національних рахунків (СНР) як нормативна база макроекономічного рахівництва. Сутність СНР та її відмінність від системи БНГ (балансу народного господарства). Методологічні принципи побудови системи національних рахунків.

Основні категорії системи національних рахунків: додана вартість, інституційні одиниці, сектори, операції, рахунки. Переваги та обмеження СНР. Проблеми впровадження СНР в Україні. Роль макроекономічних показників. Основні макроекономічні показники: національний обсяг виробництва, загальний рівень цін, зайнятість. Валовий національний дохід (ВНД) та валовий внутрішній продукт (ВВП). Методи обчислення ВВП: виробничий, кінцевого використання, розподільчий. Визначення кінцевої і проміжної продукції, доданої вартості. Подвійний рахунок та його виключення. Динаміка ВВП в Україні. СНР – система взаємопов'язаних показників. Співвідношення між основними показниками системи національних рахунків (СНР). Чистий національний дохід (ЧНД). Чистий внутрішній продукт (ЧВП), Валовий національний наявний дохід (ВННД). Обчислення реальних обсягів: номінальний і реальний ВВП. Темп росту й темп приросту реального ВВП. Індекс цін і дефлятор. Інфлювання та дефлювання ВВП. ВВП та суспільний добробут. Особливості макроекономічних показників. Неринкові операції. Зростання

вільного часу. Поліпшення якісних характеристик продукції. ВВП та навколишнє середовище. Тіньова економіка. Методика обчислення обсягів тіньової економіки. Чистий економічний добробут (NEW).

Тема 16 Модель сукупного попиту та сукупної пропозиції

Сутність сукупного попиту, його відмінність від індивідуального попиту. Сукупний попит та його модель. Структура сукупного попиту. Споживчий попит. Інвестиційний попит. Попит держави. Попит закордону. Цінові фактори, які впливають на сукупний попит: зміна процентної ставки, ефект багатства, обсяг та структура імпорту. Крива сукупного попиту (AD). Нецінові фактори, які впливають на сукупний попит. Зміни в споживчих витратах, інвестиційних витратах, державних витратах та у витратах на чистий експорт. Заплановані й фактичні витрати.

Сукупна пропозиція. Короткострокова крива сукупної пропозиції. Зміна цін і реального ВВП на різних ділянках короткострокової кривої сукупної пропозиції. Довгострокова крива сукупної пропозиції. Чинники, які впливають на сукупну пропозицію: цінові фактори - зміна процентної ставки, зміна рівня цін; нецінові фактори - зміни цін на ресурси, продуктивності праці, правових норм. Кейнсіанська крива сукупної пропозиції. Класична крива сукупної пропозиції. Узагальнена крива сукупної пропозиції. Рівновага сукупного попиту та сукупної пропозиції. Рівноважний рівень цін. Рівноважний обсяг виробництва. Три варіанти макроекономічної рівноваги. «Сукупний попит - сукупна пропозиція» як базова модель економічної рівноваги. Довгострокова й короткострокова рівновага. Порушення рівноваги сукупного попиту та сукупної пропозиції. Механізм відновлення рівноваги. Мультиплікатор у моделі AD-AS. Парадокс ощадливості. Сучасні теорії сукупної пропозиції.

Тема 17 Споживання, заощадження та інвестиції

Споживання і заощадження. Дохід кінцевого використання і споживання. Функція споживання. Споживання як функція доходу кінцевого використання. Функція заощадження. Середня схильність до споживання й заощадження. Гранична схильність до споживання та заощадження. Автономне споживання і чинники, які на нього впливають. Графік функції споживання (C). Графік функції заощадження (S). Теорії споживання. Кейнсіанська та неокласична концепції споживання. Чинники споживання і заощадження, не пов'язані з поточним доходом. Вибір активу заощадником. Ліквідність активу. Активи вищої та нижчої цінності. Види заощаджень. Національні заощадження. Рівень заощаджень. Динаміка середньої схильності до споживання. Особливості споживання в Україні в умовах ринкової трансформації національної економіки. Інвестиції як компонент сукупних витрат. Інвестиційна функція та її графік.

Роль інвестицій в економіці. Нестабільність інвестицій. Інвестиції в економіку України. Процентна ставка як чинник інвестиційного попиту. Номінальна й реальна процентна ставка. Процентна ставка і чиста

прибутковість інвестицій. Автономні інвестиції. Сутність мультиплікатора. Таблична модель мультиплікативного процесу. Модель простого мультиплікатора. Мультиплікатор Кейнса. Мультиплікативна зміна реального ВВП. Вплив інфляції на мультиплікативний ефект. Парадокс ощадливості. Вплив інвестицій на обсяг національного виробництва. Індуційовані інвестиції. Модель акселератора. Модель взаємодії мультиплікатора-акселератора.

Тема 18 Класична модель макроекономічної рівноваги

Рівновага економічних систем та механізм її забезпечення. Рівновага ринкової економіки. Передумови й еволюція розвитку класичної моделі макроекономічної рівноваги. Класична модель макроекономічної рівноваги: взаємодія ринків ресурсів, товарів, грошей та інвестицій. Гіпотези класичної моделі макроекономічної рівноваги. Ринок ресурсів. Праця як головний ресурс класичної макромоделі. Умови рівноваги ринку праці за класичною моделлю. Взаємозв'язок графіка рівноваги ринку праці з виробничою функцією. Визначення рівноважного обсягу виробництва. Ринок грошей та його рівновага. Графік рівноваги ринку грошей за класичною моделлю. Ринок товарів. Умови та графік рівноваги ринку товарів за класичною моделлю. Ринок заощаджень. Вплив процентної ставки на ринок заощаджень. Графік рівноваги ринку заощаджень. Загальна рівновага класичної макромоделі: система взаємопов'язаних графіків.

Тема 19 Рівновага національного ринку у моделі IS-LM

Ринок товарів та платних послуг. Модель «витрати – випуск» – кейнсіанська модель товарного ринку. Закрита економіка. Сукупні видатки. Заплановані видатки, фактичні видатки. Графік «кейнсіанський хрест», становлення рівноваги на товарному ринку без державного втручання та з ним. Інфляційний та дефляційний (рецесійний) розриви. Модель «вилучення – ін'єкції». Мультиплікатор видатків. Графік Хікса-Хансена для ринку товарів та платних послуг – крива IS. Фактори, які впливають на переміщення кривої IS. Ринок грошей та цінних паперів. Пропозиція грошей. Попит на гроші. Мотиви попиту на гроші: операційний, спекулятивний, обачливості. Ліквідна пастка. Інвестиційна пастка. Умови рівноваги на ринку грошей та цінних паперів. Графік Хікса-Хансена для ринку грошей та цінних товарів – крива LM. Фактори, які впливають на переміщення кривої LM. Ринок робочої сили. Пропозиція робочої сили. Попит на робочу силу. Умови рівноваги на ринку робочої сили. Реальна та номінальна заробітна плата. Загальна рівновага на ринках товарів і послуг, грошей та цінних паперів. Модель IS-LM як аналітичний засіб макроекономічної політики. Аналіз руху по кривих та переміщення кривих в моделі IS-LM. Вплив держави на загальну рівновагу засобами монетарної й фіскальної політики. Застосування моделі IS-LM для аналізу економіки України.

Тема 20 Фіскальна політика держави

Зміст фіскальної політики: цілі та інструменти. Податкові надходження як основне джерело доходів держави. Прямі й непрямі податки та їх роль у наповненні бюджету. Принципи ефективного оподаткування. Державні видатки і їх структура. Поточні та капітальні витрати держави. Дискреційна фіскальна політика. Стимулююча й стримуюча фіскальна політика. Модель впливу державних витрат та податків на сукупний обсяг виробництва. Мультиплікатор державних витрат і податковий мультиплікатор. Мультиплікатор збалансованого бюджету. Недискреційна (автоматична) фіскальна політика. Прогресивна шкала оподаткування. Соціальні трансферти. Стабілізаційний вплив на економіку автоматичної фіскальної політики в умовах падіння та зростання виробництва. Фіскальна політика з урахуванням пропозиції. Наслідки фіскальної політики на основі моделей «сукупний попит – сукупна пропозиція», «витрати-випуск», «AB-A8». Вплив зниження податків на ВВП згідно з теорією економіки пропозиції.

Фіскальна політика й державний бюджет. Концепції збалансування державного бюджету. Вплив фіскальної політики та циклічних коливань на державний бюджет. Бюджетний дефіцит: причини виникнення і економічні наслідки. Державне бюджетне обмеження. Циклічний та структурний дефіцити бюджету. Джерела дефіцитного фінансування. Емісійне й боргове фінансування бюджетного дефіциту. Державний борг та його структура. Економічні наслідки державного боргу. Ефект витіснення державою приватних інвестицій і тягар боргу для майбутніх поколінь. Методи управління державним боргом. Рефінансування. Реструктуризація. Боргові свопи. Списання боргу. Державний борг України та можливості його погашення. Фіскальна політика в Україні: основні напрями й протиріччя.

Тема 21 Монетарна політика

Грошовий ринок. Грошова пропозиція та способи її вимірювання. Грошова маса і грошова база. Коефіцієнт монетизації. Попит на гроші й фактори, що його визначають. Модель попиту на гроші Баумоля-Тобіна. Механізм функціонування грошового ринку. Центральний (національний) банк як суб'єкт монетарної політики. Операції центрального (національного) банку і грошова база. Інструменти центрального банку: політика облікової ставки, політика банківських резервів, операції на відкритому ринку. Механізм створення грошей банками. Вплив монетарної політики на економіку: політика «дорогих» та «дешевих» грошей. Передавальний (трансмісійний) механізм монетарної політики. Грошовий та депозитний мультиплікатори. Суть монетарної політики. Дискреційна і недискреційна монетарна політика. Стратегії монетарної політики. Таргетування як стратегія монетарної політики. Правила проведення монетарної політики. Проблема ефективності монетарної політики. Наслідки монетарної політики за моделлю IS-LM. Координація монетарної та фіскальної політики у моделі IS-LM. НБУ й монетарна політика в

Україні. Заходи щодо стабілізації монетарної системи в трансформаційних економіках. Проблема довіри до грошей і монетарної політики.

Тема 22 Циклічні коливання та економічне зростання

Макроекономічна нестабільність і нерівномірність економічного розвитку. Економічні (ділові) цикли. Типи циклів. Теорії циклічних коливань. Циклічні коливання та їх види. Класифікація макроекономічних змінних для типового ділового циклу: проциклічні, анти-циклічні, ациклічні. Макроекономічний аналіз циклічних коливань. Циклічність, інфляція й безробіття як форми прояву макроекономічної нестабільності. Кейнсіанська й неокласична теорія економічних циклів. Застосування моделей AD-AS і IS-LM для аналізу циклічних коливань. Концепція реальних економічних циклів Д. Кюдланла та Е. Прескота. Рівноважний циклічний процес Р. Лукаса. Теорія циклічних коливань М. І. Туган-Барановського. Адаптація економіки до циклічних коливань. Державне антициклічне регулювання. Особливості економічного циклу в Україні. Макроекономічна динаміка. Сутність економічного зростання. Передумови й характерні риси сучасного економічного зростання. Джерела економічного зростання. Методи обчислення джерел економічного зростання. Науково-технічний прогрес. Джерела зростання економіки України. Темпи економічного зростання. Фактори, які стримують економічне зростання. Макроекономічна політика стимулювання економічного зростання. Моделювання економічного зростання. Економічне зростання на основі моделі AD-AS і кривої виробничих можливостей. Модель економічного зростання Харода-Домара. Модель економічного зростання Р. Солоу. Стаціонарний стан. «Золоте» правило нагромадження капіталу. Теорії розвитку: порівняльний аналіз. Економічне зростання та економічний розвиток. Державне регулювання економічного зростання. Показники рівня економічного розвитку. Особливості економічного зростання в Україні.

Тема 23 Інфляція та антиінфляційна політика

Інфляція як макроекономічне явище. Розрахунок темпу інфляції. Класифікація інфляції: за критерієм рівня; за формою прояву; за можливістю передбачення та за причинами виникнення. Інфляції попиту на основі моделі AD-AS. Монетарні та немонетарні фактори інфляції попиту. Передчасна й чиста інфляція попиту. Інфляційний розрив. Інфляція витрат (пропозиції) на основі моделі AD-AS. Стагфляція. Причини інфляції витрат. Інфляційна спіраль. Теоретичні підходи до пояснення причин інфляції. Кейнсіанський і класичний погляди на інфляцію. Зарплата, безробіття та інфляція. Крива Філліпса і її сучасна інтерпретація. Монетаристське пояснення причин інфляції. Соціально-економічні наслідки передбачуваної та непередбачуваної інфляції. Інфляційний податок і сеньйораж. Крива Лаффера для інфляційного податку. Інфляція та динаміка реальної процентної ставки. Принцип Фішера. Антиінфляційна політика держави та її роль у стабілізації економіки. Коефіцієнт дезінфляції. Особливості антиінфляційного регулювання в

трансформаційних економіках. Інфляційні процеси в Україні: причини, наслідки й засоби стримування.

Тема 24 Безробіття та політика зайнятості

Механізм функціонування ринку праці. Чинники, що впливають на співвідношення попиту і пропозиції на ринку праці. Безробіття як відхилення від рівноваги. Рівень зайнятості та рівень безробіття. Види безробіття: фрикційне, структурне й циклічне. Фактичний та природний рівень безробіття і фактори, що його визначають. Розрахунок змін в обсягах ВВП під впливом відхилень безробіття від природного рівня. Кейнсіанське пояснення безробіття. Розрив безробіття як результат неефективного попиту. Неокласичні пояснення причин безробіття. Рекомендації щодо подолання безробіття з точки зору різних теоретичних концепцій. Економічні та соціальні наслідки безробіття. Закон і крива Оукена. Взаємозв'язок безробіття та інфляції. Крива Філіпса. Засоби державного регулювання зайнятості. Політика попиту та політика пропозиції у регулюванні ринку праці: переваги й ефективність. Соціальний захист безробітних. Макроекономічні засади політики зайнятості. Особливості ринку праці та стан безробіття в Україні.

Тема 25 Макроекономічна політика у відкритій економіці

Механізм зовнішньоекономічної політики. Інструменти зовнішньоторговельної політики. Іноземне інвестування. Порівняльна та абсолютна перевага. Платіжний баланс. Типові компоненти платіжного балансу. Класифікація статей платіжного балансу та їх взаємозв'язок. Платіжний баланс України. Валютний курс. Реальний і номінальний валютні курси. Вплив інфляції на номінальний валютний курс. Види валютних курсів. Попит та пропозиція валюти. Міжнародні системи валютних курсів: Бреттон-Вудська і Ямайська. Зв'язок валютного курсу з платіжним балансом. Розрахунок ВВП у відкритій економіці. Міжнародний потік товарів та капіталів. Вплив зовнішньої торгівлі на ВВП. Вплив чистого експорту на ВВП. Вплив обмінного курсу на чистий експорт. Мультиплікатор зовнішньої торгівлі. Гранична схильність до імпорту. Модель Мандела-Флемінга для відкритої економіки. Модель IS-LM для відкритої економіки при плаваючому валютному курсі. Крива IS. Особливості кривої LM у системі координат дохід – процентна ставка та дохід – обмінний курс. Рівновага моделі IS-LM і вплив на неї грошової, фіскальної та зовнішньоекономічної політики. Модель IS-LM для відкритої економіки при фіксованому валютному курсі. Рівновага моделі IS-LM і вплив на неї грошової, фіскальної та зовнішньоекономічної політики. Порівняльний аналіз макроекономічної політики при фіксованому й плаваючому обмінних курсах. Висновки моделі Мандела-Флемінга.

1 ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ЗА ЗМІСТОВИМИ МОДУЛЯМИ Й НАВЧАЛЬНИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Тема 1 Предмет і метод економічної теорії

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Зародження економіко-теоретичних знань. Становлення й основні етапи розвитку економічної теорії як науки.
2. Предмет економічної теорії та його тлумачення різними школами.
3. Економічні закони, принципи та категорії. Система економічних законів.
4. Методи пізнання економічних процесів і явищ. Загальні та спеціальні методи наукового пізнання та їхнє використання. Функції економічної теорії.
5. Місце економічної теорії в системі економічних наук. Економічна теорія та економічна політика.

Ключові категорії

Агреговані показники. Аналіз і синтез. Головна суперечність суспільного розвитку. Економіка. Економічні відносини. Економічні закони. Економічна політика. Економічні моделі (вербальні, графічні, аналітичні). Екзогенні змінні. Ендогенні змінні. Загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Індукція та дедукція. Інституціоналізм. Кейнсіанство. Класична школа. Макроекономіка. Маржиналізм. Меркантилізм. Мікроекономіка. Монетаризм. Наукова абстракція. Нормативна економіка. Предмет економічної теорії. Позитивна економіка. Соціально-економічний експеримент.

Питання для самопідготовки

1. Розкрийте роль економічної теорії в системі економічних наук.
2. Сучасні напрями, школи й течії економічної теорії.
3. Розвиток економічної думки в Україні.
4. Складники сучасної економічної теорії. Позитивна та нормативна економічна теорія.
5. Економічне мислення, його види та роль у розумінні економічного життя суспільства.
6. Методологічні аспекти пізнання, механізму дії та використання економічних законів.
7. Яка функціональна роль економічної теорії в розвитку людського суспільства?
8. Економічна теорія й економічна політика.
9. Економічна теорія як основа економічної політики.
10. Основні напрями, пріоритети, методи, інструменти економічної політики.

Теми реферативних повідомлень

1. Трактування предмета економічної теорії різними школами економістів.
2. Економічні теорії Стародавнього світу.
3. Розвиток економічної науки в Україні.
4. Структура економіки та її трансформація.
5. Загальнонаукові та спеціальні методи пізнання соціально-економічних явищ і процесів.

Завдання

1. У наступному переліку вказані погляди економістів різних шкіл на предмет економічної теорії. Назвіть, яка школа якої концепції дотримується:
  - а) діяльність, пов'язана з зовнішньою торгівлею та припливом грошей у країну;
  - б) вивчення сфери виробництва, в якій створюється багатство;
  - в) капіталістичний спосіб виробництва й відповідні йому відносини виробництва та обміну;
  - г) пошук найбільш ефективних способів розподілу обмежених ресурсів і раціонального господарювання.
2. Розташуйте в історичній послідовності їх виникнення наступні економічні школи: кейнсіанство, неокласичний напрям, фізіократи, класична школа, маржиналізм, меркантилізм.
3. *Інтернет завдання:* За допомогою глобальної мережі «Internet» знайдіть та прокоментуйте приклади економічних експериментів, які мали місце у світовій історії.

Тема 2 Економічна система суспільства

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Економічні потреби суспільства, їхня сутність і структура. Піраміда Маслоу. Економічні блага.
2. Економічні інтереси: сутність, суб'єкти, класифікація. Суперечності інтересів економічних суб'єктів і форми їхнього розв'язання. Інтереси і потреби: діалектика взаємозв'язку.
3. Економічна система, її сутність та основні структурні елементи. Типи економічних систем.
4. Основні напрями формування сучасних ринкових відносин. Формування державного й ринкового механізмів регулювання економіки.
5. Власність як економічна категорія. Суб'єкти й об'єкти. Типи, форми та види власності. Основні тенденції розвитку власності на сучасному етапі. Необхідність різноманітних форм власності в ринковій економіці. Трансформація форм власності в Україні. Роздержавлення. Приватизація. Світовий досвід.
6. Сучасний стан відносин власності в Україні. Економічні школи періодизації суспільного розвитку.

Ключові категорії

Абсолютні потреби. Власність. Власність на засоби виробництва. Взаємодія економічних інтересів. Види власності. Господарський механізм. Групові економічні інтереси. Державна власність. Дійсні потреби. Еволюція економічних систем. Економічні потреби. Економічні блага. Економічний закон зростання потреб. Економічні ресурси. Економічні інтереси. Економічна система. Задоволення потреб. Змішана економіка. Індивідуальні інтереси. Інтелектуальна власність. Класифікація економічних потреб. Колективна власність. Командна економіка. Кооперативна власність. Моделі ринкової економіки. Муніципальна власність. Об'єктивні потреби. Об'єкти економічних інтересів. Об'єкти власності. Потреби. Платоспроможні потреби. Пріоритетність потреб за А. Маслоу. Продуктивні сили. Право власності. Пліуралізм форм власності. Приватна власність. Приватизація. Ринкова економіка. Суб'єктивні потреби. Споживчі блага. Система економічних інтересів. Суб'єкти економічних інтересів. Соціально-економічна формація. Ступінь індустріально-економічного розвитку. Структура відносин власності. Суб'єкти власності. Суспільна власність. Трудова власність. Традиційна економіка. Типи власності. Форми власності. Цивілізація.

Питання для самопідготовки

1. Економічні потреби й економічні блага.
2. Поняття безмежності потреб. Закон зростання потреб та механізм його дії.
3. Проблеми використання закону зростання потреб у процесі виробництва матеріальних благ.
4. Взаємодія потреб та інтересів як рушійна сила соціально-економічного прогресу.
5. Абсолютна та відносна обмеженість (рідкісність) ресурсів. Межа економічних можливостей.
6. Економічний вибір. Крива виробничих можливостей.
6. Традиційна економіка.
7. Економічна система вільного капіталізму.
8. Командно-адміністративна система. Криза та розпад командно-адміністративної системи й необхідність переходу економіки постсоціалістичних країн до ринкових відносин.
9. Система змішаної економіки.
10. Перехідні економічні системи, їхній зміст та основні риси.
11. Формування інституційних та економічних умов переходу до нової системи господарювання.
12. Концепції різноманітності форм переходу різних країн до ринкової економіки.

Теми реферативних повідомлень

1. Взаємозв'язок економічних і соціальних потреб.

2. Теорія граничної корисності.
3. Виробничі можливості суспільства та проблема вибору.
4. Економічні інтереси як основа економічного механізму системи.
5. Мотиви і стимули виробничої діяльності людини.
6. Елементи економічної системи та моделі в рамках систем.
7. Економічна система суспільства і власність.
8. Місце власності в реформуванні економіки.
9. Власність в Україні та необхідність її реформування.

Завдання

1. Накресліть таблицю, в якій у трьох стовбцях розмежуйте матеріальні, духовні та соціальні потреби:

- а) одяг;
- б) ремонт автомобіля;
- в) участь у міському суботнику;
- г) консультація юриста;
- д) житло;
- е) потреба фірми в автотранспорті;
- ж) благодійність;
- з) видалення апендикса;
- і) відвідування філармонійних концертів;
- к) відвідування лекції по архітектурі міста.

2. У якійсь гіпотетичній країні виготовляються тільки два товари: велосипеди і пральні машини. Всі наявні ресурси використовуються повністю. Варіанти виробничих комбінацій наведені в таблиці.

1) накресліть криву виробничих можливостей.

2) знайдіть на графіку крапку М (80 велосипедів і 30 пральних машин).

Про що свідчить ця точка?

3) відшукайте на графіку крапку N (30 велосипедів і 20 пральних машин).

Про що свідчить ця точка?

4) за даними таблиці 1 знайдіть альтернативні витрати. Що показує їх динаміка?

Таблиця 1

Варіанти вибору	Велосипеди (шт.)	Пральні машини (шт.)	Альтернативні витрати
A	100	0	
B	90	10	
C	75	20	
D	55	30	
E	0	40	

3. Чи можна по малюнку кривої виробничих можливостей відповісти на наступні питання:

а) чи можливо здійснити комбінації випуску продукції, якщо всі вони розташовані із зовнішнього боку кривої виробничих можливостей?

б) чи можливий вибір, якщо різні комбінації випуску знаходяться всередині цієї кривої?

4. Деякий час промисловість певної країни не діяла через кризу в економіці. Як це вплинуло на положення кривої виробничих можливостей цієї країни? Поясніть цю ситуацію. Які процеси відбуваються в економіці, які фактори недовикористовуються в першу чергу?

5. Чи існують спільні економічні проблеми для суспільств: з централізованим плануванням, традиційним суспільством, та суспільством з ринковою економікою? Чи згодні Ви з подібним формулюванням питання?

6. *Інтернет завдання:* За допомогою щорічного Звіту про роботу Фонду державного майна України, який розташований на сайті Фонду державного майна України (режим доступу: <http://www.spfu.gov.ua/>) знайдіть та проаналізуйте інформацію щодо кількості об'єктів, які змінили державну форму власності за групами. Яка форма власності, на Вашу думку, є найбільш ефективною в Україні?

Тема 3 Виробництво, його сутність та роль у житті суспільства

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Виробництво як визначальний фактор потреб суспільства та їхнього розвитку. Зміст і структура суспільного виробництва.
2. Ресурси виробництва та їхні види. Використання економічних ресурсів.
3. Основні фактори виробництва та їхній взаємозв'язок.
4. Ефективність виробництва, її сутність, економічні та соціальні показники.
5. Форми організації суспільного виробництва: натуральне й товарне. Еволюція товарного виробництва.
6. Товарне виробництво, умови та причини його виникнення. Проста та розвинена форми товарного виробництва, їхні спільні риси та відмінності.

Ключові категорії

Виробництво. Валовий внутрішній продукт. Виробнича функція. Екологоефективність. Індекс людського розвитку. Індекс глобалізації. Загальна структура продуктивних сил суспільства. Загальна структура виробничих відносин. Засоби виробництва. Засоби праці. Земля. Капітал. Кінцевий продукт. Людський фактор. Матеріаловіддача. Матеріалоемність. Обмін. Організаційно-економічні відносини. Показники економічної ефективності виробництва. Показники соціальної ефективності виробництва. Праця. Предмети праці. Продуктивність праці. Розподіл. Робоча сила. Споживання. Соціально-економічні відносини. Сукупний суспільний продукт. Теорія факторів виробництва. Техніко-економічні відносини. Фактори ефективності виробництва. Фондовіддача. Фондоємність.

Питання для самопідготовки

1. Розкрийте сутність виробництва та взаємозв'язок між працею і виробництвом.

2. Матеріальне та нематеріальне виробництво, їхня сутність і взаємозв'язок.
3. Розшифруйте поняття та поясніть сутність ефективності виробництва, назвіть види та основні показники ефективності виробництва.
4. Що розуміється під соціальною ефективністю виробництва? Чому важливо враховувати соціальну ефективність виробництва?
5. Натуральна форми господарства та причини й умови, на базі яких здійснився перехід до товарної форми виробництва.
6. Товарне виробництво як основа ринкової економіки та його роль в економічному розвитку суспільства.

Теми реферативних повідомлень

1. Матеріальні основи розвитку сучасної цивілізації.
2. Процес виробництва та його продукт
3. Розвиток суспільного виробництва: рушійні сили та етапи.
4. Сутність та форми виявлення рушійних сил товарного виробництва.
5. Механізми ціноутворення в ринковій економіці.

Завдання

1. *Задача 1.* Визначте показники продуктивності праці (ПП), фондівіддачі (ФВ), фондомісткості (ФМ), фондоозброєності (ФО), матеріаломісткості (ММ), матеріаловіддачі (МВ), рентабельності (Р), якщо:
  - обсяг реалізованої продукції (П) – 1000 грн;
  - вартість основних фондів (ОФ) – 600 грн;
  - вартість сировини й матеріалів (М) – 200 грн;
  - собівартість продукції (СС) – 900 грн;
  - кількість працівників (К) – 20 осіб.
2. *Задача 2.* Вартість виробленої продукції складає 2 000 грош. од, вартість основних фондів, за допомогою яких вона вироблена – 5 000 грош. од, вартість використаних матеріалів – 1000 грош. од. Розрахуйте значення показників фондівіддачі та фондомісткості.
3. *Задача 3.* За 8 годин виробляється 16 виробів загальною вартістю 80 гривень. Як зміниться величина вартості одного виробу і всіх виробів, якщо:
  - продуктивність праці зросте в 2 рази;
  - інтенсивність праці збільшиться в 1,5 разів?
4. *Задача 4.* Вартість основних виробничих фондів – 100 тис. грн. Чисельність тих, що працюють – 600 чоловік. Обсяг чистої продукції – 1200 тис. грн. Визначте рівень продуктивності праці, фондівіддачу і фондомісткість.
5. *Інтернет завдання:* За допомогою сайтів Міжнародного Валютного Фонду (режим доступу: <http://www.imf.org/>) та Всесвітнього банку (режим доступу: <http://www.worldbank.org/>) знайдіть та проаналізуйте рівень ВВП за купівельною спроможністю різних країн світу. У якій країні, на Вашу думку, соціальна ефективність виробництва вища? Чому?

Тема 4 Теорія товару та грошей

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Товар і його властивості. Вартість.
2. Теорії вартості: трудова, маржиналістська та неокласична.
3. Теоретичні концепції виникнення та сутність грошей.
4. Функції грошей.
5. Закони грошового обігу.
6. Обіг готівкових і безготівкових грошей. Сучасні зміни у грошовому обігу. Закон грошового обігу.
7. Грошова система.
8. Інфляція: сутність, види, наслідки.

Ключові категорії

Абстрактна праця. Банкнота. Бартерний обмін. Валютний курс. Вартість товару. Вексель. Гроші як економічна категорія. Грошова маса. Грошовий ринок. Гроші як засіб обігу. Гроші як засіб платежу. Гроші як засіб заощадження. Гроші як міра вартості. Девальвація. Державна теорія грошей. Дефляція. Еволюційна концепція грошей. Емісія грошей. Загальна форма вартості. Закон вартості. Закон грошового обігу. Закон економії часу. Золотий паритет. Інфляція. Конкретна праця. Кредитні гроші. Натуральне господарство. Нуліфікація. Паперові гроші. Проста (випадкова) форма вартості. Раціоналістична теорія грошей. Розгорнута форма вартості. Споживна вартість товару. Світові гроші. Система золотого стандарту. Товар. Товарне виробництво. Теорія витрат виробництва. Теорія еволюційного походження грошей. Функції грошей.

Питання для самопідготовки

1. Розвиток товару й товарного виробництва за сучасних умов.
2. Двоїстий характер праці, що створює товар.
3. Мінова вартість. Споживна вартість та її показники.
4. Порівняльний аналіз затратних і незатратних теорій вартості.
5. Визначте і схарактеризуйте механізм дії закону вартості.
6. Історичний підхід до розгляду функцій грошей.
7. Виникнення й розвиток грошових стосунків.
8. Концепції виникнення грошей.
9. Грошова система і її основні елементи.
10. Види грошей: паперові, металеві, кредитні, безготівкові, електронні.
11. Історичний досвід України у створенні національної грошової одиниці.
12. Ціна товару й чинники, що впливають на неї.
13. Суть, причини і види інфляції.

Теми реферативних повідомлень

1. Становлення і еволюція грошових відносин.
2. Сутність, функції та форми грошей.

3. Грошова система та структура грошової маси.
4. Ринок грошей та грошова система України.
5. Гроші і бартер в сучасній економіці.
6. Електронні гроші та форми їх використання.

Завдання

1. *Задача 1.* Грошова маса $M = 2$ млрд грош. од. Грошова одиниця робить у середньому обороти, тобто $V = 4$. Умовний фізичний обсяг $Q = 500$ млн одиниць. Визначите середню ціну P , а також її зміну при зростанні M на 20% і зниженні Q на 10 %.

2. *Задача 2.* Розрахуйте обсяг грошової маси, необхідної для обігу, якщо швидкість обігу грошової одиниці – 3, фізичний обсяг товарів – 4 одиниці, а середня ціна – 8 грош. од. за одиницю товару.

3. *Задача 3.* Виходячи з рівняння $MV = PQ$, визначити обсяг грошової маси, якщо грошова одиниця робить у середньому 4 оберти на рік, середня ціна складає 200 грош. од., а умовний фізичний обсяг національного виробництва становить 500 млн одиниць.

4. *Задача 4.* Розрахуйте кількість грошей, необхідну для обігу, якщо швидкість обігу грошової одиниці становить 4 оберти, середня ціна товару – 10 грош. од., фізичний обсяг реалізованої продукції – 150 одиниць, вартість товарів, цього року проданих у кредит, – 800 грош. од., сума повернутих кредитів минулих років – 600 грош. од., взаємопогашені платежі – 200 грош. од.

5. *Інтернет завдання:* За допомогою сайту Національного Банку України (режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>) знайдіть інформацію щодо номінальної вартості банкнот, розмінних монет та обігових монет, які знаходяться в обігу в економіці України. Які функції виконує українська гривня?

Тема 5 Теоретичні основи ринкової економіки та її основні елементи

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Теоретичні засади становлення ринкових відносин. Об'єктивні передумови виникнення ринку. Поняття ринок. Риси, структура та функції ринку.
2. Об'єктивна зумовленість та сутність ринкової інфраструктури. Основні суб'єкти ринкової економіки.
3. Сутність попиту і фактори, що його визначають. Закон попиту. Винятки дії закону попиту. Крива попиту.
4. Пропозиція: зміст і фактори, що на неї впливають. Закон пропозиції. Крива пропозиції та її властивості.
5. Ринкова рівновага. Утворення рівноважної ціни та рівноважного обсягу виробництва. Фактори, які впливають на зміну ринкової рівноваги.
6. Сутність ціни. Механізм формування і функції ціни. Види цін. Концепція ціноутворення по Маршалу.

7. Сутність конкуренції. Форми конкуренції. Типи конкурентної поведінки. Функції конкуренції. Методи конкурентної боротьби. Позитивні й негативні наслідки конкуренції.
8. Монополія та типи монополізації. Види монополій. Монопольна влада. Економічні наслідки монополій.
9. Ринок монополістичної конкуренції. Особливості монополістичної конкуренції.
10. Олігополістичний ринок. Сутність олігополії. Олігополія та конкуренція. Олігополія й економічна ефективність.
11. Антимонопольна політика й антимонопольне законодавство. Світовий досвід створення антимонопольного законодавства. Проведення антимонопольної практики. Антимонопольна політика в Україні.

Ключові категорії

Антимонопольна політика. Антимонопольне законодавство. Антимонопольна політика в Україні. Базові елементи ринку. Вільне ціноутворення. Види монополій. Взаємозв'язок попиту та пропозиції. Економічні наслідки монополій. Еластичність попиту. Еластичність пропозиції. Закон попиту. Закон пропозиції. Класифікація ринків. Конкуренція. Кон'юнктура ринку. Критерії та межі монополізації економіки. Методи конкурентної боротьби. Моделі ринків. Монополістична конкуренція. Монополія. Монопольна влада. Негативні наслідки конкуренції. Об'єкти ринкових відносин. Особливості монополістичної конкуренції. Олігополістичний ринок. Олігополія та конкуренція. Олігополія й економічна ефективність. Попит. Пропозиція. Позитивні наслідки конкуренції. Ринок. Рівноважна ціна. Ринкова структура. Суб'єкти ринкових відносин. Сутність конкуренції. Сутність олігополії. Умови функціонування ринку. Типи монополізації. Типи конкурентної поведінки. Функції конкуренції.

Питання для самопідготовки

1. Ринкова структура. Критерії класифікації ринків та їхня структура.
2. Основні суб'єкти ринкової економіки.
3. Держава як суб'єкт ринкового господарства.
4. Соціально-економічна характеристика елементів ринку та умови їхнього формування в Україні.
5. Державне регулювання ринкової економіки.
6. Сутність і закони попиту та пропозиції в ринковій економіці.
7. Зв'язок між попитом і ціною. Зміщення кривої попиту під впливом дії нецінових факторів.
8. Зв'язок між пропозицією та ціною. Нецінові фактори зміни пропозиції. Зміщення кривої пропозиції під впливом дії нецінових факторів.
9. Особливості формування і зміни кривих пропозицій у перехідних економічних системах.
10. Діалектика залежності попиту і пропозиції.

11. Сутність і місце конкуренції в ринковій економіці.
12. Методи конкурентної боротьби. Критерії та межі монополізації економіки.
13. Типи монополій.
14. Особливості монополістичної конкуренції. Недоліки надмірної монополізації економіки.
15. Особливості функціонування олігополістичного ринку.
16. Світовий досвід створення антимонопольного законодавства.
17. Проведення антимонопольної практики.

Теми реферативних повідомлень

1. Історичний процес формування та розвитку ринка.
2. Ринкове господарство як невід'ємний компонент товарного виробництва.
3. Механізм функціонування ринку.
4. Теорія ринкових структур.
5. Особливості становлення ринкових відносин в Україні.
6. Тіньовий ринок як фактор порушення ринкової рівноваги.

Завдання

1. *Задача 1.* Попит і пропозиція на ринку певного товару задані у вигляді функцій: $Q_D = 300 - P$; $Q_S = 8P - 60$. Визначити аналітично й графічно точку рівноваги на цьому ринку. Як зміниться ситуація на ринку, якщо буде встановлено фіксовані ціни: а) $P_1 = 35$ грош. од.; б) $P_2 = 45$ грош. од.? Проаналізуйте ситуацію графічно.

2. *Задача 2.* Знайдіть рівноважні ціну й обсяг продукції аналітично і графічно, якщо функції попиту і пропозиції мають вигляд:

$$Q_S = 3p + 35; Q_D = 47 - p.$$

3. *Задача 3.* Попит і пропозиція на ринку певного товару задані рівняннями: $Q_D = 7 - p$; $Q_S = p - 1$. Визначити рівноважні ціну й обсяг продажу графічно і аналітично, а також величину дефіциту або переви виробництва, якщо держава зафіксувала ціну на рівні 6 грош. од.

4. *Задача 4.* Попит та пропозиція на ринку певного товару задані аналітично:

$$Q_D = 7 - P \text{ та } Q_S = P - 1.$$

Визначити рівноважну ціну й обсяг продажу. Припустимо, що за кожну вироблену одиницю товару виробник отримує з бюджету 3 грош. од. субсидій. Визначити ціни з субсидією та без, обсяг продажу та розмірів субсидій.

5. *Інтернет завдання:* На офіційному сайті Антимонопольного комітету України (режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/>) знайдіть та проаналізуйте основні повноваження Антимонопольного комітету України. Яку роль грає антимонопольний комітет у підтриманні ринкового конкурентного середовища?

Тема 6 Підприємство та підприємництво в ринковій економіці

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Підприємство як суб'єкт економічної системи. Функції підприємства.
2. Організація процесу виробництва. Продукція підприємств та її економічні форми.
3. Види та суб'єкти підприємницької діяльності. Форми підприємництва. Підприємництво і бізнес.
4. Перспектива розвитку підприємництва в Україні.
5. Проблема банкрутства підприємств. Законодавство про банкрутство.

Ключові категорії

Види підприємницької діяльності. Банкрутство. Економічні форми продукції підприємств. Обмеженість ресурсів. Організаційно-правові форми підприємств. Організація процесу виробництва. Підприємство як суб'єкт економічної системи. Продукція підприємств. Соціально-економічна характеристика підприємств. Сутність підприємництва. Умови існування підприємництва. Форми підприємництва. Функції підприємства.

Питання для самопідготовки

1. Організаційно-правові форми підприємств.
2. Соціально-економічна характеристика підприємств.
3. Сутність підприємництва та умови його існування.
4. Організація процесу виробництва. Обмеженість ресурсів і шляхи її подолання.
5. Продукція підприємств та її економічні форми.
6. Перспектива розвитку підприємництва в Україні.
7. Проблема банкрутства підприємств. Законодавство про банкрутство.

Теми реферативних повідомлень

1. Особливості оренди як форми реалізації власності.
2. Переваги командитного товариства.
3. Можливості для інвестування капіталу індивідуальною приватною фірмою й партнерством.
4. Порівняльна характеристика партнерства й індивідуальної приватної фірми.

Завдання

1. Розкрийте поняття підприємство, його сутність, основні види, різноманітність організаційних форм, фонди та результати діяльності в економіці постсоціалістичних країн на сучасному етапі. Що таке теорія фірми? Розкрийте її зміст.

2. Визначить послідовність формування умов для розвитку підприємницької діяльності.

3. Поясніть, чи існують, на ваш погляд, відмінності між поняттями «підприємство» і «фірма»? Поясніть різницю.

4. У чому полягають переваги малих підприємств перед великими?

5. Охарактеризуйте основні заходи державної підтримки малого бізнесу в Україні.

6. *Інтернет завдання:* На сайті Антимонопольного комітету України (режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/>), використовуючи щорічний звіт Антимонопольного комітету України, знайдіть та надайте оцінку особливостям розвитку конкурентного середовища України.

Тема 7. Капітал підприємства, його кругообіг та обіг

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Сутність капіталу, його матеріально-речовий зміст і соціально-економічна форма. Капітал як фактор виробництва.
2. Структура капіталу та його обіг. Кругообіг капіталу.
3. Промисловий капітал. Стадії кругообігу та функціональні форми промислового капіталу.
4. Основний капітал. Фізичне та моральне зношення основного капіталу. Механізм відтворення основного капіталу. Амортизація. Норма амортизації.
5. Обіговий капітал. Час і швидкість обігу. Фактори, що впливають на швидкість обігу. Оборотні засоби та їхня структура.
6. Показники ефективності використання основного й обігового капіталу. Рентабельність.

Ключові категорії

Амортизація. Амортизаційний фонд. Відтворення основного капіталу. Норма амортизації. Капітал як фактор виробництва. Кругообіг капіталу. Матеріально-речовий зміст капіталу. Моральне зношення основного капіталу. Обіг капіталу. Обіговий капітал. Оборотні засоби. Основний капітал. Показники ефективності використання основного капіталу. Показники ефективності використання обігового капіталу. Промисловий капітал. Рентабельність. Соціально-економічна форма капіталу. Стадії кругообігу промислового капіталу. Сутність капіталу. Структура капіталу. Структура оборотних засобів. Функціональні форми промислового капіталу. Фізичне зношення основного капіталу. Час обігу капіталу. Швидкість обігу капіталу.

Питання для самопідготовки

1. Капітал, його матеріально-речовий зміст і соціально-економічна форма.
2. Структура капіталу та його обіг. Кругообіг промислового капіталу.
3. Основний капітал. Фізичне та моральне зношення основного капіталу.
4. Амортизаційний фонд як одне з джерел відтворення основного капіталу.
5. Нагромадження капіталу.

6. Витрати виробництва і прибуток.
7. Сучасні тенденції розвитку капіталу.
8. Показники ефективності використання основного й обігового капіталу.

Теми реферативних повідомлень

1. Основні теорії капіталу.
2. Прибуток як економічна категорія.
3. Структура капіталу. Кругообіг і оборот капіталу.
4. Суть і основні наслідки накопичення капіталу.

Завдання

1. Які причини виникнення капіталу? У яку історичну епоху він з'являється?

2. У чому полягає суть відмінностей між поглядами різних вчених-економістів на категорію «капітал»?

3. Поясніть, у чому полягає відмінність між основним і обіговим капіталом. Проведіть порівняння за такими критеріями: а) характер функціонування у виробничому процесі; б) тривалість обороту; в) спосіб перенесення вартості на виготовлений продукт.

4. Прискорена амортизація збільшує розміри амортизаційних відрахувань і зменшує сумарно чистий прибуток. І, проте, підприємці зацікавлені в ній. Чому?

5. *Задача 1.* Вартість основного капіталу складає 300 млн грн. Середня швидкість його обороту – 6 років. Оборотний капітал складає 50 млн грн і обертається 13 разів на рік. Визначити час обороту всього капіталу в цілому і кількість його оборотів за рік.

6. *Задача 2.* Авансований капітал склав 2 млн грош. од., зокрема, основний капітал – 1,8 млн грош. од., оборотний – 0,2 млн грош. од. Виторг від реалізації – 1,2 млн грош. од., термін служби основного капіталу – 5 років, оборотний капітал обертається 3 рази на рік. Знайдіть норму та суму амортизації, собівартість продукції за рік, прибуток, а також рентабельність виробничої діяльності.

7. *Інтернет завдання:* На сайті Державної служби статистики України (режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>) знайдіть інформацію щодо кількості підприємств за видами економічної діяльності в Україні за попередній рік. Підприємства якого розміру (великі, середні чи малі) переважають в економіці?

Тема 8 Капітал сфери обігу

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Сфера обігу в ринковій економіці. Виникнення сфери товарного обігу в процесі еволюції товарно-грошових відносин. Сутність, функції та місце сфери обігу в ринковій економіці.

2. Торговельний капітал і його еволюція за сучасних умов. Особливості сфери функціонування торговельного капіталу та його функціональна структура. Торговельний прибуток і його норма.
3. Позиковий капітал як відокремлена частина грошових функціональних форм промислового й торговельного капіталу. Сутність і джерела позичкового капіталу. Норма позичкового процента та його динаміка. Роль процентної ставки.
4. Кредит як форма руху позикового капіталу. Форми кредиту. Роль і функції кредиту в сучасній ринковій економіці.
5. Банківська система як інфраструктурний елемент сучасної ринкової економіки. Банки, їхні види та функції. Позабанківські кредитні заклади.
6. Ринок цінних паперів. Фондова біржа та її функції.

Ключові категорії

Акція. Акціонерно-корпоративний капітал. Аукціон. Аудиторська фірма. Банк. Банківська система. Біржа. Брокерська фірма. Казначейські зобов'язання. Облігації. Ощадні сертифікати. Позабанківські кредитні заклади. Позиковий капітал. Ринок цінних паперів. Страхова компанія. Сфера обігу. Торгівельний капітал. Торгово-промислова палата. Торговий дім. Товарна біржа. Фондова біржа. Холдингова компанія. Цінні папери. Ярмарок.

Питання для самопідготовки

1. Сфера обігу як сфера функціонування торговельно-мінових і кредитних відносин, торговельного та позикового капіталу.
2. Особливості сфери функціонування торговельного капіталу та його функціональна структура.
3. Сучасні форми торговельного підприємництва. Товарна біржа. Торгові дома. Інтернет-торгівля у сфері ринкової інфраструктури.
3. Позичковий процент і його джерела.
4. Акціонерно–корпоративний капітал.
5. Цінні папери акціонерних товариств.
6. Акції. Облігації. Казначейські зобов'язання й ощадні сертифікати.
7. Роль процентної ставки. Кредит як форма руху позичкового капіталу. Форми кредиту.

Теми реферативних повідомлень

1. Сутність, функції та місце сфери обігу у ринковій економіці.
2. Сучасні форми торговельного підприємництва.
3. Інтернет-торгівля у сфері ринкової інфраструктури.
4. Фондова біржа та її функції.

Завдання

1. Торгівельний капітал виник задовго до капіталізму. Чому ж К. Маркс визначає його, як частину що відокремилась від промислового капіталу, який виник ще при капіталізмі?

2. Відомо, що в сфері обігу вартість не створюється. Звідки отримує прибуток торговельний капіталіст? Що служить його джерелом?

3. Чому підприємці уступають частину свого прибутку банкірам, адже це знижує норму прибутку? Чим це пояснити?

4. Чи можуть існувати об'єктивні межі для концентрації капіталу? Прокоментуйте свою відповідь.

5. Яким образом розподіляються доходи корпорації, і чому саме такий порядок їх розподілу є легітимним?

6. У чиїх інтересах діють корпорації: акціонерів або менеджерів? Чому?

7. Капіталісти постійно ведуть один з одним конкурентну боротьбу, особливо – виробники однорідної продукції. Що ж змушує їх поєднуватися в акціонерні товариства?

8. *Задача 1.* Розрахуйте курс акцій, якщо у країні ставка відсотка має рівень 10 % річних, а очікувані дивіденди становлять 650 грош. од.

9. *Задача 2.* Першого жовтня на фондовій біржі здійснена операція з продажу 20 тис. акцій за ціною 100 грош. од. за акцію на строк до 31 жовтня. За жовтень місяць курс акції підвищився до 120 грош. од. Хто і яку суму виграв (продавець або покупець) у ситуації, що створилася? Розрахуйте ту ж ситуацію, якщо за жовтень місяць курс акції знизився до 90 грош. од.

Тема 9 Ринкові відносини в аграрному секторі

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Аграрна сфера виробництва та її особливості. Сутність аграрних відносин. Форми господарювання в сільському господарстві.
2. Рентні відносини. Сутність земельної ренти, її види та механізм створення. Розподіл і використання рентного доходу.
3. Ринок землі. Попит і пропозиція на землю. Ціна землі.
4. Агропромислова інтеграція й агропромисловий комплекс. Механізм реалізації аграрних відносин у сучасних умовах.
5. Державна політика регулювання та підтримки сільськогосподарського виробника.

Ключові категорії

Абсолютна рента. Аграрне виробництво. Аграрні відносини. Агропромисловий комплекс. Диференційна рента І. Диференційна рента ІІ. Земельна рента. Орендна плата. Ринок землі. Ціна землі.

Питання для самопідготовки

1. Аграрне виробництво й аграрні відносини.

2. Форми господарювання в сільському господарстві: фермерські, кооперативні, державні, змішані.
3. Земельна рента, її сутність, види та механізм утворення.
4. Механізм формування абсолютної ренти.
5. Диференційна рента I та II.
5. Ринок земельних ресурсів. Ціна землі.
6. Агропромислова інтеграція й агропромисловий комплекс.
7. Механізм реалізації аграрних відносин в сучасних умовах.

Теми реферативних повідомлень

1. Еволюція форм власності на землю.
2. Земельна рента та її форми в сучасних умовах.
3. Формування ринку землі в Україні.
4. Сутність аграрних відносин на етапі земельних перетворень в Україні.

Завдання

1. У сільському господарстві ділянки землі мають стійку неоднорідність у родючості. Чим вона визначається?

2. У промисловості й у сільському господарстві засобу виробництва визначають різну продуктивність праці. Але в промисловості ці відмінності можуть бути знищені, нівельовані шляхом впровадження нової техніки. А чи можна в сільському господарстві усунути розподіл земель на кращі, середні й гірші? Чи зміниться поняття гірших земель?

3. Чим монопольна рента відрізняється від абсолютної й диференційної? Проведіть порівняння за наступними критеріями: а) причина появи; б) умови утворення; в) джерело; г) механізм формування.

4. Що буде з рентою в добувній промисловості, якщо найбільш трудомісткі за умовами видобутку родовища законсервують?

5. Що відбудеться з рентою в добувній промисловості, якщо найбільш сприятливі за умовами видобутку родовища будуть вироблені? Поясніть.

6. Чому рента за будівельні ділянки неухильно росте? Як це позначається на задоволенні соціальних потреб населення, наприклад у житло?

7. Поясніть причини росту монопольної ренти. Які сфери економічної діяльності особливо сприяють її росту й чому?

8. *Задача.* Визначити ціну землі (P), якщо рента (R) очікується у розмірі 50 тис. грош. од., а позичковий процент – 5 %.

Тема 10 Доходи населення, їхнє формування та розподіл

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Доходи, їх види та джерела формування. Сутність та механізм розподілу доходів. Функціональний та персональний розподіл доходів.
2. Форми розподілу доходів.
3. Номінальні та реальні доходи.

4. Диференціація доходів та її межі. Крива Лоренца та коефіцієнт Джині.
5. Соціальні аспекти економічних відносин. Необхідність та сутність системи соціального захисту населення.
6. Державне регулювання розподілу доходів.

Ключові категорії

Бідність. Доходи. Доходи від власності. Державне регулювання розподілу доходів. Заощадження. Заробітна плата. Крива Лоренца. Коефіцієнт Джині. Номінальні доходи. Персональний розподіл доходів. Підприємницький дохід. Прожитковий мінімум. Реальні доходи. Рентні доходи. Сімейні доходи. Системи заробітної плати. Функціональний розподіл доходів. Форми заробітної плати.

Питання для самопідготовки

1. Функціональний і персональний розподіл доходів.
2. Форми розподілу доходів за трудові результати й економічну діяльність.
3. Заробітна плата: сутність, форми та системи заробітної плати.
4. Дохід від кооперативно-колективної та індивідуальної трудової діяльності.
5. Підприємницький дохід. Доходи від власності та рентні доходи.
6. Сімейні доходи, їхня структура та використання. Заощадження як необхідний елемент у структурі сімейних доходів.
7. Рівень та якість життя населення. Прожитковий мінімум. Бідність.
8. Основні елементи механізму соціального захисту.
9. Роль держави в забезпеченні соціального захисту в умовах переходу до ринкової економіки.

Теми реферативних повідомлень

1. Заощадження як необхідний елемент у структурі сімейних доходів.
2. Диференціація доходів та її межі.
3. Роль держави у забезпеченні соціального захисту в умовах переходу до ринкової економіки.

Завдання

1. У чому полягає роль держави у регулюванні зайнятості та безробіття?
2. Як безробіття впливає на заробітну плату? У чому причини безробіття?
3. *Задача 1.* Номінальна заробітна плата підвищилася за рік на 15 %, ціни на товари та послуги знизилися за рік на 3 %. Знайти, як підвищилася чи знизилася реальна заробітна плата.
4. *Задача 2.* Реальна заробітна плата підвищилася за рік на 12 %, ціни на товари та послуги знизилися за рік на 5 %. Знайти, як підвищилася чи знизилася номінальна заробітна плата.

5. *Задача 3.* Номінальна заробітна плата підвищилася за рік на 25 %, ціни на товари та послуги підвищилися за рік на 30 %. Знайти, як підвищилася чи знизилася реальна заробітна плата.

6. *Інтернет завдання:* За допомогою сайту Державної служби статистики України (режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>) проаналізуйте динаміку зареєстрованого безробіття в Україні за останні десять років. Які заходи повинна проводити держава для зниження рівня безробіття?

Тема 11 Держава та її економічні функції

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Необхідність і межі державного регулювання ринкової економіки. Держава як суб'єкт економічної системи.
2. Теоретичні погляди на роль держави в економіці та їхня еволюція.
3. Економічні функції держави. Форми, методи та інструменти державного регулювання економіки.
4. Фінансова система. Сутність і структура фінансової системи.
5. Державний бюджет. Місцеві бюджети. Формування доходів і витрат державних та місцевих бюджетів.
6. Податки. Елементи системи оподаткування. Крива Лаффера. Функції податків: фіскальна, регулююча, стимулююча. Класифікація податків. Бюджетно-податкова система як інструмент економічної політики держави.
7. Необхідність державного регулювання в умовах ринкової економіки. Співвідношення державного і ринкового механізмів регулювання національної економіки.

Ключові категорії

Адміністративні методи державного регулювання. Бюджетний дефіцит. Бюджетно-податкова система регулювання. Грошово-кредитна політика. Децентралізовані фінанси. Державний бюджет. Державні витрати. Державний борг. Держава в командній економіці. Державне управління економікою. Державне регулювання економіки. Економічна політика держави (кейнсіанська, неоліберальна та монетаристська концепції макроекономічної політики). Інструменти державного регулювання. Кейнсіанська модель регулювання економіки. Кредит. Кредитно-банківська система. Методи державного регулювання (правові, економічні методи, прямі та непрямі). Моделі ринку (американська, або ліберальна, німецька, або неоліберальна, англійська, або європейсько-кейнсіанська, японська). Неокласична модель регулювання економіки. Об'єкти державного регулювання. Органи державного регулювання. Принципи фінансової системи. Податки. Податково-бюджетна політика. Функції держави. Форми державного регулювання. Фінансово-кредитне регулювання економіки. Фінанси. Функції фінансів (розподільча, контролююча, стимулююча, фіскальна). Фінансова система. Форми кредиту. Централізовані

Питання для самопідготовки

1. Теорії державного регулювання економіки.
2. Необхідність державного регулювання ринкової економіки.
3. Місце та роль держави в регулюванні економіки.
4. Взаємозв'язок економічної теорії й економічної політики.
5. Моделі ринку й економічної політики.
6. Основні форми, методи та інструменти політики державного регулювання економіки.
7. Сутність і структура фінансової системи.
8. Державний бюджет, його структура та складники.
9. Податкова система, її сутність, інструменти та механізм дії.
10. Бюджетно-податкова система як інструмент економічної політики держави.
11. Крива Лаффера, її економічна природа.

Теми реферативних повідомлень

1. Сутність і цілі національної економічної політики.
2. Теоретичні погляди на роль держави в економіці та їх еволюція.
3. Державне макроекономічне регулювання.
4. Система цілей, форм, методів та інструментів державного регулювання економіки.
5. Фінансово-кредитне регулювання економіки.
6. Бюджетно-податкова система як інструмент економічної політики держави.
7. Державне підприємництво.
8. Фінанси в системі економічних відносин.
9. Сутність і структура державного бюджету.
10. Сутність і структура податків. Податкова система в Україні.
11. Роль кредиту в сучасній ринковій економіці.
12. Банківська система та її основні елементи.

Завдання

1. Дайте визначення фінансам, розкрийте їх суть. Перерахуйте ланки фінансової системи і дайте їм характеристику. Назвіть функції фінансів.
2. Дайте визначення державному бюджету і розкрийте структуру його прибуткової і витратної частини. Як ви розумієте бюджетний дефіцит?
3. Як ви розумієте державний борг? Назвіть джерела його покриття в Україні.
4. Які види податків ви знаєте? Охарактеризуйте структуру податкової системи.
5. Які закономірності розвитку кредитної системи? Яка структура кредитної системи?

6. Структура банківської системи та її еволюція. Дайте характеристику банківської системи України та її складових.

7. У країні існує досить високий рівень інфляції. Необхідно швидко прийняти заходи та пригальмувати інфляційні процеси. Що робитиме в даній ситуації Національний банк? Яким напрямом кредитно-грошової політики буде віддаватися перевага?

8. *Інтернет завдання:* Проаналізуйте динаміку облікової ставки НБУ за останні 5 років. Який тип грошово-кредитної політики (експансіоністську або стримуючу) проводив Національний банк України за цей період? (Інформацію щодо облікової ставки НБУ ви можете знайти на сайті Національного банку України (режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>) у розділі Статистика, підрозділі – Статистичний бюлетень.)

Тема 12 Світове господарство й міжнародні економічні відносини

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Сутність та етапи становлення світового господарства. Структура, основні риси та закономірності його розвитку.
2. Інтернаціоналізація господарського життя. Інтеграційні процеси на сучасному етапі. Міжнародна економічна інтеграція. Інтеграційні зв'язки й механізм міжнародного співробітництва.
3. Місце Європейського економічного співтовариства у світовій економіці. Перспективи інтеграції економіки України у світову економічну систему.
4. Міжнародна торгівля та її економічні основи. Міжнародний поділ праці, його принципи та форми.
5. Теорії міжнародної торгівлі. Протекціонізм і вільна торгівля. Митні та немитні засоби регулювання зовнішньої торгівлі.
6. Усесвітній ринок товарів і послуг. Структура світового ринку. Основні тенденції розвитку світового ринку.
7. Міжнародний рух капіталів. Причини, форми вивозу капіталу. Особливості вивозу капіталу на нинішньому етапі розвитку світового господарства. Міжнародні кредити.
8. Міжнародний валютний фонд. Європейський банк реконструкції та розвитку.
9. Міжнародні валютно-фінансові відносини. Зміст і структура світової валютної системи. Валютні ринки. Фіксований і плаваючий курс. Міжнародні валютно-фінансові організації.
10. Міжнародна міграція робочої сили. Сутність і причини міжнародної міграції робочої сили. Основні напрями міграції. Утворення міжнародного ринку робочої сили.

Ключові категорії

Глобалізація. Зовнішньоекономічна політика. Загальноцивілізаційні проблеми людства. Індустріальні країни. Інтернаціоналізація. Інтеграція. Міжнародні економічні відносини. Міжнародний поділ праці. Міжнародна

спеціалізація. Міжнародна кооперація. Міграція робочої сили. Протекціонізм. Платіжний баланс. Світове господарство. Структура світового господарства. Світовий ринок. Свобода торгівлі. Світова організація торгівлі. Типи країн. Транснаціональні корпорації. Транснаціональні банки і торгівельний баланс.

Питання для самопідготовки

1. Світове господарство, його структура, основні риси та закономірності розвитку.
2. Основні форми міжнародних економічних відносин і види інтеграційних формувань.
3. Головні інтеграційні угруповання світу. Процеси інтеграції у Європі та її форми.
4. Роль транснаціональних корпорацій в інтернаціоналізації суспільного виробництва.
5. Міжнародна спеціалізація та кооперація виробництва. Особливості поділу праці в сучасних умовах.
6. Методи конкурентної боротьби на світовому ринку.
7. Міжнародні торговельні організації.
8. Наслідки вивозу капіталу. Прямі та портфельні інвестиції.
9. Конвертованість національних валют.
10. Міжнародна валютна система й міжнародні валютно-фінансові та кредитні відносини.
11. Міжнародна міграція капіталу й інвестиційна політика держави.
12. Міграція населення і світовий ринок праці.
13. Проблеми інтеграції економіки України у світове господарство.
14. Зовнішньоекономічна політика держави.
15. Сучасна глобалізація світогосподарських зв'язків і загальноцивілізаційні проблеми людства.

Теми реферативних повідомлень

1. Світове господарство: сутність та структура.
2. Міжнародний поділ праці та інтернаціоналізація економіки.
3. Міжнародна економічна інтеграція та її організаційні форми.
4. Сучасні тенденції розвитку світової торгівлі. Торговельний і платіжний баланс.
5. Проблеми міжнародної міграції капіталу.
6. Сутність і причини, форми і тенденції розвитку міграції робочої сили.

Завдання

1. Які чинники лежать в основі об'єднання національних господарств у світове господарство? У чому Ви вбачаєте відмінності між світовим господарством початку ХХ сторіччя і сучасним? Назвіть основні сучасні тенденції.

2. Розкрийте сутність міжнародного поділу праці та інтернаціоналізації економіки як основи формування світового господарства.

3. Охарактеризуйте сутність та структуру світової торгівлі та світового ринку товарів та послуг. Як ви розумієте позитивне і негативне сальдо зовнішньоторговельного обороту? Розкрийте зміст і цілі політики протекціонізму і фритредерства. Назвіть які Ви знаєте теорії торгівлі?

4. Із чим пов'язана міжнародна міграція капіталу і в яких формах вона протікає? Інвестиційна політика держави.

5. Що таке економічна інтеграція і чим вона відрізняється від традиційних форм економічних стосунків? Які проблеми інтеграції економіки України у світове господарство?

6. *Задача* 1. Попит на робототехніку в Таїланді описується виразом $D = 800 - 40P$, а пропозиція $S = 40P - 400$. Визначте величину імпорту робототехніки до Таїланду при світовій ціні 10 тис. у. о.

7. *Інтернет завдання:* Використовуючи сайти Всесвітньої торговельної організації (режим доступу: <http://www.wto.org/>), Міжнародного валютного фонду (режим доступу: <http://www.imf.org/>), Світового банку (режим доступу: <http://www.worldbank.org/>), розгляньте та проаналізуйте основні функції зазначених організацій.

Тема 13 Економічні аспекти глобальних проблем

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Причини виникнення, сутність і класифікація глобальних проблем. Глобальні проблеми і шляхи їхнього вирішення людством. Сучасні глобальні проблеми.
2. Паливно-енергетична та сировинна проблеми. Екологічна криза та форми її прояву. Демографічні проблеми світу та шляхи їхнього вирішення. Проблема та шляхи скорочення зон зубожіння, голоду і хвороб у світі. Проблеми роззброєння та мирного використання атома.
3. Необхідність і форми міжнародного співробітництва у вирішенні глобальних проблем та розвитку світового господарства.

Ключові категорії

Глобалізація. Глобальні проблеми. Паливно-енергетична проблема. Демографічні проблеми світу. Екологічна криза. Шляхи скорочення зон зубожіння. Проблеми голоду і хвороб у світі. Проблеми роззброєння. Проблема мирного використання атома. Сировинна проблема.

Питання для самопідготовки

1. Глобальні проблеми і шляхи їх вирішення людством.
2. Сучасні глобальні проблеми.
3. Проблема та шляхи скорочення зон зубожіння, голоду і хвороб у світі.
4. Проблеми роззброєння та мирного використання атому та розвитку світового господарства.

Теми реферативних повідомлень

1. Глобалізація світогосподарських зв'язків: зло чи благо?
2. Взаємопов'язаний характер, економічні основи та шляхи вирішення глобальних проблем сучасності.

Завдання

1. Сучасна глобалізація світогосподарських зв'язків і загальноцивілізаційні проблеми людства. Перерахуйте глобальні економічні проблеми й охарактеризуйте їх. Назвіть форми міжнародного співробітництва у вирішенні цих проблем.
2. Охарактеризуйте позитивні та негативні наслідки глобалізаційних процесів.
3. Як екологічні проблеми впливають на економічне зростання? Які шляхи вирішення проблем екології?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МАКРОЕКОНОМІКИ

Тема 14 Предмет, метод та функції макроекономіки

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Становлення та розвиток макроекономіки. Сучасні макроекономічні теорії.
2. Основні макроекономічні проблеми і суперечності.
3. Предмет, метод і функції макроекономіки.
4. Позитивний і нормативний макроекономічний аналіз.
5. Макроекономічне моделювання. Статичні й динамічні моделі.
6. Екзогенні та ендогенні змінні макроекономічних моделей.

Ключові категорії

Агреговані показники, метод і методологія, макроекономічна модель, макроекономічний аналіз, позитивний аналіз, нормативний аналіз, економічна політика, функції макроекономіки, екзогенні змінні, ендогенні змінні.

Питання для самопідготовки

1. Які основні завдання покликана вирішити макроекономічна теорія?
2. Назвіть основні теорії макроекономіки.
3. Назвіть і розкрийте зміст етапів макроекономічного аналізу.
4. Що вивчає нормативна макроекономіка?
5. Що вивчає позитивна макроекономіка?
6. Що вивчають макроекономічні моделі? Подайте визначення та характеристику.

Тематика рефератів

1. Внесок у розвиток макроекономічної науки вітчизняних економістів.
2. Великі економісти – засновники напрямів макроекономічної науки.
3. Макроекономічна політика та напрями її вдосконалення.
4. Моделі змішаної економіки: їх переваги та недоліки.

Завдання

1. Обмеженість яких ресурсів стримує можливості економічного розвитку України? Як, на вашу думку, слід вирішувати проблеми обмеженості ресурсів?
2. «Неправильним є твердження, що потреби задовольнити неможливо. Можна це довести. Я одержую всю ту кількість хліба, яку хочу з'їсти кожного дня». Критично проаналізуйте цей вислів.
3. Багато науковців вважають, що ми швидко вичерпуємо природні ресурси. Поясніть твердження: «Економічне зростання – це гонка між виснаженням і винахідництвом».

Тема 15 Макроекономічні показники в системі національних рахунків

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Економічний кругообіг у простій економічній системі.
2. Система національних рахунків (СНР) як нормативна база макроекономічного рахівництва. Сутність СНР та її відмінність від системи БНГ (балансу народного господарства). Методологічні принципи побудови системи національних рахунків. Основні категорії системи національних рахунків. Переваги та обмеження СНР.
3. Основні макроекономічні показники. Валовий національний дохід (ВНД) і валовий внутрішній продукт (ВВП). Методи обчислення ВВП: виробничий, кінцевого використання, розподільчий. Визначення кінцевої та проміжної продукції, доданої вартості. Подвійний рахунок та його виключення. Динаміка ВВП в Україні. СНР – система взаємопов'язаних показників.
4. Співвідношення між основними показниками системи національних рахунків (СНР).
5. Валовий національний наявний дохід (ВННД). Обчислення реальних обсягів: номінальний і реальний ВВП. Темп росту й темп приросту реального ВВП. Індекс цін і дефлятор. Інфлювання та дефлювання ВВП.
6. ВВП і суспільний добробут. Особливості макроекономічних показників. ВВП та навколишнє середовище. Тіньова економіка. Методика обчислення обсягів тіньової економіки. Чистий економічний добробут.

Ключові категорії

Валовий внутрішній продукт. Валовий національний дохід. Валовий

національний продукт. Валові приватні внутрішні інвестиції. Валовий прибуток корпорацій. Виробничий метод розрахунку ВВП. Державні закупівлі. Дефлювання. Дефлятор ВВП. Додана вартість. Індекси цін Ласпейреса, Пааше і Фішера. Інституціональна одиниця СНР. Інфлювання. Кінцева продукція. Метод видатків (кінцевого використання). Національний дохід. Непрямі (продуктові) податки. Номінальний ВВП. Реальний ВВП. Розподільний метод (метод доходів). СБНГ. СНР. Споживчі видатки. Субсидії. Трансфертні платежі. Чистий ВВП. Чистий економічний добробут (ЧЕД). Чистий експорт. Чисті приватні внутрішні інвестиції.

Питання для самопідготовки

1. Які загальні й особливі риси СБНГ і СНР Ви знаєте?
2. Проведіть порівняльний аналіз сукупного суспільного продукту (ССП) і валового внутрішнього продукту (ВВП).
3. Охарактеризуйте особливості трьох методів розрахунку ВВП.
4. Чому співвідношення валових приватних внутрішніх інвестицій і амортизації є індикатором стану національної економіки?
5. Проілюструйте співвідношення валової, проміжної, кінцевої продукції і доданої вартості.
6. Кого відносять до резидентів або нерезидентів країни?
7. Коли чистий експорт є від'ємною величиною?
8. У чому полягає відмінність між номінальним і реальним ВВП?
9. Які недоліки має ВВП? У чому полягають категорії «інфлювання» та «дефлювання»?

Тематика рефератів

1. Поняття та структура національної економіки.
2. Проблеми виміру національного виробництва.
3. Особливості застосування показників системи національних рахунків в Україні.
4. Переваги та недоліки розрахунку показників ВВП і ВНП.
5. Валовий внутрішній продукт: вимір, структура, розподіл.

Завдання

1. *Задача 1.* ВВП гіпотетичної економіки становить 7500 тис. грош. од., споживчі витрати – 2320 тис. грош. од., державні витрати – 1150 тис. грош. од., чистий експорт – 105 тис. грош. од., амортизація – 175 тис. грош. од., імпорт – 85 тис. гр. од. Визначити величину ЧВП, величини валових і чистих інвестицій, величину експорту, стан даної економіки.

2. *Задача 2.* Визначте величини валового національного доходу (ВНД) і валового національного наявного доходу (ВННД), якщо:

- факторні доходи резидентів за кордоном – 600 од.;
- факторні доходи нерезидентів у даній країні – 550 од.;
- трансферти нерезидентів резидентам – 100 од.;
- трансферти резидентів нерезидентам – 250 од.;

– ВВП країни –1500 од.

3. *Задача 3.* Для гіпотетичної країни відомі наступні дані:

Роки	Номінальний ВВП (млрд грош. од.)	Індекс цін (%)	Реальний ВВП (млрд грош. од.)	Темпи зростання (%)
2009	145	115		
2010	210	104		
2011	325	112		

Проведіть відповідні розрахунки та заповніть таблицю. Дайте відповідь на питання: чи являється ВВП точним вимірником суспільного добробуту? У чому полягають переваги і недоліки цього показника?

4. *Задача 4.* Припустимо, що сектор підприємництва складається з трьох фірм. Визначити на основі даних наступні макроекономічні показники (млрд грн): ВВП, ЧНП, НД (табл. 1).

Таблиця 1

Показники	Фірма А	Фірма Б	Фірма В
Валовий випуск	300	200	450
Амортизація	20	50	20
Непрямі податки	40	30	50
Напівфабрикати, що купуються у фірми Б	70	-	50
Комплектуючі, що купуються у фірми А	-	40	20
Комплектуючі, що купуються у фірми В	20	30	-

5. *Задача 5.* Заповніть пропуски у таблиці 1 та визначте, який саме рік обрано в якості базового.

Таблиця 1

Рік	Реальний ВВП	Індекс цін, %	Номінальний ВВП
		122	108
	96		124
	135	72	
		100	70

6. *Задача 6.* Розрахуйте дефлятор ВВП, якщо були вироблені товари А, С та В у кількості 100 000, 75 000 та 50 000 одиниць відповідно та продані за ціною 100, 150 та 75 грошових одиниць. У минулому році ціни були відповідно 60, 90 та 80 грошових одиниць за одиницю товару.

7. *Задача 7.* Припустимо, що виробляються і споживаються 3 блага. У таблиці представлені кількість і ціна (за одиницю) кожного з них за два періоди. Розрахуйте індекс Ласпейреса, індекс Пааше та індекс Фішера, якщо 1 рік базовий.

Таблиця 1

Роки	1 рік		2 рік	
	Ціна	Кількість	Ціна	Кількість
Шампунь	3	4	5	3
Взуття	60	9	75	7
Меблі	320	2	210	4

8. *Задача 8.* Розрахуйте валовий національний наявний дохід країни за таких умов (млрд грн): ВВП дорівнює 1 000, поточні трансферти від інших країн – 20, поточні трансферти іншим країнам – 5, чисті первинні доходи зовнішні від’ємні і дорівнюють 8.

9. *Задача 9.* ВВП складає 50 000 млрд грошових одиниць. Споживчі видатки – 3 200 млрд грошових одиниць. Державні видатки – 9 000 млрд грошових одиниць. Чистий експорт – 800 млрд грошових одиниць. Експорт – 3500 млрд грошових одиниць. Сума амортизації – 1 500 млрд грошових одиниць. Визначте величину валових приватних інвестицій, обсяг імпорту, чистий національний продукт.

10. *Інтернет-завдання:* Відвідайте Інтернет - сайт Держкомітету статистики України <http://www.ukrstat.gov.ua> і в таблиці приведіть показники динаміки ВВП України в останні роки.

Тема 16 Модель сукупного попиту та сукупної пропозиції

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Сутність сукупного попиту, його відмінність від індивідуального попиту. Сукупний попит і його модель. Структура сукупного попиту.
2. Цінові фактори, які впливають на сукупний попит: зміна процентної ставки, ефект багатства, обсяг та структура імпорту.
3. Крива сукупного попиту (AD). Нецінові фактори, які впливають на сукупний попит. Зміни у споживчих витратах, інвестиційних витратах, державних витратах та у витратах на чистий експорт. Заплановані й фактичні витрати.
4. Сукупна пропозиція. Короткострокова крива сукупної пропозиції. Зміна цін і реального ВВП на різних ділянках короткострокової кривої сукупної пропозиції.
5. Довгострокова крива сукупної пропозиції. Чинники, які впливають на сукупну пропозицію: цінові фактори – зміна процентної ставки, зміна рівня цін; нецінові фактори – зміни цін на ресурси, продуктивності праці, правових норм. Кейнсіанська крива сукупної пропозиції. Класична крива сукупної пропозиції. Узагальнена крива сукупної пропозиції.
6. Рівновага сукупного попиту та сукупної пропозиції. Рівноважний рівень цін. Рівноважний обсяг виробництва. Три варіанти макроекономічної рівноваги. «Сукупний попит – сукупна пропозиція» як базова модель економічної рівноваги. Довгострокова й короткострокова

- рівновага. Порушення рівноваги сукупного попиту та сукупної пропозиції. Механізм відновлення рівноваги.
7. Мультиплікатор у моделі «AD-AS». Парадокс ощадливості. Сучасні теорії сукупної пропозиції.

Ключові категорії

Довгострокова крива сукупного попиту. Довгострокова крива сукупного попиту. Ефект «храповика». Крива сукупної пропозиції (AS). Кейнсіанський (горизонтальний) відрізок кривої сукупної пропозиції. Класичний (вертикальний) відрізок кривої сукупної пропозиції. Модель макроекономічної рівноваги «сукупний попит – сукупна пропозиція». Проміжний (висхідний) відрізки кривої сукупної пропозиції. Основні компоненти сукупного попиту: C, I, G, X. Сукупна пропозиція (AS). Сукупний попит (AD). Цінові та нецінові фактори сукупних попиту і пропозиції.

Питання для самопідготовки

1. Що таке сукупний попит, чим він відрізняється від ринкового попиту на товари та послуги?
2. Які функційні зв'язки показує крива сукупного попиту?
3. Які ефекти посилюють дію закону сукупного попиту?
4. Охарактеризуйте основні складові сукупного попиту.
5. Подайте визначення сукупної пропозиції.
6. Позицію якої економічної школи відображає горизонтальний відрізок кривої сукупної пропозиції?
7. Позицію якої економічної школи відображає вертикальний відрізок кривої сукупної пропозиції?
8. Які нецінові фактори впливають на сукупну пропозицію?
9. У чому полягає сутність моделі макроекономічної рівноваги «сукупний попит – сукупна пропозиція»?
10. Що таке «ефект храповика» і чому він повинен враховуватись при проведенні макроекономічної політики?

Тематика рефератів

1. Вплив нецінових факторів на макроекономічні процеси в економіці.
2. Сукупний попит і проблеми його формування в Україні.
3. Сукупна пропозиція і проблеми її формування в Україні.

Завдання

1. У таблиці 1 представлені дані, що характеризують сукупну пропозицію. Визначте, у яких межах змінюється обсяг реального ВВП на кейнсіанському відрізку кривої AS, в яких межах змінюються рівень цін і обсяг реального ВВП на класичному відрізку кривої AS. Побудуйте графік кривої сукупної пропозиції.

Таблиця 1

Рівень цін, грошових одиниць	Реальний ВВП, млрд грошових одиниць
25	200
22,5	200
20	190
17,5	170
15	140
12,5	100
12,5	50
12,5	0

2. Сукупна пропозиція характеризується наступними даними (табл. 1).

Таблиця 1

Рівень цін, грошових одиниць	300	275	250	225	200	175	175	175
Реальний ВВП, млрд грошових одиниць	2000	2000	1900	1700	1400	1000	500	0

Сукупний попит представлений трьома варіантами (табл. 2).

Таблиця 2

Рівень цін, грошових одиниць	Реальний обсяг ВВП		
	I	II	III
300	2800	3800	800
275	3000	4000	1000
250	3200	4200	1200
225	3400	4400	1400
200	3600	4600	1600
175	3800	4800	1800
150	4000	5000	2000

Побудуйте графіки сукупного попиту і пропозиції за трьома варіантами. Визначте рівноважний обсяг ВВП та рівноважний рівень цін для кожного з трьох варіантів. Охарактеризуйте їх.

3. На рисунку 1 зображена крива AD. Визначити:

а) якщо крива сукупної пропозиції представлена вертикальною лінією при рівні реального ВВП у 140 млрд грн, чому дорівнює рівноважний рівень цін?

б) якщо крива сукупної пропозиції представлена горизонтальною лінією при рівні цін 120 грошових одиниць, чому дорівнює рівноважний ВВП?

в) якщо функція сукупної пропозиції має вигляд $P = -40 + Q$, де P – рівень цін, а Q – реальний обсяг ВВП; чому дорівнює рівноважний обсяг ВВП і рівень цін?

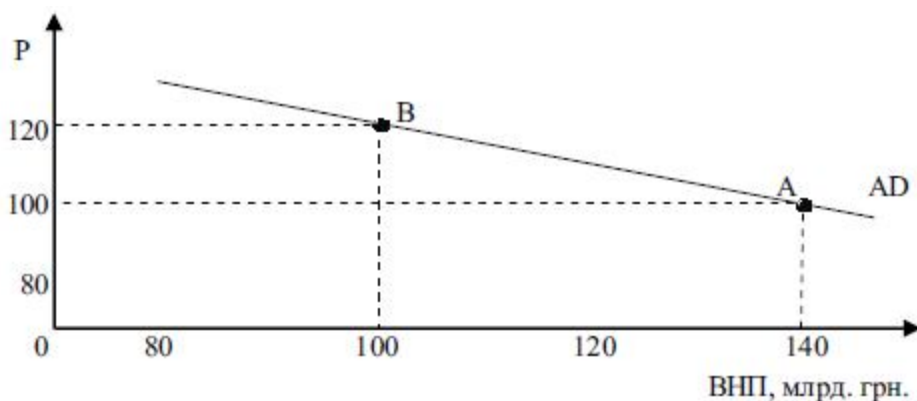

Рисунок 1 – Крива сукупного попиту

4. Студент стверджує: «Якщо ми перебуваємо у стані спаду, продовжуючи якомога довше підвищувати сукупний попит, ми можемо добитися повної зайнятості без збільшення рівня інфляції». Дайте оцінку правильності цього твердження.

5. Уряд стимулює виробництво аграрної продукції шляхом надання їй виробникам субсидії. Яким чином це вплине на рівновагу на ринку сільськогосподарської продукції?

6. Допустимо, що випуск продукції складає 500 грош. од. рівень інвестиційного попиту на 200 грош. од. нижче обсягу випуску продукції. Споживчий попит складає 75% доходів домогосподарств, що дорівнюють 600 грош. од. Визначте:

- сукупний та споживчий попит;
- надлишок (або нестачу) сукупного попиту.

7. Заповніть таблицю. За допомогою умовних позначень $\uparrow$, $\downarrow$, const визначте вплив зростання сукупного попиту на різних відрізках кривої AS на реальний ВВП та рівень цін.

Таблиця 1

Макроекономічні показники	Зростання AD на відрізках кривої AS		
	Кейнсіанський	Класичний	Проміжний
ВВП реальний			
Рівень цін			

8. Позначте знаками $\uparrow$, $\downarrow$ відповідні результати впливу на AD та AS визначених у таблиці факторів.

Таблиця 1

Фактори	AD		AS	
	Збільшення $\uparrow$	Зменшення $\downarrow$	Збільшення $\uparrow$	Зменшення $\downarrow$
Відкриття нових родовищ корисних копалин				
Збільшення податків на виробництво				
Скорочення ставок податку на дохід для фізичних осіб				
Скорочення грошової маси в				

економіці				
Знецінення національної валюти				
Збільшення продуктивності праці				
Зростання оптимістичних настроїв відносно економічних перспектив				

9. *Інтернет-завдання:* Відвідайте Інтернет-сайт Держкомітету статистики України – <http://www.ukrstat.gov.ua> – і в таблиці приведіть показники величини доходів, видатків і збережень населення України за 2000-2011 роки та проаналізуйте їх динаміку.

Тема 17 Споживання, заощадження та інвестиції

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Споживання (C) як функція доходу кінцевого використання. Автономне споживання і чинники, які на нього впливають.
2. Кейнсіанська та неокласична концепції споживання.
3. Заощадження (S) як функція доходу кінцевого використання. Види заощаджень.
4. Середня та гранична схильності до споживання і заощадження.
5. Інвестиції як компонент сукупних витрат. Інвестиційна функція та її графік.
6. Процентна ставка як чинник інвестиційного попиту. Номінальна й реальна процентна ставка.
7. Автономні інвестиції. Сутність мультиплікатора інвестицій. Парадокс ощадливості.
8. Модель акселератора.
9. Модель взаємодії мультиплікатора-акселератора.
10. Особливості споживання в Україні в умовах ринкової трансформації національної економіки.

Ключові категорії

Автономне споживання. Автономні інвестиції. Амортизація. Валові інвестиції. Гранична схильність до споживання. Гранична схильність до заощаджень. Заощадження. Інвестиції. Інвестиції в основний капітал. Інвестиції в товарно-матеріальні запаси. Кейнсіанська функція інвестицій. Модель простого акселератора. Мультиплікатор інвестицій. Неокласична функція інвестицій. Особистий дохід. Особистий наявний дохід. Проста інвестиційна функція. Середня схильність до заощадження. Середня схильність до споживання. Споживання. Функція заощадження. Функція споживання. Чисті заощадження підприємств. Чисті інвестиції.

Питання для самопідготовки

1. Охарактеризуйте структуру особистого доходу й особистого наявного доходу в приватній закритій економіці.
2. Проаналізуйте рівняння кейнсіанської функції споживання.
3. Назвіть і поясніть чинники автономного споживання.
4. У чому полягає сутність мультиплікативного ефекту.

5. Який закон Кейнса характеризує залежність споживання від абсолютного розміру наявного доходу?

6. Розкрийте сутність теорії міжчасового вибору споживача.

7. Які три постулати містить функція споживання Кейнса?

8. Наведіть визначення інвестиціям.

9. Назвіть і охарактеризуйте основні складники інвестицій.

10. Охарактеризуйте напрями впливу інвестицій на економіку.

11. Що являють собою автономні інвестиції.

12. У чому полягає сутність кейнсіанської функції інвестицій і неокласичної функції інвестицій?

13. Розкрийте механізм урівноваження заощаджень із інвестиціями на основі класичної теорії.

14. Розкрийте механізм урівноваження заощаджень із інвестиціями на основі кейнсіанської теорії.

Тематика рефератів

1. Роль споживання та заощадження у ринковій економіці.

2. Альтернативні теорії споживання.

3. Інвестиційний попит. Взаємозв'язок заощаджень і інвестицій.

4. Особливості інвестиційного клімату в Україні.

Завдання

1. Функція споживання задана формулою $S=80+0,5Y$. За умовами задачі необхідно:

а) заповнити таблицю;

б) побудувати графік споживання;

в) побудувати графік заощадження;

г) визначити, за якого рівня доходу витрати на споживання дорівнюють, більші та менші за його обсяг;

д) визначити величину мультиплікатора витрат.

Дохід	Споживання	Заощадження
0		
100		
200		
300		

2. У t -році ВВП дорівнював 80 млрд грн, у $t+1$ – 90 млрд грн, споживання у попередньому році становило 60 млрд грн, а у поточному – 67 млрд грн. Обчислити граничну схильність до споживання у приватній закритій економіці.

3. Заповніть таблицю і зобразіть на графіку функції споживання та заощадження:

Y , млрд грн	C , млрд грн	S , млрд грн	MPC	MPS
550		–40		
600		–20		
650		0		

Продовження таблиці

700		30		
750		50		
800		70		
850		90		
900		110		
950		130		

4. Для умов країни інвестиційна функція задана рівнянням (млрд грн): $I=1000-60r$, де r – реальна відсоткова ставка. Визначити обсяг інвестицій, якщо номінальна відсоткова ставка дорівнює 22%, а темп інфляції – 8%.

5. Функція споживання задана формулою $C = 100 + 0,5Y$; $Y=C+I$; $I=80$:

- побудуйте графіки споживання і заощадження;
- визначте рівноважний обсяг національного доходу;
- визначте величину граничної схильності до заощадження, споживання і величину мультиплікатора інвестицій.

Y	C	S
0		
100		
200		
300		
400		
500		

Тема 18 Класична модель макроекономічної рівноваги

Питання для обговорення на практичному занятті

- Рівновага економічних систем і механізм її забезпечення. Рівновага ринкової економіки. Передумови й еволюція розвитку класичної моделі макроекономічної рівноваги. Класична модель макроекономічної рівноваги: взаємодія ринків ресурсів, товарів, грошей та інвестицій. Гіпотези класичної моделі макроекономічної рівноваги. Ринок ресурсів.
- Праця як головний ресурс класичної макромоделі. Умови рівноваги ринку праці за класичною моделлю. Взаємозв'язок графіка рівноваги ринку праці з виробничою функцією. Визначення рівноважного обсягу виробництва.
- Ринок грошей та його рівновага. Графік рівноваги ринку грошей за класичною моделлю.
- Ринок товарів. Умови та графік рівноваги ринку товарів за класичною моделлю.
- Ринок заощаджень. Вплив процентної ставки на ринок заощаджень.
- Загальна рівновага класичної макромоделі: система взаємопов'язаних графіків.

Ключові категорії

Кейнсіанська модель макроекономічної рівноваги. Класична модель

макроекономічної рівноваги Мультиплікатор витрат (простий). Незаплановані інвестиції в товарні запаси. Потенційно необхідні сукупні витрати. Потенційно рівноважний ВВП. Рівноважний ВВП. Рівновага за Вальрасом. Сукупні витрати. Фактично рівноважний ВВП. Фактичні сукупні витрати.

Питання для самопідготовки

1. Поясніть модель економічного кола обігу.
2. За яких умов у реальному економічному кола обігу забезпечується рівновага?
3. Якими методами можна визначити рівноважний ВВП у реальній економіці?
4. Назвіть характерні випадки, коли сукупність витрати не збігаються з виробленим ВВП.
5. Розкрийте сутність мультиплікатора інвестицій і напишіть формули для його визначення.

Тематика рефератів

1. Неокласична модель загальної економічної рівноваги.
2. Монетаризм: модернізована кількісна теорія.
3. Безробіття в межах класичного підходу.
4. Теорія грошей І. Фішера.
5. Закон Сея як макроекономічна теорія класичної школи.

Завдання

1. *Задача 1.* Відомо, що ВВП реальний (фактичний) – 200 од., ВВП рівноважний – 300 од., $MPC = 0,6$. Визначити величину інвестицій, яка забезпечує досягнення рівноважного ВВП.

2. *Задача 2.* Національну економіку описує система рівнянь: $Y = C + I + G$; $C = 150 + 0,8(Y - T)$; $I = 190$; $G = 250$, $T = 150$. Визначити: рівноважний ВВП якщо $Y = 2500$, то наскільки збільшаться інвестиції в запаси?

3. *Задача 3.* Припустимо, рівняння споживання та інвестицій мають вигляд: $C = 20 + 0,6 \cdot Y$; $I = 20$. Визначите рівноважний ВВП (Y) за методом «витрати – випуск» та методом «вилучень - ін'єкцій».

Тема 19 Рівновага національного ринку у моделі IS-LM

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Ринок товарів і платних послуг. Модель «витрати – випуск» – кейнсіанська модель товарного ринку. Закрита економіка.
2. Сукупні видатки. Заплановані видатки, фактичні видатки. Графік «кейнсіанський хрест», становлення рівноваги на товарному ринку без державного втручання та з ним. Інфляційний та дефляційний (рецесійний) розриви. Модель «вилучення – ін'єкції». Мультиплікатор видатків. Графік

- Хікса-Хансена для ринку товарів та платних послуг – крива IS. Фактори, які впливають на переміщення кривої IS.
3. Ринок грошей та цінних паперів. Пропозиція грошей. Попит на гроші. Мотиви попиту на гроші: операційний, спекулятивний, обачливості. Ліквідна пастка. Інвестиційна пастка. Умови рівноваги на ринку грошей та цінних паперів. Графік Хікса-Хансена для ринку грошей та цінних товарів - крива LM. Фактори, які впливають на переміщення кривої LM.
  4. Ринок робочої сили. Пропозиція робочої сили. Попит на робочу силу. Умови рівноваги на ринку робочої сили. Реальна та номінальна заробітна плата.
  5. Загальна рівновага на ринках товарів і послуг, грошей та цінних паперів. Модель IS-LM як аналітичний засіб макроекономічної політики.
  6. Аналіз руху по кривих та переміщення кривих в моделі IS-LM. Вплив держави на загальну рівновагу засобами монетарної й фінансової політики. Застосування моделі IS-LM для аналізу економіки України.

Ключові категорії

Інфляційний розрив. Кейнсіанська модель макроекономічної рівноваги. Класична модель макроекономічної рівноваги. Метод «вилучення – ін'єкції». Метод «витрати – випуск». Мультиплікатор витрат (простий). Незаплановані інвестиції у товарні запаси. Потенційно необхідні сукупні витрати. Потенційно рівноважний ВВП. Рецесійний розрив. Рівноважний ВВП. Рівновага за Вальрасом. Сукупні витрати. Фактично рівноважний ВВП. Фактичні сукупні витрати.

Питання для самопідготовки

1. Якими методами можна визначити рівноважний ВВП у реальній економіці?
2. Поясніть на моделі «витрати-випуск», яку роль відіграють незаплановані інвестиції в товарні запаси, якщо фактичні сукупні витрати не дорівнюють виробленому ВВП?
3. Назвіть характерні випадки, коли сукупність витрати не збігаються з виробленим ВВП.
4. За яких умов досягається рівноважний ВВП у моделі «витрати – випуск» («кейнсіанський хрест»)?
5. Що ви розумієте під термінами «вилучення» та «ін'єкції»?
6. За якого співвідношення між заощадженнями й інвестиціями забезпечується рівноважний ВВП у моделі «вилучення – ін'єкції»?
7. Подайте визначення та розкрийте сутність рецесійного розриву в економіці.
8. Наведіть визначення та розкрийте сутність інфляційного розриву в економіці.

Тематика рефератів

1. Теорії підтримки макроекономічної рівноваги.

2. Спільна рівновага на ринку благ, грошей і капіталу. Модель IS–LM.
3. Зовнішні шоки у моделі IS–LM.
4. Модель IS–LM за умови фіксованих та гнучких цін.
5. Вплив зростання державних видатків бюджетного дефіциту та емісії на конфігурацію моделі IS–LM.
6. Можливості застосування IS–LM для аналізу економіки України.

Завдання

1. В економіці встановилася рівновага на ринку благ та фінансовому. Яким чином вплинуть на рівновагу наступні події (за незмінних інших умов)?

- Підвищиться гранична схильність до споживання.
- За кожної ставки відсотка обсяг інвестицій зменшиться.
- Зросте швидкість обігу грошей.
- Зросте пропозиція грошей.
- Зросте попит на гроші як майно.
- Підвищилася гранична схильність до заощадження.
- Зросте попит на інвестиції.
- Зростуть державні витрати за рахунок зростання податків.
- Ставка прибуткового податку зменшиться.
- Експорт країни зменшиться.

Відповідь занесіть у таблицю.

Подія	На стан якого ринку впливає?	Графік якої функції зміниться?	Зсув кривої IS або LM	Напрямок зміни Y	Напрямок зміни r

2. Економіка країни характеризується такими показниками:

$$M / P = 0,8Y - 1600r;$$

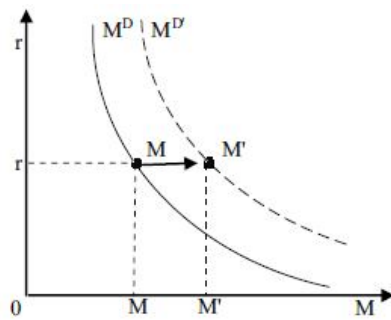
$$M = 1300;$$

$$P = 1,3.$$

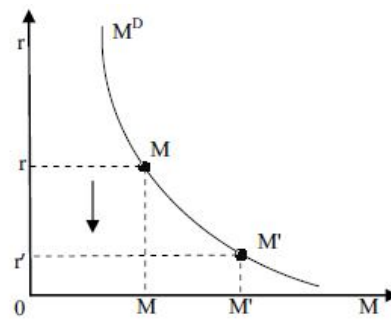
Записати рівняння кривої LM як функцію доходу від відсоткової ставки.

На графіках 1-4 наведено ситуації, в яких попит на гроші змінюється з величини M до величини M'. Яка з наведених ситуацій ілюструє наступні процеси:

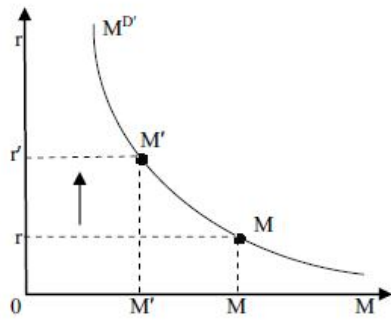
- а) зростання номінального ВВП за незмінних ставок відсотку;
- б) зростання ставки відсотку;
- в) скорочення цін, яке не чинить впливу на величину відсоткових ставок;
- г) скорочення відсоткових ставок, які не впливають на зміну сукупного попиту.

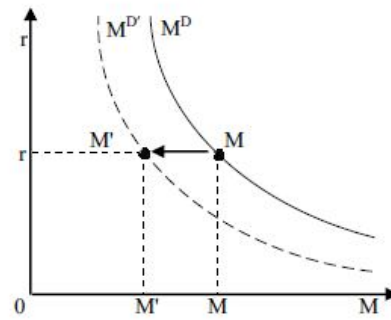
Графік 1

Графік 2

Графік 3

Графік 4

Побудуйте графік лінії LM.

а) Яку залежність вона визначає?

б) Як зміниться розташування лінії LM, якщо швидкість обігу грошей знизиться у 2 рази за того ж рівня реального доходу?

Як зміниться лінія LM, якщо реальний дохід зросте у 2 рази?

3. *Задача 1.* Функція попиту на гроші в країні описується рівнянням $M/P = 0,75 Y - 1200$ г. Пропозиція грошей 720 млрд грн, рівень цін 1,2. Визначити рівноважні відсоткову ставку та рівень доходу.

4. *Задача 2.* Припустимо, рівняння споживання та інвестицій мають вигляд: $C = 0,8 Y + 20$; $I = 10$. Визначте рівноважний ВВП (Y) за методом «витрати – випуск».

5. *Задача 3.* Припустимо, рівняння споживання та інвестицій мають вигляд: $C = 0,65 Y + 20$; $I = 10$. Знайти рівноважний ВВП методом «вилучень - ін'єкцій».

6. *Задача 4.* Визначити двома способами рівноважний ВВП, якщо рівняння споживання та інвестицій мають вигляд: $C = 40 + 0,8 Y$; $I = 30$.

7. *Задача 5.* Відомо, що ВВП реальний (фактичний) – 200 грош. од., ВВП рівноважний – 300 грош. од., $MPC = 0,6$. Визначити величину інвестицій, яка забезпечує досягнення рівноважного ВВП.

Тема 20 Фіскальна політика держави

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Зміст фіскальної політики: цілі та інструменти. Податкові надходження як основне джерело доходів держави. Прямі й непрямі податки та їхня роль у наповненні бюджету. Принципи ефективного оподаткування.

2. Державні видатки та їхня структура. Поточні та капітальні витрати держави.
3. Дискреційна фіскальна політика. Стимулююча і стримуюча фіскальна політика. Модель впливу державних витрат і податків на сукупний обсяг виробництва.
4. Мультиплікатор державних витрат і податковий мультиплікатор. Мультиплікатор збалансованого бюджету.
5. Недискреційна (автоматична) фіскальна політика. Прогресивна шкала оподаткування. Соціальні трансферти. Стабілізаційний вплив на економіку автоматичної фіскальної політики в умовах падіння та зростання виробництва.
6. Фіскальна політика з урахуванням пропозиції. Наслідки фіскальної політики на основі моделей «сукупний попит – сукупна пропозиція», «витрати – випуск», «AD-AS». Вплив зниження податків на ВВП згідно з теорією економіки пропозиції.
7. Фіскальна політика й державний бюджет. Концепції збалансування державного бюджету. Вплив фіскальної політики та циклічних коливань на Державний бюджет.
8. Бюджетний дефіцит: причини виникнення й економічні наслідки. Державне бюджетне обмеження. Циклічний і структурний дефіцити бюджету. Джерела дефіцитного фінансування. Емісійне й боргове фінансування бюджетного дефіциту.
9. Державний борг і його структура. Економічні наслідки державного боргу. Ефект витіснення державою приватних інвестицій і тягар боргу для майбутніх поколінь. Методи управління державним боргом. Рефінансування. Реструктуризація. Списання боргу. Державний борг України та можливості його погашення. Фіскальна політика в Україні: основні напрями та протиріччя.

Ключові категорії

Автоматичний (убудований) стабілізатор. Грошова база. Грошовий мультиплікатор. Грошові агрегати. Грошово-кредитна політика. Депозитний мультиплікатор. Державне регулювання економіки. Дисконтна ставка. Дискреційна фіскальна політика. Економічна політика. Змішана економіка. Крива Лаффера. Мультиплікатор державних витрат. Мультиплікатор збалансованого бюджету. Мультиплікатор податків. Недискреційна фіскальна політика. Фіскальна політика.

Питання для самопідготовки

1. Сутність недискреційної фіскальної політики.
2. Визначить короткострокові і довгострокові цілі фіскальної політики, її структуру.
3. Назвіть інструменти дискреційної фіскальної політики. Які закономірності відображає крива Лаффера?

4. У чому полягає суть мультиплікатора збалансованого бюджету. Як взаємодіють між собою мультиплікатор податків і мультиплікатор державних витрат?

5. Охарактеризуйте види бюджетно-податкової політики.

6. Розкрийте механізм автоматичних стабілізаторів.

7. Розкрийте зміст та взаємозв'язок між фактичним, структурним і циклічним бюджетними дефіцитами.

8. Побудуйте графік та поясніть механізм впливу прямих податків на обсяг виробництва і доходу в економіці.

9. Які концепції балансування державного бюджету ви знаєте? Розкрийте їх зміст. Яка концепція є панівною в сучасних умовах? Чому?

10. Охарактеризуйте види бюджетного дефіциту.

11. Розкрийте зміст і механізм взаємодії фіскальних і монетарних засобів

12. впливу на економіку.

Тематика рефератів

1. Фіскальна політика в Україні: основні напрями й протиріччя.

2. Концепції з балансування державного бюджету.

3. Державний борг України та можливості його погашення.

4. Стабілізаційний вплив на економіку автоматичної фіскальної політики в умовах падіння національного виробництва.

Завдання

1. Наскільки практичною є крива Лаффера? В якій сфері вона може бути застосована?

2. Чому фірма-монополіст не може повністю перекласти своє податкове навантаження на споживача за рахунок зростання цін? Які існують обмеження?

3. *Задача 1.* Визначити простий мультиплікатор податків і величину зміни в податкових надходженнях, які забезпечують досягнення рівноважного ВВП, якщо ВВП фактичний 56 млрд грош. од., ВВП рівноважний 58 млрд грош. од., гранична схильність до споживання – 0,75, середня податкова ставка – 12 %. Визначити складний мультиплікатор податків і порівняйте його значення з відповідним простим мультиплікатором.

4. *Задача 2.* Визначити простий мультиплікатор витрат і величину зміни в державних витратах, які забезпечують досягнення рівноважного ВВП, якщо: ВВП фактичний – 150 млрд грош. од., ВВП рівноважний – 140 млрд грош. од., гранична схильність до заощадження – 0,25. Визначити складний мультиплікатор податків та порівняти його значення з відповідним простим мультиплікатором за умови, що середня податкова ставка становить 20 %.

5. *Задача 3.* Визначити фактичне, потенційне та циклічне сальдо державного бюджету, якщо реальний ВВП становить 2000 грош. од., потенційний ВВП – 2200 грош. од., державні витрати – 620 грош. од., середня податкова ставка – 0,3.

6. *Задача 4.* Державні видатки та чисті податки збільшилися на 100 тис. грошових одиниць. Гранична норма споживання дорівнює 0,75. Податкова ставка (коефіцієнт податків) – 0,2. Визначити складні мультиплікатори державних видатків, податків і збалансованого бюджету.

7. *Інтернет-завдання:* Відвідайте Інтернет-сайти Держкомітету статистики України – <http://www.ukrstat.gov.ua>, Міністерства фінансів України – <http://www.minfin.gov.ua>, Держкомітету по ринку цінних паперів – [w.ssmsc.gov.ua](http://www.ssmsc.gov.ua), Міністерства економіки України – [ttp://www.me.gov.ua](http://www.me.gov.ua), Національного банку України – <http://www.bank.gov.ua>, і в таблиці приведіть показники доходів і видатків держбюджету України за 2000–2016 роки, величину та рівень його дефіциту або профіциту.

Тема 21 Монетарна політика

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Грошовий ринок. Грошова пропозиція та способи її вимірювання. Грошова маса і грошова база. Коефіцієнт монетизації. Попит на гроші й фактори, що його визначають.
2. Модель попиту на гроші Баумоля-Тобіна.
3. Механізм функціонування грошового ринку. Центральний (національний) банк як суб'єкт монетарної політики. Операції центрального (національного) банку і грошова база. Інструменти центрального банку: політика облікової ставки, політика банківських резервів, операції на відкритому ринку. Механізм створення грошей банками.
4. Вплив монетарної політики на економіку: політика «дорогих» і «дешевих» грошей. Передавальний (трансмісійний) механізм монетарної політики. Грошовий і депозитний мультиплікатори.
5. Сутність монетарної політики. Дискреційна та недискреційна монетарна політика. Стратегії монетарної політики. Таргетування як стратегія монетарної політики. Правила проведення монетарної політики. Проблема ефективності монетарної політики. Наслідки монетарної політики за моделлю «IS-LM». Координація монетарної та фіскальної політики у моделі «IS-LM». НБУ й монетарна політика в Україні.
6. Заходи щодо стабілізації монетарної системи у трансформаційних економіках. Проблема довіри до грошей і монетарної політики.

Ключові категорії

Грошовий мультиплікатор. Грошова база. Депозитний мультиплікатор. Номінальна процентна ставка. Монетарне правило. Облікова процентна ставка. Операції на відкритому ринку. Політика «дешевих грошей», або експансивна грошова політика (стимулююча). Політика «дорогих грошей», або рестрикційна грошова політика (стримує). Попит на гроші. Пропозиція грошей. Процентна ставка. Реальна процентна ставка. Ринок грошей. Рівняння кількісної теорії грошей.

Питання для самопідготовки

1. Подайте визначення пропозиції грошей та охарактеризуйте агрегати, із яких вона складається.
2. Поясніть параметри, які визначають величину та структуру грошової бази.
3. Розкрийте алгоритм мультиплікації грошової бази.
4. Поясніть, чому крива пропозиції грошей має додатний нахил.
5. Розкрийте інструментарій класичної теорії попиту на гроші.
6. У чому полягає вклад Кейнса в розвиток теорії попиту на гроші?
7. Розкрийте зміст і доцільність застосування політики «дорогих» і «дешевих» грошей.
8. Опишіть передатний механізм грошово-кредитної політики. У чому полягають відмінності між кейнсіанською та монетаристською трактовками передатного механізму?
9. Яку роль відіграють процентні ставки в передатному механізмі грошово-кредитної політики?
10. Проаналізуйте графічно стан рівноваги на грошовому ринку.
11. Поясніть дію грошового й депозитного мультиплікаторів.

Тематика рефератів

1. Таргетування як стратегія монетарної політики.
2. Правила проведення монетарної політики в Україні.
3. Проблема ефективності монетарної політики та її наслідки за моделлю IS-LM.
4. Координація монетарної та фінансової політики у моделі IS-LM.
5. НБУ й монетарна політика в Україні.
6. Заходи щодо стабілізації монетарної системи в трансформаційних економіках.
7. Проблем довіри до грошей і монетарної політики на національному ринку України.

Завдання

1. *Задача 1.* Визначити величини грошових агрегатів M_0 , M_1 , M_2 , M_3 та L , якщо в обігу знаходяться такі складники (млрд грош. од.):

Строкові вклади	900
Готівка	200
Поточні вклади	650
Вклади клієнтів за трастовими операціями	150
Державні короткострокові цінні папери	100
Визначити рівень монетизації, якщо ВВП становить	500

2. *Задача 2.* Грошова маса становить 10 млрд грош. од. Грошова одиниця здійснює в середньому 4 оберти. Умовний фізичний обсяг національного виробництва становить 400 млн грош. од. Визначити середній рівень цін, а також його зміну при зростанні грошової маси на 10 % та зниженні умовного фізичного обсягу національного виробництва на 5 %.

3. *Задача 3.* Визначити зміну грошової пропозиції, якщо активи комерційних банків зростуть на 15 млн грош. од., норматив обов'язкових резервів становитиме 12 %, а коефіцієнт готівки дорівнюватиме 0,5.

4. *Задача 4.* Як зміниться пропозиція грошей, якщо вихідний приріст депозитів за рахунок грошової емісії становитиме 200 тис. грош. од., а норматив обов'язкових резервів 10 %?

5. *Задача 5.* Фізичні особи поклали на депозит 200 тис. грош. од. Визначити зміну грошової пропозиції, якщо норматив обов'язкових резервів становить 5 %.

6. *Інтернет-завдання:* Відвідайте Інтернет-сайти Держкомітету статистики України – <http://www.ukrstat.gov.ua>, Міністерства фінансів України – <http://www.minfin.gov.ua>, Держкомітету по ринку цінних паперів – www.ssmc.gov.ua, Міністерства економіки України – <http://www.me.gov.ua>, Національного банку України – <http://www.bank.gov.ua>, і в таблиці приведіть показники доходів і видатків держбюджету України за 2000–2016 роки, величину та рівень його дефіциту або профіциту, величину норми резервування, облікової ставки й обсягів продажу державних цінних паперів.

Тема 22 Циклічні коливання та економічне зростання

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Макроекономічна нестабільність і нерівномірність економічного розвитку. Економічні (ділові) цикли. Типи циклів. Теорії циклічних коливань. Циклічні коливання та їхні види. Класифікація макроекономічних змінних для типового ділового циклу: проциклічні, анти-циклічні, ациклічні. Макроекономічний аналіз циклічних коливань.
2. Циклічність, інфляція й безробіття як форми прояву макроекономічної нестабільності. Кейнсіанська й неокласична теорія економічних циклів. Застосування моделей «AD–AS» і «IS–LM» для аналізу циклічних коливань. Концепція реальних економічних циклів Д. Кюдланла та Е. Прескота. Рівноважний циклічний процес Р. Лукаса. Теорія циклічних коливань М. І. Туган – Барановського. Адаптація економіки до циклічних коливань.
3. Державне антициклічне регулювання. Особливості економічного циклу в Україні. Макроекономічна динаміка.
4. Сутність економічного зростання. Передумови й характерні риси сучасного економічного зростання.
5. Джерела економічного зростання. Методи обчислення джерел економічного зростання. Науково-технічний прогрес. Джерела зростання

економіки України. Темпи економічного зростання. Фактори, які стримують економічне зростання.

6. Макроекономічна політика стимулювання економічного зростання.
7. Моделювання економічного зростання. Економічне зростання на основі моделі «AD-AS» і кривої виробничих можливостей. Модель економічного зростання Харрода – Домара. Модель економічного зростання Р. Солоу. Стаціонарний стан. «Золоте» правило нагромадження капіталу.
8. Теорії розвитку: порівняльний аналіз. Економічне зростання й економічний розвиток.
9. Державне регулювання економічного зростання. Показники рівня економічного розвитку. Особливості економічного зростання в Україні.

Ключові категорії

Бум. Джерела економічного зростання. Економічні цикли. Економічне зростання. Екстенсивне економічне зростання. Економічний розвиток. Інтенсивне економічне зростання. Модель Солоу. Модель мультиплікатора – акселератора. Капіталоозброєність. «Золоте» правило нагромадження. Залишок Солоу. Пік. Рецесія. Пожвавлення. Фази економічного циклу. Теорії економічного циклу.

Питання для самопідготовки

1. Визначити причини циклічного розвитку економіки.
2. Охарактеризуйте класичний економічний цикл, визначивши його фази.
3. Охарактеризуйте малі, середні цикли.
4. Поясніть сутність довгих хвиль Кондратьєва.
5. Що таке економічне зростання, і в яких формах воно може відбуватися?
6. Прокоментуйте співвідношення категорій «розширене відтворення», «економічне зростання», «економічний розвиток».
7. Проаналізуйте основні показники економічного зростання.
8. Як відображає рух кривої виробничих можливостей економіки динаміку зростання?
9. Поясніть сутність неокейнсіанського підходу щодо впливу різних факторів на економічне зростання. Назвіть елементи моделі Домара – Харрода, за якими визначається зростання.
10. Охарактеризуйте особливості неокласичних підходів до проблеми економічного зростання.
11. Які передумови моделі Солоу? Поясніть, як впливають на капіталоозброєність окремі фактори (нагромадження капіталу, приріст населення, технічний прогрес).
12. Які висновки випливають із моделі Солоу?
13. Подайте визначення економічного циклу й охарактеризуйте його окремі фази.

14. Розкрийте теорії, які пояснюють причини циклічних коливань в економіці.
15. Проаналізуйте динаміку економічного зростання України за роки незалежності.

Тематика рефератів

1. Особливості економічного циклу в Україні.
2. Передумови й характерні риси сучасного економічного зростання України. Фактори, які стримують економічне зростання.
3. Макроекономічна політика стимулювання економічного зростання.
4. Економічне зростання на основі моделі AD-AS і кривої виробничих можливостей.
5. Моделі економічного зростання Харода-Домара та Р.Солоу.
6. Економічне зростання та економічний розвиток.

Завдання

1. *Задача 1.* У 2006 р. ВВП країни склав 200 млрд грош. од., а чисельність населення – 40 млн чол. У 2007 р. величина ВВП становила 210 млрд грош. од. при збільшенні населення на 2 %. Визначте темпи зростання і приросту ВВП, а також ВВП на душу населення.

2. *Задача 2.* Темпи приросту ВВП, капіталу і праці склали відповідно 7 %, 12 % і 3 %, а частка капіталу в сумі витрат становить 40 %. Обчислити залишок Солоу.

3. *Задача 3.* Величина ВВП країни складає 10 млрд гр. од, кількість зайнятих – 2 млн осіб, норма амортизації – 6 %, вартість капіталу – 25 млрд грош. од. Обчислити норму заощаджень s' , за якою забезпечується стійкий рівень капіталоозброєності.

4. *Задача 4.* При величині ВВП 100 млрд грош. од. кількість зайнятих складає 10 млн осіб, норма амортизації – 13 %, норма заощаджень – 15 %, приріст населення – 2 %. Обчислити капіталоозброєність k , за якою забезпечується критична величина інвестицій.

5. *Задача 5.* Використовуючи модель Домара-Харрода, визначте темп приросту ВВП, якщо норма заощаджень складає 20 %, а капіталомісткість продукту (відношення приросту капіталу до приросту продукту) дорівнює 2,5.

6. *Задача 6.* Визначити залишок Солоу, використавши наступні дані: $\Delta Y = 6 \%$; $\Delta K = 10 \%$.

7. *Інтернет-завдання:* Відвідайте Інтернет-сайт Держкомітету статистики України – <http://www.ukrstat.gov.ua> і в таблиці приведіть показники динаміки внутрішніх та зовнішніх інвестицій в Україні за 2000–2016 роки. Назвіть основні джерела внутрішніх інвестицій та основні країни, з яких надходить найбільша кількість іноземних (зовнішніх) інвестицій.

Тема 23 Інфляція й антиінфляційна політика

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Інфляція як макроекономічне явище. Розрахунок темпу інфляції.
2. Класифікація інфляції: за критерієм рівня; за формою прояву; за можливістю передбачення та за причинами виникнення.
3. Інфляції попиту на основі моделі «AD – AS». Монетарні та немонетарні
4. фактори інфляції попиту. Передчасна й чиста інфляція попиту. Інфляційний розрив.
5. Інфляція витрат (пропозиції) на основі моделі «AD – AS». Стагфляція.
6. Причини інфляції витрат. Інфляційна спіраль.
7. Теоретичні підходи до пояснення причин інфляції. Кейнсіанський і класичний погляди на інфляцію.
8. Зарплата, безробіття та інфляція. Крива Філіпса та її сучасна інтерпретація.
9. Монетаристське пояснення причин інфляції.
10. Соціально-економічні наслідки передбачуваної та непередбачуваної інфляції. Інфляційний податок і сеньйораж. Крива Лаффера для інфляційного податку. Інфляція та динаміка реальної процентної ставки. Принцип Фішера. Антиінфляційна політика держави та її роль у стабілізації економіки. Коефіцієнт дезінфляції.
11. Особливості антиінфляційного регулювання у трансформаційних економіках. Інфляційні процеси в Україні: причини, наслідки й засоби стримування.

Ключові категорії

Антиінфляційна політика. Гіперінфляція. Дефлятор ВВП. Дефляція. Інфляційний податок. Інфляційна спіраль. Інфляція. Інфляція попиту. Інфляція пропозиції (витрат). Крива Філіпса. Крива Лаффера. Коефіцієнт дезінфляції. Принцип Фішера. Сеньйораж. Стагфляція. Темпи інфляції.

Питання для самопідготовки

1. Подайте визначення інфляції.
2. У чому полягає відмінність між інфляцією попиту й інфляцією витрат?
3. Хто програє, а хто виграє в економіці від інфляції?
4. У чому полягають основні напрями антиінфляційної політики?
5. Залежність між динамікою яких показників відображає крива Філіпса?

Тематика рефератів

1. Крива Філіпса і її сучасна інтерпретація.
2. Взаємодія зарплати, безробіття та інфляції.
3. Охарактеризуйте вплив інфляції та динаміки реальної процентної ставки.
4. Антиінфляційна політика держави та її роль у стабілізації економіки.

5. Особливості антиінфляційного регулювання в трансформаційних економіках.
6. Інфляційні процеси в Україні: причини, наслідки й засоби стримування

Завдання

1. *Задача 1.* Дефлятор поточного року – 2,1, дефлятор попереднього року – 1,2. Визначити рівень інфляції цього року й кількість років, які необхідні задля здвоєння інфляції.

2. *Задача 2.* Визначити величину інфляційного податку за рівня цін поточного року 1,2 і грошової маси 4 млрд грош. од., якщо рівень цін попереднього року становив 1,0.

3. *Задача 3.* Обчислити дефлятор ВВП, коли відомо, що валовий продукт в поточних цінах складає 500 млрд грош. од., а валовий продукт у базисних цінах дорівнює 480 млрд грош. од.

4. *Задача 4.* Номінальний валовий внутрішній продукт країни становить 42 млн грош. од., поточні ціни зросли на 6 %. Визначити дефлятор ВВП, величину реального ВВП; абсолютний приріст і темпи приросту ВВП, якщо ВВП $t-1$ становив 40,95 млн грош. од.

5. *Інтернет-завдання:* Відвідайте Інтернет - сайт Держкомітету статистики України – <http://www.ukrstat.gov.ua>, Міністерства фінансів України – <http://www.minfin.gov.ua>, Міністерства економіки України – <http://www.me.gov.ua>, Національного банку України – <http://www.bank.gov.ua> і в таблиці приведіть показники динаміки рівня цін в Україні за 2005 – 2016 роки.

Тема 24 Безробіття та політика зайнятості

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Механізм функціонування ринку праці. Чинники, що впливають на співвідношення попиту і пропозиції на ринку праці.
2. Безробіття як відхилення від рівноваги. Рівень зайнятості та рівень безробіття. Види безробіття: фрикційне, структурне й циклічне. Фактичний і природний рівень безробіття та фактори, що його визначають. Розрахунок змін в обсягах ВВП під впливом відхилень безробіття від природного рівня.
3. Кейнсіанське пояснення безробіття. Розрив безробіття як наслідок неефективного попиту.
4. Неокласичні пояснення причин безробіття. Рекомендації щодо подолання безробіття з точки зору різних теоретичних концепцій.
5. Економічні та соціальні наслідки безробіття. Закон і крива Оукена.
6. Взаємозв'язок безробіття та інфляції. Крива Філіпса.
7. Засоби державного регулювання зайнятості. Політика попиту та політика пропозиції в регулюванні ринку праці: переваги й ефективність.

8. Соціальний захист безробітних. Макроекономічні засади політики зайнятості.
9. Особливості ринку праці та стан безробіття в Україні.

Ключові категорії

Активні та пасивні методи державного регулювання зайнятості. Безробіття. Економічно активне населення. Зайнятість. Закон А. Оукена. Інституціональне безробіття. Інструменти соціальної політики. Крива Лоренца. Коефіцієнт Джині. Попит на робочу силу. Потенційний ВВП. Пропозиція робочої сили. Ринок праці. Природний рівень безробіття. Прихована, галопуюча, помірна інфляція. Рівень безробіття. Рівень зайнятості. Рівень повної зайнятості. Рівновага на ринку праці. Сеньйораж. Соціальна політика. Структурне безробіття. Фрикційне безробіття. Циклічне безробіття.

Питання для самопідготовки

1. Що таке ринок праці, і які функції він виконує?
2. Що таке інституційне і не інституційне населення?
3. У чому полягають відмінності в розрахунку рівня зайнятості в методології МОТ та традиційному макроекономічному аналізі?
4. Що таке безробіття, та як визначається рівень безробіття?
5. Назвіть основні види безробіття та подайте визначення повної зайнятості?
6. Поясніть механізм установлення рівноваги на ринку праці.
7. У чому полягає сутність поняття «пропозиція праці», які фактори впливають на неї?
8. У чому полягає проблема нерівності доходів, які її причини?
9. У чому полягає сутність соціальної політики держави та які основні її завдання?
10. Попит на робочу силу: неокласичний і кейнсіанський підходи.
11. Пропозиція на ринку праці. Фактори впливу на індивідуальну та ринкову пропозицію праці.

Тематика рефератів

1. Механізм функціонування ринку праці.
2. Чинники, що впливають на співвідношення попиту і пропозиції на ринку праці.
3. Кейнсіанське пояснення безробіття.
4. Неокласичні пояснення причин безробіття.
5. Засоби державного регулювання зайнятості в Україні.
6. Особливості ринку праці та стан безробіття в Україні.
7. Соціальний захист безробітних в Україні.

Завдання

1. *Задача 1.* Населення складає 80 млн осіб, 14 млн осіб – діти до 16 років, 20 млн осіб вибули зі складу робочої сили, безробітні складають 24 млн осіб. Розрахувати: величину робочої сили, рівень безробіття, рівень зайнятості.

2. *Задача 2.* Номінальний ВВП країни становить 2 млрд грош. од., ціни зросли на 12 %, фактичний рівень безробіття становить 9 %. Визначити дефлятор, величину реального ВВП. Використовуючи закон Оукена, розрахуйте відставання фактичного ВВП від потенційного, якщо природний рівень безробіття становить 5 %, і величину потенційного ВВП.

3. *Задача 3.* Розрахуйте рівні безробіття, зайнятості, повної зайнятості, природний рівень безробіття, якщо є такі показники: населення країни 20 млн чол.; кількість фрикційно безробітних – 0,2 млн чол.; кількість циклічно безробітних – 0,4 млн чол.; кількість структурно безробітних – 0,1 млн чол.; кількість зареєстрованої робочої сили – 16 млн чол.

4. *Задача 4.* Розрахуйте рівні безробіття, зайнятості, повної зайнятості, природний рівень безробіття, реальний ВВП, відставання реального ВВП від потенційного, величину потенційного ВВП, якщо є такі показники: кількість безробітних – 0,8 млн чол., зокрема: фрикційно безробітних – 0,2 млн чол., циклічно безробітних – 0,4 млн чол.; номінальний ВВП – 4 млрд гр. од; дефлятор – 2,0; кількість зареєстрованої робочої сили – 8 млн чол.

5. *Інтернет завдання:* За допомогою сайту Державної служби статистики України (режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>) проаналізуйте динаміку зареєстрованого безробіття в Україні за останні десять років. Які заходи повинна проводити держава для зниження рівня безробіття?

Тема 25 Макроекономічна політика у відкритій економіці

Питання для обговорення на практичному занятті

1. Механізм зовнішньоекономічної політики. Інструменти зовнішньоторговельної політики. Іноземне інвестування. Порівняльна та абсолютна перевага.
2. Платіжний баланс. Типові компоненти платіжного балансу. Класифікація статей платіжного балансу та їхній взаємозв'язок. Платіжний баланс України.
3. Валютний курс. Реальний і номінальний валютні курси. Вплив інфляції на номінальний валютний курс. Види валютних курсів. Попит і пропозиція валюти. Міжнародні системи валютних курсів: Бреттон – Вудська і Ямайська. Зв'язок валютного курсу з платіжним балансом. Розрахунок ВВП у відкритій економіці.
4. Міжнародний потік товарів і капіталів. Вплив зовнішньої торгівлі на ВВП. Вплив чистого експорту на ВВП. Вплив обмінного курсу на чистий експорт.

5. Мультиплікатор зовнішньої торгівлі. Гранична схильність до імпорту.
6. Модель Мандел – Флемінга для відкритої економіки. Модель «IS – LM» для відкритої економіки при плаваючому валютному курсі. Крива IS. Особливості кривої LM у системі координат дохід – процентна ставка та дохід – обмінний курс.
7. Рівновага моделі «IS – LM» і вплив на неї грошової, фінансової та зовнішньоекономічної політики.
8. Модель «IS – LM» для відкритої економіки при фіксованому валютному курсі. Рівновага моделі «IS – LM» і вплив на неї грошової, фінансової та зовнішньоекономічної політики. Порівняльний аналіз макроекономічної політики при фіксованому й плаваючому обмінних курсах. Висновки моделі Мандела – Флемінга.

Ключові категорії

Валютний демпінг. Валютний курс. Валютно-фінансовий механізм. Гнучкий валютний курс. Граничної схильності до імпорту. Експорт. Зовнішньоекономічна діяльність. Зовнішня торгівля. Імпорт. Іноземне інвестування. Котирування. Крос – котування. Мито. Міжнародні організації. Міжнародні системи валютних курсів: Бреттон-Вудська та Ямайська. Міжнародний потік товарів і капіталів. Модель Мандела – Флемінга. Мультиплікатора витрат у відкритій економіці. Номінальний валютний курс. Платіжний баланс. Порівняльна й абсолютна перевага. Протекціонізм. Реальний і номінальний валютні курси. Тариф. Торговельний баланс. Фіксований валютний курс.

Питання для самопідготовки

1. Що таке зовнішньо-економічна діяльність, та яка її структура?
2. Назвіть основні складники платіжного балансу?
3. У чому полягають особливості формування платіжного балансу різних країн?
4. Що таке валютний курс, та які фактори його визначають?
5. Поясніть відмінності між протекціонізмом і вільною торгівлею, розкрийте зміст інструментів змішаної торговельної політики.
6. Запишіть функцію чистого експорту й за допомогою графіка поясніть вплив окремих чинників на чистий експорт.
7. Розкрийте властивості моделі Манделла – Флемінга та роль світової процентної ставки в міжнародній міграції капіталу.
8. Запишіть рівняння кривих моделі Манделла – Флемінга та за допомогою графіка поясніть властивості цих кривих.
9. Проаналізуйте графічно результати впливу фінансової, монетарної та торговельної політики на дохід і валютний курс в умовах фіксованого курсоутворення.

10. Продемонструйте графічно мультиплікативний вплив чистого експорту на ВВП, запишіть і поясніть мультиплікатор витрат у відкритій економіці.
11. Зробіть порівняльний аналіз основних теорій зовнішньої торгівлі й висловіть свою думку щодо переваг України відносно її торговельних партнерів.

Тематика рефератів

1. Міжнародні системи валютних курсів: Бреттон-Вудська і Ямайська.
2. Сучасний міжнародний потік товарів та капіталів.
3. Модель Мандела-Флемінга для відкритої економіки.
4. Порівняльний аналіз макроекономічної політики при фіксованому й плаваючому обмінних курсах.
5. Платіжний баланс України.
6. Особливості валютного курсу України.

Завдання

1. *Задача 1.* Визначте і прокоментуйте величину граничної схильності до імпорту, якщо при середній податковій ставці 20 % маємо наступні дані за 2010 і 2011 рр. (млрд грош. од.)

Таблиця 1

	2010	2011
ВВП (Y)	200	280
Імпорт (Im)	12	16

2. *Задача 2.* Визначити фактичний рівень митного тарифу, якщо структура вартості готової продукції 75% матеріалів і 25% доданої вартості. Розміри мита на готову продукцію – 25%, а на матеріали – 15%.

3. *Задача 3.* При введенні тарифу в країні ціна зросла з 56 до 60 у. о., обсяг національного виробництва збільшився з 4000 до 4400 одиниць. У той же час обсяг споживання зменшився з 6400 до 5600 одиниць. Оцініть дію встановлення нових тарифних цін на виробників, державу і країну.

4. *Задача 4.* Державні видатки та чисті податки збільшилися на 100 тис. грош. од. Гранична схильність до споживання – 0,75. Податкова ставка (коефіцієнт) – 0,2. Визначити мультиплікатори державних видатків, податків і збалансованого бюджету у відкритій економіці.

5. *Задача 5.* У країні позитивне сальдо торговельного балансу за рік складає 25 тис. грош. од. Відомо, що вартість імпорту на 20% менша від вартості експорту. Визначити: обсяг експорту й імпорту країни.

6. *Задача 6.* Розрахуйте і прокоментуйте величину реального валютного курсу гривні та євро (пряме котирування), якщо номінальний курс $e_n = 1 : 5$; зростання цін в Україні склало 25 %, а в країнах – ЄС 3 %.

7. *Інтернет завдання:* Відвідайте Інтернет - сайти Держкомітету статистики України – <http://www.ukrstat.gov.ua> і Світового банку – <http://www.worldbank.org.ru>, і в таблиці приведіть показники розвитку

світової торгівлі, величини експорту і імпорту в Україні та їхню динаміку за 2000–2016 роки, а також структуру та величину платіжного балансу України.

3 ТИПОВІ ЗАДАЧІ ТА ЇХНЄ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Задача 1. За даними таблиці розрахувати показник ВВП.

Таблиця 1

Стадія виробництва	Вартість придбаних сировини і матеріалів	Ціна реалізації готової продукції
Виробництво вовни	-	10
Прядіння вовняних ниток	10	15
Виробництво тканини	15	24
Пошив костюмів	24	30
Реалізація готової сукні	30	33

Розв'язання

Додана вартість = Ціна реалізації – Вартість придбаної ззовні сировини.

$\text{ВВП} = \sum \text{додані вартості.}$

Таблиця 1

Стадія виробництва	Вартість придбаних сировини і матеріалів	Ціна реалізації готової продукції	Додана вартість
Виробництво вовни	-	10	10
Прядіння вовняних ниток	10	15	5
Виробництво тканини	15	24	9
Пошив костюмів	24	30	6
Реалізація готової сукні	30	33	3
ВВП			33

Задача 2. Розрахуйте ВВП і ЧВП за таких умов (млрд грн): споживчі витрати дорівнюють 160, валові інвестиції – 40, державні видатки – 60, трансферти – 20, експорт – 14, імпорт – 12, амортизація – 38.

Розв'язання

За витратами ВВП розраховується наступним чином:

$\text{ВВП} = 160 + 40 + (60 - 20) + (14 - 12) = 242 \text{ млрд грн.}$

$\text{ЧВП} = 242 - 38 = 204 \text{ млрд грн.}$

Задача 3. Визначити величини валового національного доходу (ВНД) і валового національного доходу у розпорядженні (ВНРД), якщо:

факторні доходи резидентів за кордоном – 400 од.;

факторні доходи нерезидентів у даній країні – 500 од.;

трансферти нерезидентів резидентам – 100 од.;

трансферти резидентів нерезидентам – 200 од.;

ВВП країни – 1000 од.

Розв'язання

$$\text{ВНД} = \text{ВВП} + \text{NI} = 1000 + (-100) = 900 \text{ од.}$$

NI = факторні доходи резидентів за межею країни – факторні доходи нерезидентів у даній країні = 400 – 500 = – 100 од.

$$\text{ВНРД} = \text{ВНД} + \text{NT} = 900 + (-100) = 800 \text{ од.}$$

NT = трансферти нерезидентів резидентам – трансферти резидентів нерезидентам = 100 – 200 = – 100 од.

Задача 4. Номінальний ВВП – 2 млрд грош. од.

Ціни знизилися за рік на 10 %.

Визначити дефлятор і реальний ВВП.

Розв'язання

$$D (\text{дефлятор}) = 1 - 0,1 = 0,9.$$

$$D (\text{дефлятор}) = \text{ВВП номін.} / \text{ВВП реал.} \Rightarrow \text{ВВП реал.} = \text{ВВП номін} / \text{дефлятор}$$

$$\text{Реальний ВВП} = 2 / 0,9 = 2,2 \text{ млрд грош. од.}$$

Задача 5. У таблицю включені нецінові чинники, які впливають на динаміку основних компонентів AD:

Таблиця 1

Чинники	Компонент AD	Зміна
1. Збільшення населення	Споживання	Збільшення через зростання чисельності споживачів
2. Скорочення пропозиції грошей		
3. Підвищення індивідуальних податків		
4. Очікувана рецесія в інших країнах.		
5. Підвищення цін на житлові будинки.		
6. Очікувана рецесія в економіці.		

Розв'язання

Компоненти AD та характеристика його зміни:

Таблиця 1

Чинники	Компонент AD	Зміна
1. Збільшення населення	Споживання	Збільшення через зростання чисельності споживачів
2. Скорочення пропозиції грошей	Інвестиції	Зменшення внаслідок підвищення ставки відсотка
3. Підвищення індивідуальних податків	Споживання	Зменшення через скорочення використовуваного доходу
4. Очікувана рецесія в інших країнах.	Інвестиції	Зменшення через зниження прибутку на експортному ринку

Продовження таблиці 1		
5. Підвищення цін на житлові будинки.	Споживання	Збільшення через зростання багатства (реальних касових залишків)
6. Очікувана рецесія в економіці.	Інвестиції	Зменшення через зниження прибутку всередині країни

Задача 6. Економіка країни характеризується такими витратами (млрд грн):

$$C = 20 + 0,8(Y - T + TR); I = 30 + 0,1Y; G = 40; T = 270; TR = 10; NE = 10 - 0,04Y.$$

Визначити обсяг ВВП (Y) за витратами.

Розв'язання

Обсяг ВВП за витратами визначається за формулою:

$$ВВП = Y = C + I + G + NE;$$

$$Y = 20 + 0,8(Y - 40 + 10) + 30 + 0,1Y + 40 + 10 - 0,04Y;$$

$$Y = 20 + 0,8Y - 32 + 8 + 30 + 0,1Y + 40 + 10 - 0,04Y;$$

$$Y - 0,8Y - 0,1Y + 0,04Y = 20 - 32 + 8 + 30 + 40 + 10;$$

$$0,14Y = 76;$$

$$Y = 542,8 \text{ млрд грн}$$

Задача 7. У країні реальний ВВП становить 1 200 млрд грн. Ставка податків дорівнює 20% ВВП. Функція споживчих витрат має вигляд: $C = 140 + 0,8(Y - T)$. Обсяг інвестицій дорівнює 190 млрд грн, чистий експорт – 10 млрд грн. Визначте рівноважний обсяг державних закупівель.

Розв'язання

$$Y = C + I + G + NE;$$

$$G = Y - C - I - NE;$$

$$G = 1\,200 - (140 + 0,8(1\,200 - 0,2 \cdot 1\,200)) - 190 - 10;$$

$$G = 92 \text{ млрд грн}$$

Задача 8. Параметри сукупного попиту та пропозиції в гіпотетичній економіці мають наступні значення:

ВВП реальний, на який пред'явлено попит, грош. од.	Індекс цін	ВВП реальний, представлений для продажу, грош. од.
125	400	205
145	350	205
165	300	195
185	260	185
205	200	175

а) побудуйте графіки сукупного попиту та сукупної пропозиції. Яким буде рівноважний рівень цін та рівноважний обсяг ВВП в цій гіпотетичній економіці?

б) в яких межах зміниться обсяг реального ВВП на класичній ділянці кривої сукупної пропозиції?

в) якщо покупці скорочують споживання реального обсягу ВВП на 100 грошових одиниць за даного рівня цін, які фактору можуть призвести до такої зміни у сукупному попиті? Яким буде новий рівноважний рівень цін та рівноважний обсяг національного виробництва? На якому відрізку кривої сукупної пропозиції – кейнсіанському, проміжному або класичному – змінилась рівновага?

Розв'язання

Графіки сукупного попиту і сукупної рівноваги необхідно будувати по точках: абсцисою точки є реальний ВВП, на який пред'явлено попит (запропонований для продажу), а ординатою – рівень цін. Макроекономічна рівновага встановлюється у точці перетину кривих сукупного попиту та сукупної пропозиції.

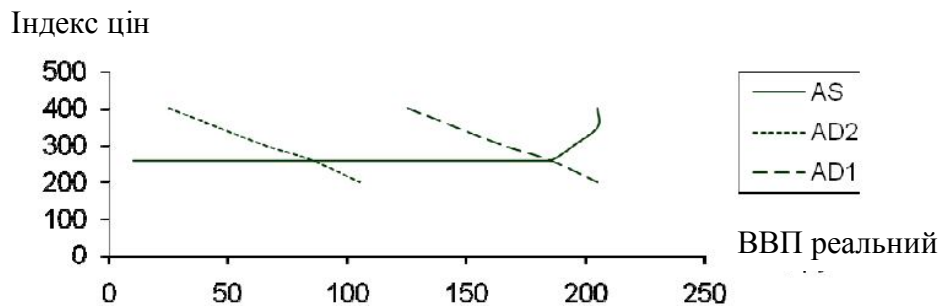

Рисунок 1 – Сукупний попит і сукупна пропозиція в економіці

На рисунку 1 видно, що рівноважний реальний обсяг ВВП складає 190 грошових одиниць, а рівноважний рівень цін – 280.

На класичному відрізку кривої сукупної пропозиції обсяг ВВП складає 205 грошових одиниць.

В результаті зменшення сукупного попиту на 100 грошових одиниць крива AD1 зміститься вліво на 100 одиниць. Зменшення сукупного попиту може бути спричинене наступними факторами: зниженням добробуту споживачів, збільшенням їх заборгованості, податків з підприємств, зниженням державних видатків, національного доходу за межами країни тощо. Новий рівноважний рівень цін складає 260, а рівноважний обсяг ВВП – приблизно 85. Рівновага змінилась на кейнсіанському відрізку кривої сукупної пропозиції.

Задача 9. Витрати домогосподарств на споживання задано аналітично:

$C = 100 + 0,65 Y$. Дохід змінюється від 900 грош. од. до 1800 грош. од.

Розрахуйте витрати домогосподарств на споживання та величини заощаджень, а також середні схильності до споживання й заощаджень. Визначте граничну схильність до споживання і граничну схильність до заощаджень при зростанні наявного доходу з 900 до 1800 грош. од.

Розв'язання

Функція споживання: $C = 100 + 0,65 Y$, при доході в 900 грош. од. витрати домогосподарства на споживання складатимуть: $C_1 = 100 + 0,65 \cdot 900 = 685$ гр.од.

Оскільки $Y = C + S$, то $S = Y - C$, то $S_1 = 900 - 685 = 215$ грош. од.

При зміні доходу до 1800 грош. од. $C_2 = 100 + 0,65 \cdot 1800 = 1270$ грош. од., а $S_2 = 1800 - 1270 = 530$ грош. од.

Середня схильність до споживання: $APC = C : Y$;

$APC_1 = 685 : 900 = 0,76$; $APC_2 = 1270 : 1800 = 0,7$.

Оскільки $APC + APS = 1$, то $APS = 1 - APC$;

$APS_1 = 1 - 0,76 = 0,24$, а $APS_2 = 1 - 0,7 = 0,3$.

$MPC = \Delta C : \Delta Y = 585 : 900 = 0,65$; $MPS = \Delta S : \Delta Y = 315 : 900 = 0,35$.

Таким чином, при зростанні наявного доходу в 2 рази споживання збільшиться у 1,8 разу, або на 585 грош. од., а заощадження зростають на 315 грош. од. або в 2,5 рази.

Задача 10. За наведеними даними визначити відповідні показники та заповнити таблицю

Y	C	S	APC	APS	MPC	MPS
0	20					
50	50					
100	80					
150	110					
200	140					

Складіть рівняння споживання та заощадження.

Розв'язання

$Y = C + S$, звідси $S = Y - C$; $APC = C : Y$; $APS = S : Y$;

$MPC = \Delta C : \Delta Y$; $MPS = \Delta S : \Delta Y$

Y	C	S	APC	APS	MPC	MPS
0	20	-20	-	-	-	-
50	50	0	1	0	0,6	0,4
100	80	20	0,8	0,5	0,6	0,4
150	110	40	0,73	0,27	0,6	0,4
200	140	60	0,3	0,3	0,6	0,4

$C = C_a + MPC Y$; $C = 20 + 0,6 Y$;

$S = - C_a + MPS Y$; $S = - 20 + 0,4 Y$.

Задача 11. Заповніть таблицю:

Y, млрд грн	C, млрд грн	S, млрд грн	MPC	MPS
400		-40		
450		-20		
500		0		
550		20		
600		40		
650		60		
700		80		
750		100		
800		120		

Розв'язання

Y, млрд грн	C, млрд грн (Y-S)	S, млрд грн	MPC ($\Delta C : \Delta Y$)	MPS
400	440	-40	—	—
450	470	-20	$(470-440):(450-400)$ 0,6	$(1-0,6)$ 0,4
500	500	0	0,6	0,4
550	530	20	0,6	0,4
600	560	40	0,6	0,4
650	590	60	0,6	0,4
700	620	80	0,6	0,4
750	650	100	0,6	0,4
800	680	120	0,6	0,4

Задача 12. Припустимо, рівняння споживання та інвестицій мають вигляд: $C = 0,8 Y + 20$; $I = 10$. Визначити рівноважний ВВП (Y) за методом «витрати – випуск».

Розв'язання

$Y = C + I$ – умова рівноваги. $Y = (0,8 Y + 20) + 10$;

$0,2Y = 30$

$Y = 150$ – рівноважний обсяг виробництва.

Задача 13. Припустимо, рівняння споживання та інвестицій мають вигляд: $C = 0,8 Y + 20$; $I = 10$. Знайти рівноважний ВВП методом «вилучень-ін'єкцій».

Розв'язання

Умовою рівноваги є вираження: $S = I$. $S = -C_a + MPS Y$.

Оскільки $MPC + MPS = 1$, то $MPS = 1 - MPC$; $MPS = 1 - 0,8 = 0,2$.

Тоді $S = 0,2 Y - 20$.

Якщо $S = I$, то $0,2 Y - 20 = 10$. $Y = 150$ – рівноважний обсяг виробництва.

Задача 14. Визначити двома способами рівноважний ВВП, якщо рівняння споживання та інвестицій мають вигляд: $C = 40 + 0,8 Y$; $I = 30$.

Розв'язання

Метод «витрати – випуск»: $Y = C + I$ – умова рівноваги. $Y = (40 + 0,8 Y) + 30$; $0,2 Y = 70$; $Y = \text{ВВП} = 350$.

Метод «вилучення – ін'єкції»: $S = I$ – умова рівноваги. Рівняння заощадження має загальний вигляд:

$$S = -C + \text{MPS } Y; \text{MPC} + \text{MPS} = 1 \Rightarrow \text{MPS} = 1 - \text{MPC} = 1 - 0,8 = 0,2.$$

Рівняння заощадження відповідно до умов задачі: $S = -40 + 0,2 Y$; $-40 + 0,2 Y = 30$; $0,2 Y = 70$. $Y = 350$ – рівноважний ВВП.

Задача 15. Відомо, що ВВП реальний (фактичний) – 200 грош. од., ВВП рівноважний – 300 гр.од., $\text{MPC} = 0,6$. Визначити величину інвестицій, яка забезпечує досягнення рівноважного ВВП.

Розв'язання

$$M_i = \Delta \text{ВВП} : \Delta I \Rightarrow \Delta I = \Delta \text{ВВП} : M_i;$$

$$M_i = 1 : (1 - \text{MPC}) = 1 : (1 - 0,6) = 2,5;$$

$I = (300 - 200) : 2,5 = 40$. Інвестиції мають зрости на 40 грош. од., що забезпечить досягнення рівноважного ВВП.

Задача 16. Національну економіку описує система рівнянь: $Y = C + I + G$; $C = 150 + 0,8(Y - T)$; $I = 190$; $G = 250$, $T = 150$. Визначити: рівноважний ВВП; якщо $Y = 2500$, то наскільки збільшаться інвестиції у запаси?

Розв'язання

$$Y = 150 + 0,8(Y - 150) + 250 + 190. \text{Звідси: } Y = 2350.$$

Якщо $Y = 2500$, то інвестиції у запаси збільшаться на 150.

$$150 = (2500 - 2350).$$

Задача 17. Для умов країни інвестиційна функція задана рівнянням (млрд грн):

$$I = 1000 - 4r,$$

де r – реальна відсоткова ставка.

Визначити обсяг інвестицій, якщо номінальна відсоткова ставка дорівнює 10%, темп інфляції 2%.

Розв'язання

Реальна відсоткова ставка визначається за формулою:

$$r = i - \pi = 10 - 2 = 8\%$$

$$I = 1000 - 40 \cdot 8 = 680 \text{ млрд грн}$$

Задача 18. В економіці країни упродовж року відбулися такі зміни (млрд грн): на початку року використовуваний дохід населення становив 90, споживання 80. Наприкінці року використовуваний дохід становив 100, а споживання – 87,5.

Розв'язання

$$\text{MPC} = \frac{87,5 - 80}{100 - 90} = 0,75$$

Задача 19. Розрахувати значення грошового мультиплікатора, якщо обсяг грошової маси складає 600 млрд грошових одиниць, а величина грошової бази – 25 % від грошової маси.

Розв’язання

$$\text{Грошовий мультиплікатор} = 1/0,25 = 4$$

Задача 20. Національний банк вирішив збільшити пропозицію грошей на 330 млрд грн. на скільки потрібно збільшити грошову базу за умови, що коефіцієнт депонування дорівнює 0,3, а резервна норма становить 15%.

Розв’язання

$$m = \frac{cr + 1}{cr + rr} = \frac{0,3 + 1}{0,3 + 0,15} = 2,89$$

$$MB = 330 / 2,89 = 114,2 \text{ млрд грн}$$

Отже, грошова база повинна бути збільшення на 114,2 млрд грн

Задача 21. Загальні резерви комерційного банку складають 580 млн грн, депозити – 2 550 млн грн. Норма обов’язкових банківських резервів складає 20%. Як може змінитися пропозиція грошей, якщо банк вирішить використати свої надлишкові резерви для видачі кредитів?

Розв’язання

Обов’язкові резерви комерційного банку складають:

$$Rr = 2\,550 * 0,2 = 510 \text{ млн грн}$$

Надлишкові резерви:

$$Re = 580 - 510 = 70 \text{ млн грн}$$

Збільшення пропозиції кредитних грошей:

$$\Delta MS = 70 * (1 / 0,2) = 350 \text{ млн грн.}$$

Задача 22. Економіка країни характеризується наступними показниками (млрд грн): $M / P = 0,75Y - 1800r$; $M = 1350$; $P = 1,25$.

Записати рівняння кривої LM як функцію доходу від відсоткової ставки.

Розв’язання

$$1350 / 1,25 = 0,75Y - 1800r$$

$$0,75Y = 1800r + 1080 \text{ або } Y = 2400r + 1440 - \text{функція грошового ринку}$$

Задача 25. Уряд збільшує податки для скорочення дефіциту бюджету та зниження рівня інфляції. Використовуючи модель IS–LM, зобразіть графічно, які заходи необхідно провести Національному банку для того, щоб ставка відсотка залишилась без змін.

Розв’язання

Відповідь на поставлене у задачі питання доцільно надати за допомогою рисунку 1.

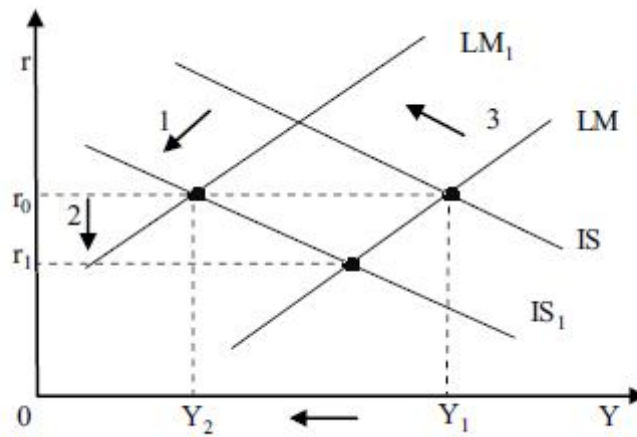

Рисунок 1 – Заходи Національного банку щодо зміни відсоткової ставки

Збільшення податків обумовлює скорочення сукупного попиту, що графічно відображається зміщенням кривої IS ліворуч до положення IS_1 (1). За таких умов в економіці відбувається зниження відсоткової ставки і скорочення ділової активності – 2. Для стабілізації ставки відсотка Національний банк має скоротити пропозицію грошей, що графічно відображається зміщенням LM ліворуч до положення LM_1 (3). Результатом відповідної монетарної політики стане спад виробництва на величину $Y_1 - Y_2$ (4).

Задача 22. В економіці встановлюється рівновага на ринку благ, грошей та цінних паперів, але виникла ситуація, коли попит на інвестиції став нееластичним відносно ставки відсотка. Побудуйте графік для даної ситуації та прослідкуйте процес адаптації реального національного доходу.

Розв'язання

За умовою задачі економіка країни потрапила в «інвестиційну пастку». Інвестиційна пастка має місце у тому випадку, коли попит на інвестиції зовсім нееластичний відносно ставки відсотка. Тоді графік функції інвестицій стає перпендикулярним до осі абсцис і відповідно лінія IS також займає перпендикулярне положення. У цьому випадку в якій би області лінії LM не знаходилась початкова рівновага трьох ринків, зсув кривої LM, тобто зміна кількості грошей, не впливає на величину національного доходу.

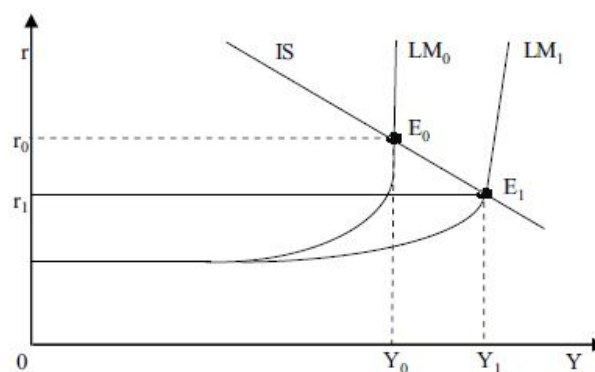

Рисунок 1 – Інвестиційна пастка

Задача 23. Населення країни – 10 млн чол. Непрацевдатні й вибулі зі складу робочої сили – 2 млн чол.

Фрикційно безробітні – 0,4 млн чол. Структурно безробітні – 0,2 млн чол.

Циклічно безробітні – 0,2 млн чол.

Визначити рівні безробіття, зайнятості, природний рівень безробіття й рівень повної зайнятості.

Розв'язання

Кількість безробітних = фрикційно безробітні + структурно безробітні + циклічно безробітні = $0,4 + 0,2 + 0,2 = 0,8$ млн чол.

Робоча сила (РС) = Населення країни – Непрацевдатні й вибулі зі складу робочої сили = $10 - 2 = 8$ млн чол.

Рівень безробіття = $(Б:РС) 100\% = (0,8:8) \times 100\% = 10\%$

Рівень зайнятості = $100\% - \text{рівень безробіття} = 100 - 10 = 90\%$

Природний рівень безробіття = (фрикційно безробітні + структурно безробітні) : РС $100\% = (0,6:8) 100\% = 7,5\%$

Рівень повної зайнятості = $100\% - \text{природний рівень безробіття} = 92,5\%$

Задача 24. Номінальний ВВП становить 2 млрд грош. од. Зростання цін за рік становило 25 %. Фактичний рівень безробіття – 10 %. Природний рівень безробіття – 6 %.

Визначити дефлятор, реальний ВВП, відносне відставання реального ВВП від потенційного, величину потенційного ВВП.

Розв'язання

Дефлятор = $1 + 0,25 = 1,25$.

Д (дефлятор) = ВВП номін. : ВВП реал. $\Rightarrow$ ВВП реал. = ВВП номін. : дефлятор = $2:1,25 = 1,6$ млрд грош. од.

Відносне відставання реального ВВП визначається за законом Оукена:

1 % перевищення фактичного рівня безробіття над його природним рівнем дає 2,5 % відставання реального ВВП від потенційного.

$1\% - 2,5\% \quad (10 - 6 = 4) \quad 4\% - x\% \quad x = 10\%$

Для визначення величини потенційного ВВП складемо нову пропорцію:

потенційний ВВП X – 100 %

реальний ВВП 1,6 – 90 % $(100 - 10)\%$

X = 1,78 млрд грош. од. (потенційний ВВП).

Задача 25. Дефлятор попереднього року (t – 1) становить 1,1.

Дефлятор поточного року (t) становить 1,21.

Визначити середньорічний темп інфляції й кількість років, необхідне для подвоєння цін.

Розв'язання

Рівень(темп) інфляції = $(t - (t - 1)) : (t - 1) 100\% =$
 $= (1,21 - 1,1) : 1,1 100\% = 10\%$

За правилом величини «70» визначається кількість років, що потрібні для подвоєння цін = $70 : \text{Темп інфляції} = 70 : 10 = 7$ років

Задача 26. У країні позитивне сальдо торговельного балансу за рік складає 25 тис. грошових одиниць. Відомо, що вартість імпорту на 20 % менша від вартості експорту. Визначити величини експорту та імпорту.

Розв'язання

Експорт – імпорт = сальдо.

Припустимо, що X – сума експорту, тоді $X - 0,8 X = 25$; $X = 125$ тис. грош. од.

Таким чином, експорт країни дорівнює 125 тис. грош. од., а імпорт $0,8 \cdot 125 = 100$ тис. грош. од.

4 МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПИСЬМОВИХ РОБІТ

Самостійна робота студентів направлена на формування у них практичних навичок роботи зі спеціальною літературою, критичне осмислення здобутих знань і глибоке вивчення теоретичних і практичних проблем макроекономічного аналізу. Виконуючи розрахунково-графічну роботу, студент забезпечує поглиблене вивчення певної проблеми економічного аналізу і поєднує вербальний, графічний та аналітичний підходи. Обов'язковими елементами виконання є належне оформлення РГР і захист її завдань як складових відповідних змістових модулів.

Мета виконання розрахунково-графічної роботи – закріплення знань студентів з курсу на основі формування у них вміння вирішення низки практичних задач та завдань, навиків практичного використання набутих теоретичних знань, застосування формул та побудови графіків, пошуку оптимальних економічних рішень.

Підготовка до виконання розрахунково-графічної роботи (далі РГР) розпочинається з добору й вивчення літературних джерел і складання бібліографії. Методика опрацювання літератури залежить від характеру досліджуваної проблеми та індивідуальних особливостей студента. Спочатку доцільно ознайомитися з основними джерелами (підручники, монографії, теоретичні статті). Написання тексту РГР здійснюється через систематизацію та обробку зібраних матеріалів за кожним завданням. Чорновий варіант роботи бажано надати керівникові практичних занять із метою узгодження змісту окремих матеріалів. Після необхідних доповнень і уточнень студент здійснює остаточне оформлення роботи.

Кожен варіант РГР містить теоретичні питання і завдання (задачі). Студент має перекреслити таблиці, провести відповідні розрахунки на основі використання відповідних формул, обґрунтувати, чому саме таке вирішення завдання було проведене, заповнити таблиці, побудувати графіки, провести економічний аналіз отриманих результатів і дати відповіді на поставлені питання.

Виконання кожної задачі відповідного варіанта треба починати з нової сторінки. Графіки будувати за відповідними точками в точній відповідності до отриманих результатів попередніх розрахунків, наведених у таблиці. Кожне завдання відповідного варіанта РГР оцінюється окремо. Максимальна сума балів – 100.

Розрахунково-графічна робота має бути правильно оформлена. Текст роботи має розміщуватися з одного боку аркуша. Шрифт – Times New Roman. Розмір шрифту – 14, відступ з усіх боків – 2 см, міжрядковий інтервал – 1,5. Роботу комплектують у такій послідовності: титульний аркуш, зміст, вступ, теоретична частина, розрахункова (практична) частина, висновки, список джерел, додатки (у разі потреби).

Нумерація сторінок має бути наскрізною: номер сторінки проставляють арабськими цифрами знизу по центру, проте на титульному аркуші (перша сторінка роботи) номер сторінки не ставлять. Розрахунки, що наводять у тексті, можна подавати у вигляді таблиці, дані якої мають бути обов'язково проаналізовані у роботі. У разі коли показники, які містяться в таблиці, мають однакову одиницю виміру, то їх виносять у заголовок таблиці; коли ж вони різні, їх розміщують у спеціальній графі та відповідних рядках таблиці.

Ілюстративний матеріал у формі схем і графіків оформлюють таким чином: під ілюстрацією пишуть слово «Рис.» і проставляють номер, який складається з номера завдання і, через крапку, порядкового номера ілюстрації у певному розділі. Наприклад: Рис. 2.1 – перший рисунок другого завдання. Матеріали таблиць і графіків мають обов'язково коментуватися. На останній сторінці розрахунково-графічної роботи студент має поставити свій підпис і дату подання роботи на кафедру.

Розрахунково-графічна робота має бути зброшурована і подана на кафедру у визначений термін. Роботу попередньо розглядає викладач (керівник практичних занять у відповідній академічній групі), який приймає рішення щодо допущення її до захисту. Під час підготовки до захисту розрахунково-графічної роботи студентові необхідно виправити зауваження і рекомендації викладача.

Захист розрахунково-графічної роботи здійснюється відповідно до графіка. У ході захисту РГР студент має розкрити основний зміст роботи, обґрунтувати свої висновки і розрахунки, відповісти на запитання. За результатами захисту розрахунково-графічної роботи студент отримує оцінку, яка враховує якість підготовки, теоретичний рівень, ступінь самостійного висвітлення проблеми РГР, оформлення й обґрунтування висновків.

Захист і оцінка розрахунково-графічної роботи – це певний підсумок самостійної роботи студента, свідчення його здатності до самоорганізації. За час виконання письмової роботи студент набуває навички самостійного пошуку необхідного інформаційного матеріалу за визначеними літературними джерелами. Він має можливість оцінити свої наукові здібності, зробити висновки стосовно своїх теоретичних економічних переконань.

Зразок оформлення титульної сторінки

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА

3 _____

Варіант

Виконав студент (ка)
_____ курсу ф-ту М
групи _____

_____
(Прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник _____
_____
_____

Розрахунково-графічна робота захищена «____» _____ 20__ р.

Харків 20__ / 20__ навчальний рік

ЗАВДАННЯ ДЛЯ РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНОЇ РОБОТИ З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

Варіант 1

Теоретичні питання:

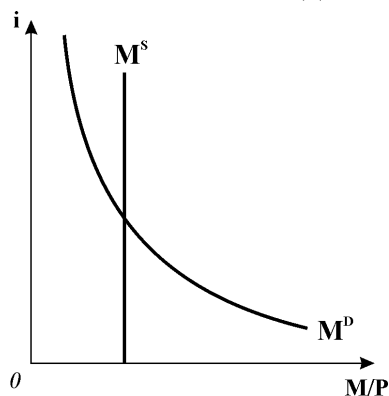
1. Показники ефективності використання основного та обігового капіталу. Рентабельність.
2. Сутність СНР-2008 та її відмінність від системи БНГ (балансу народного господарства).

Завдання:

1. Розрахуйте обсяг грошової маси, необхідної для обігу, якщо швидкість обігу грошової одиниці – 4, фізичний обсяг товарів – 4 млн одиниць, а середня ціна – 8 грн за одиницю товару. Що відбудеться з цінами, якщо фізичний обсяг товарів: а) зросте до 6 млн одиниць; б) впаде до 2 млн одиниць? Що відбудеться з цінами, якщо швидкість обігу грошової одиниці зросте до 5 обертів за рік?

2. Проаналізуйте графік і дайте відповіді на наступні питання:

1. Визначте яка модель представлена на графіку.

2. Зробіть відповідну побудову до графіка, яка б ілюструвала зміну рівноваги за умови збільшення центральним банком грошової пропозиції, позначте параметри початкового і нового станів рівноваги.

3. Які інструменти монетарної політики сприяють досягненню стану рівноваги.

4. Поясніть передатний механізм кейнсіанського підходу.

3. Номінальний ВВП країни становить 12 млрд грош. од., ціни зросли на 12%, фактичний рівень безробіття становить 9 %. Визначте дефлятор, величину реального ВВП. Використовуючи закон Оукена, розрахуйте відставання фактичного ВВП від потенційного якщо природний рівень безробіття становить 5 % та розмір потенційного ВВП.

4. ВВП реальний (фактичний) – 400 од.

ВВП рівноважний – 600 од.

$MPC = 0,85$.

Визначте величину інвестицій, яка забезпечує досягнення рівноважного ВВП.

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

Варіант 2

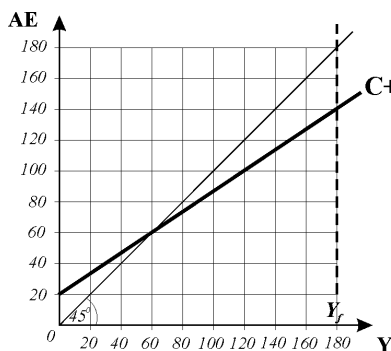
Теоретичні питання:

1. Необхідність різноманітних форм власності в ринковій економіці. Трансформація форм власності в Україні.
2. Гіпотези класичної моделі макроекономічної рівноваги.

Завдання:

1. Вартість виробленої продукції складає 10 000 гривень, вартість основних фондів, за допомогою яких вона вироблена – 2 000 гривень, вартість використаних матеріалів – 4000 гривень. Розрахуйте значення показників фондівіддачі та фондомісткості, матеріалівіддачі та матеріаломісткості та опишіть економічний зміст цих показників.

2. Проаналізуйте графік і дайте відповіді на наступні питання:

а) визначте яка модель представлена на графіку, яку економіку вона характеризує (закриту, відкриту, змішану, приватну).

б) охарактеризуйте стан економіки (фазу циклу) у точці початкової рівноваги.

в) зробіть відповідну побудову до графіка і визначте величину урядових видатків, необхідних (за решти рівних умов) для досягнення рівноваги на рівні потенційного обсягу національного виробництва.

г) визначте за графіком величину мультиплікатора видатків.

3. Витрати домогосподарств на споживання: $C = 100 + 0,23Y$. Розрахуйте витрати домогосподарств на споживання і величину заощаджень, а також середню схильність до споживання і середню схильність до заощаджень, якщо дохід (Y) дорівнює 900 грош. од. Визначте граничну схильність до споживання і граничну схильність до заощаджень при зростанні наявного доходу з 900 до 1800 грош. од.

4. Розрахуйте рівні безробіття, зайнятості, повної зайнятості, природний рівень безробіття, якщо надано такі показники: населення країни 28 млн чол.; кількість фрикційно безробітних – 0,2 млн чол.; кількість циклічно безробітних – 0,6 млн чол.; кількість структурно безробітних – 0,4 млн чол.; кількість зареєстрованої робочої сили – 22 млн чол.

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

Варіант 3

Теоретичні питання:

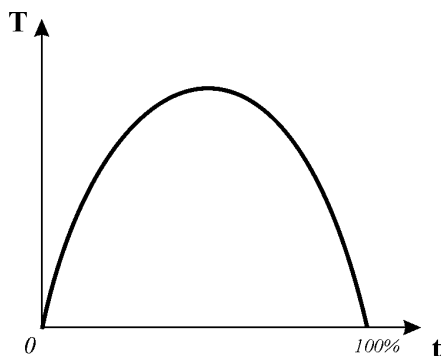
1. Торговельний капітал та його еволюція за сучасних умов.
2. Передумови й еволюція розвитку класичної моделі макроекономічної рівноваги.

Завдання:

1. Визначте показники продуктивності праці (ПП), фондівіддачі (ФВ), фондомісткості (ФМ), фондоозброєності (ФО), матеріаломісткості (ММ), матеріаловіддачі (МВ), рентабельності (Р) та прокоментуйте отримані результати, якщо:

- обсяг реалізованої продукції (П) – 1000 грн;
- вартість основних фондів (ОФ) – 600 грн;
- вартість сировини й матеріалів (М) – 200 грн;
- собівартість продукції (СС) – 900 грн;
- кількість працівників (К) – 20 осіб.

2. Проаналізуйте графік і дайте відповіді на наступні питання:

а) визначте модель, що представлена на графіку, поясніть зв'язок між якими змінними ілюструє крива на графіку.

б) визначте графічно та обґрунтуйте точку оптимуму.

в) проілюструйте та опишіть відхилення від точки оптимуму.

г) поясніть яка макроекономічна теорія використала цю криву в обґрунтуванні рекомендацій для реальної економічної політики, визначте їх.

3. Номінальний валовий внутрішній продукт країни становить 42 млн грош. од., поточні ціни зросли на 6 %. Визначте дефлятор ВВП, величину реального ВВП; абсолютний приріст та темпи приросту ВВП, якщо ВВП t_{-1} становив 40,95 млн грош. од.

4. Як зміниться пропозиція грошей, якщо вихідний приріст депозитів за рахунок грошової емісії становитиме 200 тис. грош. од., а норматив обов'язкових резервів 10 % ?

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

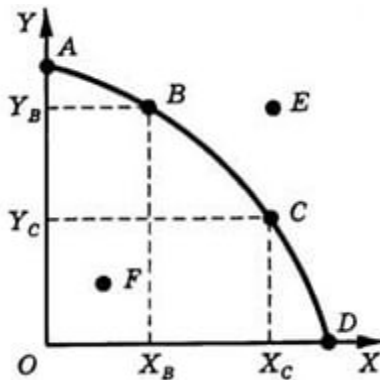
Варіант 4

Теоретичні питання:

1. Позабанківські кредитні заклади. Акціонерно-корпоративний капітал.
2. Теорії споживання. Кейнсіанська та неокласична концепції споживання.

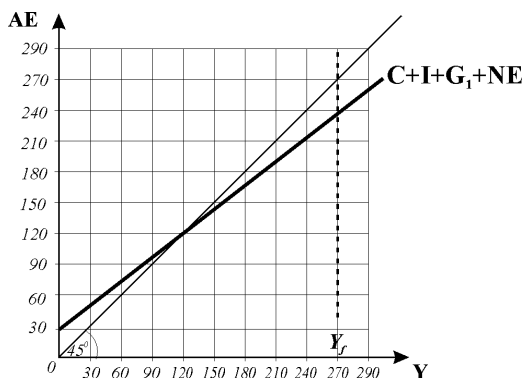
Завдання:

1. Крива виробничих можливостей (КВМ) характеризує максимально можливі обсяги виробництва товарів X і Y при повному використанні економічних ресурсів.

Якими будуть витрати втрачених можливостей при виробництві 11 одиниць товару X і 5 одиниць товару Y. Що можна сказати про КВМ і про виробництво, що відповідає точкам E, F?

2. Проаналізуйте графік і дайте відповіді на наступні питання:

- а) визначте яка функція представлена на графіку, яку модель економіки вона характеризує;
- б) охарактеризуйте стан економіки у точці початкової рівноваги;
- в) добудуйте графік і визначте величину урядових видатків, необхідних для досягнення рівноваги на рівні потенційного обсягу національного виробництва;

3. Розрахуйте рівні безробіття, зайнятості, повної зайнятості, природний рівень безробіття, якщо надано такі показники: населення країни 34 млн чол.; кількість фрикційно безробітних – 0,3 млн чол.; кількість циклічно безробітних – 0,8 млн чол.; кількість структурно безробітних – 0,5 млн чол.; кількість зареєстрованої робочої сили – 32 млн чол.

4. Визначте величини ВНД і ВНРД, якщо факторні доходи резидентів за кордоном 200 млрд грош. од., трансферти резидентів нерезидентам 100 млрд грош. од., ВВП країни 500 млрд грош. од., факторні доходи нерезидентів в даній країні 250 млрд грош. од., трансферти нерезидентів резидентам 90 млрд грош. од.

**РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА
З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ
(ЧАСТИНА 1)**

Варіант 5

Теоретичні питання:

1. Основні суб'єкти ринкової економіки. Держава як суб'єкт ринкового господарства.
2. Платіжний баланс. Типові компоненти платіжного балансу. Класифікація статей платіжного балансу та їх взаємозв'язок. Платіжний баланс України.

Завдання:

1. Номінальна вартість акції – 200 грн, номінальна вартість облігації – 300 грн Дивіденд на одну акцію – 30 грн, процент по облігаціям – 25%. Ставка банківського процента – 15% річних. Визначте ринковий курс акцій та облігацій. У чому полягає різниця між акціями і облігаціями акціонерних товариств? В чому різниця в порядку розрахунку з акціонерами і власниками облігацій?

2. У таблиці наведені дані про величину сукупної пропозиції за певними рівнями цін

Рівень цін (грош. од.)	ВВП реальний (млн грош. од.)
120	100
120	200
120	300
130	400
140	500
150	600
160	600
170	600

1. Побудувати графік сукупної пропозиції.

2. Визначте розмір поточного ВВП, якщо сукупний попит дорівнює 550 млн грош. од.

3. Визначте та покажіть на графіку величини потенційного ВВП.

4. Якщо MPC дорівнює 0,6, як повинні змінитися державні витрати, щоб економіка набула стану рівноваги?

3. Грошова маса (M) становить 30 млрд грош. од. Грошова одиниця здійснює в середньому 6 обороти ($V=6$). Умовний фізичний обсяг національного виробництва (Q) становить 900 млн од. Визначте середній рівень цін, а також її зміну при зростанні M на 5 % та зниженні Q на 8 %.

4. Як зміниться пропозиція грошей, якщо вихідний приріст депозитів за рахунок грошової емісії становитиме 200 тис. грош. од., а норматив обов'язкових резервів 10 % ?

**ЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА
З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ
(ЧАСТИНА 1)**

Варіант 6

Теоретичні питання:

1. Обіговий капітал. Час і швидкість обігу. Фактори, що впливають на швидкість обігу.
2. Переваги та обмеження СНР. Проблеми впровадження СНР-2008 в Україні.

Завдання:

1. Розрахуйте трьома способами (аналітично, таблично і графічно) рівноважну ціну і рівноважний об'єм продажів, якщо попит і пропозиція задані відповідними функціями: $Q_d = 600 - 2p$, $Q_s = 300 + 4p$. Покажіть, при яких цінах на ринку даного товару складеться ситуація надлишків або дефіциту.

2. Визначте величини валового національного доходу (ВНД) і валового національного розташовуваного доходу (ВНРД), якщо: факторні доходи резидентів за межами країни – 480 од.; факторні доходи нерезидентів у даній країні – 450 од.; трансферти нерезидентів резидентам – 109 од.; трансферти резидентів нерезидентам – 120 од.; ВВП країни – 1800 од.

3. Рівень запланованих інвестицій становить 16 млрд грош. од. та не залежить від загального рівня виробництва. Заповніть представлену таблицю, визначивши рівень рівноважного обсягу виробництва та дайте відповіді на наступні запитання:

1. Існує інфляційний або дефляційний розрив, якщо рівень зайнятості дорівнює 75 млн чоловік? Поясніть методи фіскальної політики держава у даній ситуації.

2. Визначте величини MPC і MPS.

3. Побудуйте графіки функцій споживання та заощадження.

Потенційно можливий рівень зайнятості (млн чол.)	Реальний ВВП (млрд гр.од.)	Споживання (млрд грош. од.)	Заощадження (млрд грош. од.)
40	240	244	
45	260	260	
50	280	276	
55	300	292	
60	320	308	
65	340	324	
70	360	340	
75	380	356	
80	400	372	

4. Як зміниться грошова пропозиція, якщо активи комерційних банків зросли на 10 млн грош. од., норматив обов'язкових резервів становить 10 %, коефіцієнт готівки становить 0,2?

**РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА
З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ
(ЧАСТИНА 1)**

Варіант 7

Теоретичні питання:

1. Соціально-економічна характеристика елементів ринку та умови їх формування в Україні.
2. Центральний (національний) банк як суб'єкт монетарної політики. Операції центрального (національного) банку і грошова база.

Завдання:

1. Виходячи з рівняння $MV = PQ$, визначте обсяг грошової маси, якщо грошова одиниця робить у середньому 4 оберти на рік, середня ціна складає 200 гр. од., а умовний фізичний обсяг національного виробництва становить 500 млн одиниць.

2. Припустимо, що у моделі «кейнсіанський хрест» у закритій економіці функція споживання має вигляд: $C = 200 + 0,75(Y - T)$, де C – споживання; Y – сума доходів; T – сума податкових надходжень. Інвестиції та податки становлять 100 грош. од. й не залежать від величини споживання. Державні видатки становлять 500 грош. од. У таблиці наведені дані про рівень реальних доходів.

Доходи	Споживання	Інвестиції	Державні закупки	Реальні видатки
0				
1500				
2500				
3500				
4500				

1. Намалюйте графік і визначте рівноважний рівень доходів та витрат.

2. Якщо держава збільшить свої закупки на 125 грош. од., яким буде новий рівноважний доход? (проілюструйте графічно).

3. Який рівень державних закупівель необхідний, щоб забезпечити доход 3600 грош. од.? (проілюструйте графічно).

4. Визначте величини MPC і MPS.

3. Дефлятор попереднього року ($t - 1$) становить 1,1. Дефлятор поточного року (t) становить 1,21. Визначити середньорічний темп інфляції й кількість років, необхідне для подвоєння цін.

4. Визначте двома способами рівноважний ВВП, якщо рівняння споживання та інвестицій мають вигляд:

$$C = 45 + 0,68 \cdot Y$$

$$I = 35. \text{ Побудуйте та проаналізуйте функцію заощадження.}$$

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

Варіант 8

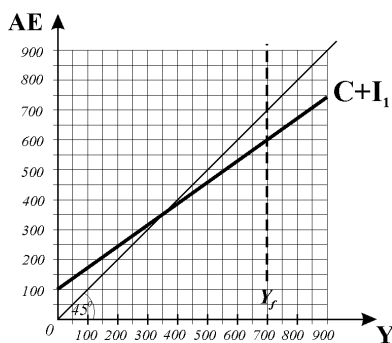
Теоретичні питання:

1. Монопольна влада. Критерії та межі монополізації економіки. Недоліки надмірної монополізації економіки. Економічні наслідки монополій.
2. Вплив зовнішньої торгівлі на ВВП. Вплив чистого експорту на ВВП. Вплив обмінного курсу на чистий експорт.

Завдання:

1. Попит і пропозиція на ринку певного товару задані у вигляді функцій: $Q_D = 300 - p$; $Q_S = -60 + 8p$. Визначити аналітично та графічно рівноважні показники. Як зміниться ситуація на ринку, якщо буде встановлена фіксована ціна $P = 35$ грош. од.?

2. Проаналізуйте графік і дайте відповіді на наступні питання:

1. Визначте яка модель представлена на графіку та яку економіку вона характеризує (закриту, відкриту, змішану, приватну).

2. Охарактеризуйте стан економіки (фазу циклу) у точні початкової рівноваги.

3. Зробіть необхідну побудову до графіка і визначте величину інвестицій, необхідних для досягнення рівноваги на рівні потенційного обсягу національного виробництва.

3. Розрахуйте реальний ВВП, дефлятор, відсоткове відставання реального ВВП від потенційного, потенційний ВВП, якщо номінальний ВВП склав 600 млрд дол., ціни зросли на 20%, фактичний рівень безробіття – 8%, а природний – 4%.

4. Як зміниться грошова пропозиція, якщо активи комерційних банків зросли на 16 млн грош. од., норматив обов'язкових резервів становить 10 %, коефіцієнт готівки становить 0,3?

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

Варіант 9

Теоретичні питання:

1. Необхідність та сутність системи соціального захисту населення. Основні елементи механізму соціального захисту.
2. Кейнсіанський і класичний погляди на інфляцію.

Завдання:

1. Розрахуйте обсяг грошової маси, необхідної для обігу, якщо швидкість обігу грошової одиниці - 4, фізичний обсяг товарів - 4 млн одиниць, а середня ціна - 8 грн за одиницю товару. Що відбудеться з цінами, якщо фізичний обсяг товарів: а) зросте до 6 млн одиниць; б) впаде до 2 млн одиниць? Що відбудеться з цінами, якщо швидкість обігу грошової одиниці зросте до 5 обертів за рік?

2. Номінальний ВВП 2 млрд грош. од. Зростання цін за рік становило 25 %. Фактичний рівень безробіття 10 %. Природний рівень безробіття 6 %. Визначте дефлятор, реальний ВВП, відносне відставання реального ВВП від потенційного та величину потенційного ВВП.

3. Центральний банк проводить жорстку грошово-кредитну політику з метою зниження інфляції. В цих умовах можна стверджувати, що у короткостроковому періоді:

А. Крива сукупного попиту переміститься праворуч, крива запланованих витрат – до гори, а крива LM – ліворуч.

Б. Крива сукупного попиту переміститься ліворуч, крива запланованих витрат – до низу, а крива LM – праворуч.

В. Крива сукупного попиту залишиться незмінною, крива запланованих витрат переміститься до низу, а крива LM – ліворуч.

Г. Крива сукупного попиту переміститься ліворуч до низу, крива LM – ліворуч до гори, а крива запланованих витрат – до низу.

Відповіді проілюструйте графічно.

4. Визначте двома способами рівноважний ВВП, якщо рівняння споживання та інвестицій мають вигляд: $C = 400 + 0,75 \cdot Y$. $I = 30$.

Дати графічне пояснення методу «втррати-випуск».

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

Варіант 10

Теоретичні питання:

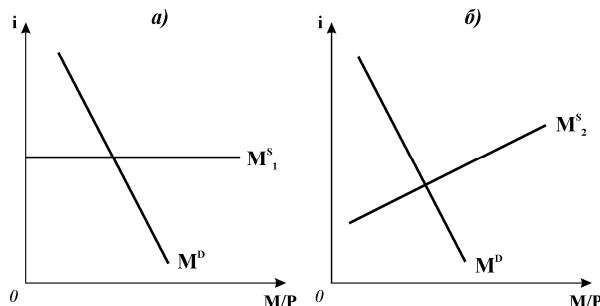
1. Об'єктивна зумовленість та сутність ринкової інфраструктури.
2. Модель впливу державних витрат та податків на сукупний обсяг виробництва.

Завдання:

1. Розрахуйте обсяг грошової маси, необхідної для обігу, якщо швидкість обігу грошової одиниці – 3, фізичний обсяг товарів – 4 одиниці, а середня ціна – 8 грош. од. за одиницю товару.

2. Проаналізуйте графік і дайте відповіді на наступні питання:

1. Визначте модель, що представлена на графіку.
2. Поясніть яким тактичним цілям центрального банку відповідає крива грошової пропозиції на графіку а) та на графіку в).
3. Добудуйте графіки, щоб вони ілюстрували вплив зростання реальних доходів населення, прокоментуйте наслідки.

3. Власник капіталу (20 000 грош. од.) вирішує питання: зберігати далі чи витратити свої заощадження. Якщо вкласти гроші в банк, то через рік можна отримати 22 000 грош. од. Інфляція становить 14 %. Чому будуть дорівнювати номінальна та реальна процентні ставки? Щоб ви порадили власникові капіталу, обґрунтуйте свою пораду. Яким чином вплине на вашу пораду збільшення номінальної ставки до 15 % при незмінності решти умов? Обґрунтуйте свої поради.

4. Державні видатки та чисті податки збільшилися на 140 тис. грош. од. Гранична норма споживання дорівнює 0,6. Податкова ставка 20 %. Визначте мультиплікатори державних видатків, податків та збалансованого бюджету та пояснити отримані показники.

**РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА
З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ
(ЧАСТИНА 1)**

Варіант 11

Теоретичні питання:

1. Обіг готівкових та безготівкових грошей. Сучасні зміни в грошовому обігу. Закон грошового обігу.
2. Інструменти центрального банку: політика облікової ставки, політика банківських резервів, операції на відкритому ринку.

Завдання:

1. Знайдіть рівноважні ціну й обсяг продукції аналітично і графічно, якщо функції попиту і пропозиції мають вигляд: $Q_s = 3p + 35$; $Q_d = 47 - p$.

2. Припустимо, що у моделі «кейнсіанський хрест» у закритій економіці функція споживання має вигляд: $C = 200 + 0,65 \cdot (Y - T)$, де C – споживання; Y – сума доходів; T – сума податкових надходжень. Інвестиції та податки становлять 90 грош. од. й не залежать від величини споживання. Державні видатки становлять 490 грош. од. У таблиці наведені дані про рівень реальних доходів.

Доходи	Споживання	Інвестиції	Державні закупки	Реальні видатки
0				
1400				
2400				
3400				
4400				

1. Намалюйте графік і визначте рівноважний рівень доходів та витрат.
2. Якщо держава збільшить свої закупки на 115 грош. од., яким буде новий рівноважний доход? (проілюструйте графічно).
3. Який рівень державних закупівель необхідний, щоб забезпечити доход 4000 грош. од.? Відповідь проілюструйте графічно.
4. Визначте величини MPC і MPS.

3. Розрахуйте рівні безробіття, зайнятості, повної зайнятості, природний рівень безробіття, реальний ВВП, якщо надано такі показники: кількість безробітних – 0,9 млн чол., зокрема: фрикційно безробітних – 0,15 млн чол., циклічно безробітних – 0,5 млн чол.; номінальний ВВП – 6 млрд грош. од.; дефлятор – 1,15; кількість зареєстрованої робочої сили – 12 млн чол.

4. Визначити величини валового національного доходу (ВНД) і валового національного доходу у розпорядженні (ВНРД), якщо: факторні доходи резидентів за кордоном – 400 од.; факторні доходи нерезидентів у даній країні – 500 од.; трансферти нерезидентів резидентам – 100 од.; трансферти резидентів нерезидентам – 200 од.; ВВП країни – 1000 од.

**РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА
З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ
(ЧАСТИНА 1)**

Варіант 12

Теоретичні питання:

1. Основний капітал. Фізичне та моральне зношення основного капіталу. Механізм відтворення основного капіталу.
2. Темпи економічного зростання. Фактори, які стримують економічне зростання. Макроекономічна політика стимулювання економічного зростання. Моделювання економічного зростання.

Завдання:

1. Сума цін товарів, що знаходяться в обігу, складає 300 тис. грош. од., сума цін товарів, проданих у кредит, – 200 тис. грош. од., сума цін товарів, термін сплати по яких наступив, – 10 тис. грош. од., а взаємопогашені платежі – 15 тис. гр. од. Одна грошова одиниця здійснює в середньому 25 обертів на рік. Визначте кількість грошей, необхідних для обігу. Поясніть, що відбудеться в економіці, якщо в обіг буде випущено 15 тис. грош. од.

2. Населення країни – 18 млн чол.; непрацездатні й вибулі зі складу робочої сили – 2 млн чол.; фрикційно безробітні - 0,4 млн чол.; структурно безробітні – 0,2 млн чол.; циклічно безробітні – 0,7 млн чол.

Визначте рівні фактичного безробіття, зайнятості, природний рівень безробіття й рівень повної зайнятості.

3. У таблиці наведені данні, ілюструють розміри інвестиційного попиту за різних відсоткових ставках

Відсоткова ставка, (%)	Заплановані інвестиції (млрд. гр.од.)
8	115
7	140
6	165
5	190
4	215

Визначте мультиплікатори інвестицій, витрат та податковий, якщо $MPC = 0,8$. Як зміниться обсяг запланованих інвестицій, якщо відсоткова ставка зменшиться з 7 % до 5 %. Який вплив це спричинить на рівноважний ВВП? Розрахуйте величину приросту або падіння реальних витрат. Як зміняться рівноважний ВВП при зміні державних витрат на 35 млрд грош. од. за незмінною величиною податкових надходжень до бюджету. Намалюйте у вільній формі модель «кейнсіанського хреста» та проілюструйте відповіді 1 – 3.

4. Витрати домогосподарств на споживання: $C = 120 + 0,6Y$. Розрахуйте витрати домогосподарств на споживання і величину заощаджень, а також середню схильність до споживання і середню схильність до заощаджень, якщо дохід (Y) дорівнює 600 грош. од. Визначте граничну схильність до споживання і граничну схильність до заощаджень при зростанні наявного доходу з 600 до 1200 грош. од.

**РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА
З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ
(ЧАСТИНА 1)**

Варіант 13

Теоретичні питання:

1. Необхідність і форми міжнародного співробітництва у вирішенні глобальних проблем та розвитку світового господарства.
2. Координація монетарної та фінансової політики у моделі IS-LM. НБУ й монетарна політика в Україні.

Завдання:

1. Попит і пропозиція на ринку певного товару задані рівняннями: $Q_D = 7 - p$; $Q_S = p - 1$. Визначити рівноважні ціну й обсяг продажу графічно і аналітично, а також величину дефіциту або перевиробництва, якщо держава зафіксувала ціну на рівні 6 грош. од.

2. Номінальний ВВП країни становить 15 млрд грош. од., ціни зросли на 10 %, фактичний рівень безробіття становить 8 %. Визначте дефлятор, величину реального ВВП. Використовуючи закон Оукена, розрахуйте відставання фактичного ВВП від потенційного якщо природний рівень безробіття становить 5 %.

3. У таблиці представлені дані, що характеризують сукупну пропозицію, побудуйте її криву.

Рівень цін (грош. од.)	Вироблений обсяг ВВП (млн грош. од.)
250	2000
225	2000
200	1900
175	1700
150	1400
125	1000
125	500
125	0

Визначте:

1. У яких межах змінюється обсяг реального ВВП на кейнсіанському відрізку кривої сукупної пропозиції?

2. У яких межах змінюється обсяг реального ВВП на класичному відрізку кривої сукупної пропозиції?

3. У яких межах змінюється обсяг реального ВВП на висхідному відрізку кривої сукупної пропозиції?

4. Визначте графічно величину сукупного попиту, яка за рівнем цін 130 забезпечить рівноважний стан економіки.

4. Як зміниться грошова пропозиція, якщо депозити фізичних осіб зросли на 35 млн грош. од., норматив обов'язкових резервів становить 10%, а коефіцієнт готівки 0,3 ?

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

Варіант 14

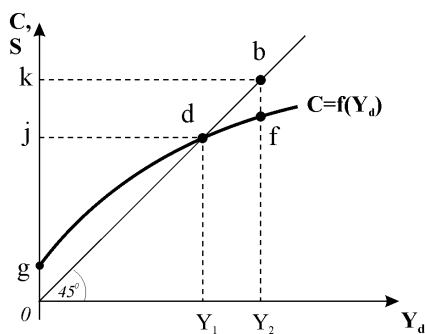
Теоретичні питання:

1. Проведення антимонопольної практики. Антимонопольна політика в Україні.
2. Причини інфляції витрат. Інфляційна спіраль. Теоретичні підходи до пояснення причин інфляції.

Завдання:

1. Авансований капітал склав 2 млн грош. од., зокрема, основний капітал – 1,8 млн грош. од., оборотний – 0,2 млн грош. од. Виторг від реалізації – 1,2 млн грош. од., термін служби основного капіталу – 5 років, оборотний капітал обертається 3 рази на рік. Знайдіть норму та суму амортизації, собівартість продукції за рік, прибуток, а також рентабельність виробничої діяльності.

2. Проаналізуйте графік і дайте відповіді на наступні питання:

1. Визначте яка функція представлена на графіку, дію якого закону вона відображає.
2. Поясніть який відрізок на графіку відповідає автономному споживанню.
3. Добудуйте за даними графіка функцію заощадження.
4. Визначте до якого рівня використовуваного доходу домогосподарства живуть у борг.

3. Припустимо, рівняння заощаджень та інвестицій мають вигляд: $S = -20 + 0,2 \cdot Y$; $I = 15$. Напишіть рівняння споживання, знайдіть і прокоментуйте величину мультиплікатора автономних витрат.

4. Як зміниться грошова пропозиція, якщо депозити фізичних осіб зросли на 15 млн грош. од., норматив обов'язкових резервів становить 1 %, а коефіцієнт готівки 0,3 ?

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

Варіант 15

Теоретичні питання:

1. Теоретичні погляди на роль держави в економіці та їх еволюція.
2. Номінальна й реальна процентна ставка. Процентна ставка і чиста прибутковість інвестицій.

Завдання:

1. Розрахуйте кількість грошей, необхідну для обігу, якщо швидкість обігу грошової одиниці становить 4 оберти, середня ціна товару – 10 грош. од., фізичний обсяг реалізованої продукції – 150 одиниць, вартість товарів, цього року проданих у кредит, – 800 грош. од., сума повернених кредитів минулих років – 600 грош. од., взаємопогашені платежі – 200 грош. од.

2. Проаналізуйте модель «IS – LM» як модель сукупного попиту в закритій економіці:

1. Особливості даної моделі у порівнянні з моделлю «AD – AS».
2. Побудувати і пояснити криву IS.
3. Побудувати і пояснити графік LM.

3. Населення складає 80 млн осіб, 14 млн осіб – діти до 16 років, 20 млн осіб вибули зі складу робочої сили, безробітні складають 24 млн осіб. Розрахувати: величину робочої сили; рівень безробіття; рівень зайнятості.

4. Витрати домогосподарств на споживання: $C = 65 + 0,75Y$. Розрахуйте витрати домогосподарств на споживання і величину заощаджень, а також середню схильність до споживання і середню схильність до заощаджень, якщо дохід (Y) дорівнює 1000 грош. од. Визначте граничну схильність до споживання і граничну схильність до заощаджень при зростанні наявного доходу з 1000 до 2100 грош. од.

**РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА
З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ
(ЧАСТИНА 1)**

Варіант 16

Теоретичні питання:

1. Сутність конкуренції. Місце конкуренції в ринковій економіці. Методи конкурентної боротьби.
2. Інвестиції як компонент сукупних витрат. Інвестиційна функція та її графік.

Завдання:

1. Сума цін товарів, що знаходяться в обігу, складає 300 тис. грн; сума цін товарів, проданих в кредит, – 200 тис. грн; сума цін товарів, термін сплати по яких наступив – 10 тис. грн, а взаємопогашені платежі – 15 тис. грн. Одна грошова одиниця здійснює в середньому 25 обертів за рік.

а) Знайти кількість грошей, необхідних для обігу.

б) Що відбудеться в економіці, якщо в обіг буде випущено додатково ще 15 тис. грн?

2. Заповніть таблицю:

Y, млрд. грн.	C, млрд. грн.	S, млрд. грн.	MPC	MPS
400		– 40		
450		– 20		
500		0		
550		20		
600		40		
650		60		
700		80		
750		100		
800		120		

3. Розрахуйте номінальний і реальний ВВП, валовий національний дохід (ВНД) і валовий національний наявний дохід (ВННД), якщо надано такі показники (млрд грош. од.): споживчі видатки – 100, валові внутрішні приватні інвестиції – 45, державні закупівлі – 50, імпорт – 15, експорт – 10, чисті факторні доходи – 20, чисті трансферти – 5, зростання цін за рік – 12 %.

4. Розрахуйте і прокоментуйте величину складного мультиплікатора витрат у закритій змішаній економіці, якщо гранична схильність до заощадження (MPS) – 0,2, ставка оподаткування – 10 %, приріст ВВП – 100 млн грош. од.

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

Варіант 17

Теоретичні питання:

1. Перспектива розвитку підприємництва в Україні. Проблема банкрутства підприємств. Законодавство про банкрутство.
2. Вплив інфляції на номінальний валютний курс. Види валютних курсів.

Завдання:

1. Авансований капітал склав 13 млн грош. од., зокрема, основний капітал – 11 млн грош. од., оборотний – 2 млн гр.од. Виторг від реалізації – 10 млн грош. од., термін служби основного капіталу – 10 років, оборотний капітал обертається 4 рази на рік. Знайдіть норму та суму амортизації, величини собівартості продукції за рік і валового прибутку, а також норму прибутку.

2. Поясніть та проілюструйте графічно механізм фіскальної і монетарної політики в моделі «IS – LM»:

1. Побудуйте графічну модель стимулюючої фіскальної політики в моделі «IS – LM» та поясніть її механізм.

2. Побудуйте графічну модель стимулюючої монетарної політики в моделі «IS – LM» та поясніть її механізм.

3. Визначте величини ВНД і ВНРД, якщо факторні доходи резидентів закордоном 200 млрд грош. од., трансферти резидентів нерезидентам 100 млрд грош. од., ВВП країни 500 млрд грош. од., факторні доходи нерезидентів в даній країні 250 млрд грош. од., трансферти нерезидентів резидентам 90 млрд грош. од.

4. Визначте зміну грошової пропозиції, якщо активи комерційних банків зростуть на 15 млн грош. од., норматив обов'язкових резервів становитиме 12 %, а коефіцієнт готівки дорівнюватиме 0,5.

**РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА
З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ
(ЧАСТИНА 1)**

Варіант 18

Теоретичні питання:

1. Монополія та типи монополізації. Види монополій.
2. Рівень заощаджень. Динаміка середньої схильності до споживання. Особливості споживання в Україні в умовах ринкової трансформації національної економіки.

Завдання:

1. Основний капітал склав 6 млн грош. од., оборотний – 0,4 млн грош. од. Виторг від реалізації – 3 млн грош. од., норма амортизації – 12 %, оборотний капітал обертається 5 разів на рік. Ставка податку на прибуток – 20 %, штрафні санкції – 3 тис. грош. од. Знайдіть собівартість продукції за рік, валовий та чистий прибуток, а також рентабельність виробничої діяльності.

2. Номінальний ВВП країни становить 16 млрд грош. од., ціни зросли на 11%, фактичний рівень безробіття становить 11 %. Визначте дефлятор, величину реального ВВП. Використовуючи закон Оукена, розрахуйте відставання фактичного ВВП від потенційного якщо природний рівень безробіття становить 6 %.

3. Функція споживання задана формулою $S=80+0,5Y$. За умовами задачі необхідно:

- а) заповнити таблицю;
- б) побудувати графік споживання;
- в) побудувати графік заощадження;
- г) визначити, за якого рівня доходу витрати на споживання дорівнюють, більші та менші за його обсяг;
- д) визначити величину мультиплікатора витрат.

Дохід	Споживання	Заощадження
0		
100		
200		
300		

4. Грошова маса (M) становить 10 млрд гр. од. Грошова одиниця здійснює в середньому 4 обороти ($V = 4$). Умовний фізичний обсяг національного виробництва (Q) становить 400 млн. од. Визначити середній рівень цін, а також її зміну при зростанні M на 10 % та зниженні Q на 5 %.

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

Варіант 19

Теоретичні питання:

1. Сутність та джерела позичкового капіталу.
2. Теорії споживання. Кейнсіанська та неокласична концепції споживання.

Завдання:

1. Виторг від реалізації – 5 млн грош. од., собівартість продукції – 3,8 млн грош. од. Ставка податку на прибуток – 20 %, штрафні санкції – 5 тис. грош. од. Знайдіть валовий і чистий прибуток, норму прибутку, а також рентабельність виробничої діяльності.

2. Номінальний ВВП 26 млрд грош. од. Зростання цін за рік становило 15 %. Фактичний рівень безробіття 9 %. Природний рівень безробіття 5 %. Визначте дефлятор, реальний ВВП, відносне відставання реального ВВП від потенційного та величину потенційного ВВП.

3. Припустимо, що одна грошова одиниця призначена для угод здійснює 4 обороти на рік. Номінальний ВВП становить 2000 млрд грош. од. Визначте:

1. Величину операційного попиту на гроші.

2. Виходячи з даних таблиці, у якій представлено спекулятивний попит на гроші, визначити загальний попит на гроші, з урахування результатів отриманих у пункті (1). Отримані результати занести до таблиці.

3. Побудувати відповідні графіки.

Ставка проценту (%)	Загальний попит на гроші (млрд грош. од.)		
	Спекулятивний попит на гроші	Операційний попит на гроші	Загальний попит на гроші
16	20		
14	40		
12	60		
10	80		
8	100		
6	120		
4	140		

4. Як зміниться грошова пропозиція, якщо активи комерційних банків зросли на 65 млн грош. од., норматив обов'язкових резервів становить 12 %, а коефіцієнт готівки 0,6 ?

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

Варіант 20

Теоретичні питання:

1. Сутність земельної ренти, її види та механізм створення. Розподіл і використання рентного доходу.
2. Нецінові фактори, які впливають на сукупний попит.

Завдання:

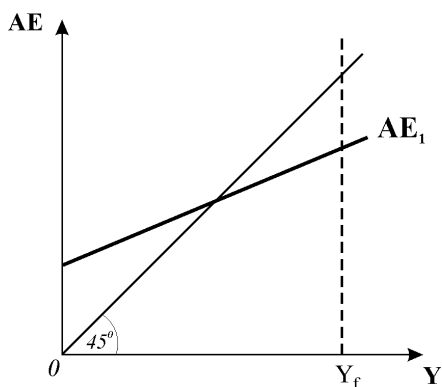
1. Визначити ціну землі (P), якщо рента (R) очікується у розмірі 50 тис. грош. од., а позичковий процент – 5 %.

2. В економіці деякої країни чисельність зайнятих становила 90 млн чол., чисельність безробітних – 10 млн чол. Визначте: фактичний рівень безробіття; число зайнятих, число безробітних та рівень безробіття за умови, що через місяць було звільнено 0,5 млн чол., а 1 млн чол. з числа офіційно зареєстрованих безробітних припинили пошуки роботи; процентне відхилення фактичного ВВП від потенційного через циклічне безробіття, якщо після змін природний рівень безробіття становив 5,6 %, а коефіцієнт Оукена – 2,5.

3. Модель закритої приватної економіки характеризується наступними даними (млрд дол.): функція споживання $C = 700 + 0,75Y$; заплановані автономні інвестиції $I = 150$.

Визначте: рівноважний обсяг ВВП. Рівноважні обсяги споживання і заощадження. Величину приросту інвестицій у запаси за умови, що обсяг національного виробництва становитиме 3475. Як зміниться рівноважний обсяг виробництва, якщо автономні інвестиції збільшаться до 175?

4. Розгляньте графік і дайте відповіді на наступні питання:

1. Яка модель представлена на графіку?
2. Охарактеризуйте стан економіки (фазу циклу) у точці початкової рівноваги.
3. Визначте і проілюструйте графічно рецесійний розрив.
4. Добудуйте графік, щоб проілюструвати заходи стимулюючої фінансової політики з метою досягнення повної зайнятості.

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

Варіант 21

Теоретичні питання:

1. Роздержавлення. Приватизація. Світовий досвід.
2. Роль інвестицій в економіці. Інвестиції в економіку України. Процентна ставка як чинник інвестиційного попиту.

Завдання:

1. Розрахуйте курс акцій, якщо у країні ставка відсотка має рівень 10% річних, а очікувані дивіденди становлять 650 грош. од.

2. Модель закритої змішаної економіки характеризується наступними даними (млрд грош. од.): функція споживання $C = 600 + 0,75Y$. Визначте двома способами рівноважний ВВП («витрати – випуск», «вилучення – ін'єкції»).

3. Заповніть пропуски у таблиці 1 та визначте, який саме рік обрано в якості базового.

Рік	Реальний ВВП	Індекс цін, %	Номінальний ВВП
1		122	108
2	96		124
3	135	72	
4		100	70

4. Визначте і прокоментуйте величину граничної схильності до імпорту (MPI), якщо при середній податковій ставці 25 % маємо наступні дані за 2010 і 2011рр. (млрд грош. од.):

	2010	2011
ВВП (Y)	180	240
Імпорт (Im)	12	15

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

Варіант 22

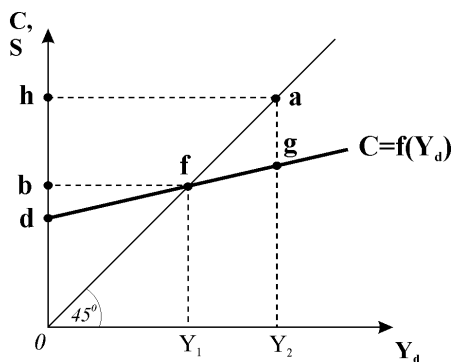
Теоретичні питання:

1. Ринок монополістичної конкуренції. Особливості монополістичної конкуренції.
2. Сучасні теорії сукупної пропозиції.

Завдання:

1. Номінальна заробітна плата підвищилася за рік на 15 %, ціни на товари та послуги знизилися за рік на 3 %. Знайти, як підвищилася чи знизилася реальна заробітна плата.

2. Проаналізуйте графік і дайте відповіді на наступні питання:

1. Яка функція зображена на графіку, яку залежність вона відображує.
2. Який відрізок на графіку відповідає автономному споживанню.
3. За даними графіка добудуйте функцію споживання та запишіть її.

3. За наведеними у таблиці даними визначте відповідні показники та заповніть таблицю. Складіть рівняння споживання і заощадження

Y	C	S	APC	APS	MPC	MPS
0	20					
50	60					
100	10					
150	140					
200	180					

4. Населення складає 80 млн осіб, 14 млн осіб – діти до 16 років, 20 млн осіб вибули зі складу робочої сили, безробітні складають 24 млн осіб Розрахувати: величину робочої сили; рівень безробіття; рівень зайнятості.

**РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА
З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ
(ЧАСТИНА 1)**

Варіант 23

Теоретичні питання:

1. Позитивні й негативні наслідки конкуренції.
2. Сутність економічного зростання. Передумови й характерні риси сучасного економічного зростання. Джерела економічного зростання. Методи обчислення джерел економічного зростання.

Завдання:

1. Розрахуйте трьома способами (аналітично, таблично і графічно) рівноважну ціну і рівноважний об'єм продажів, якщо попит і пропозиція задані відповідними функціями: $Q_d = 600 - 2p$, $Q_s = 300 + 4p$. Покажіть, при яких цінах на ринку даного товару складеться ситуація надлишків або дефіциту.

3. ВВП реальний (фактичний) – 400 од.; ВВП рівноважний – 600 од.; $MPC = 0,85$. Визначити величину інвестицій, яка забезпечує досягнення рівноважного ВВП.

4. Розрахуйте номінальний і реальний ВВП, валовий національний дохід (ВНД) і валовий національний наявний дохід (ВННД), якщо надано такі показники (млрд грош. од.): споживчі видатки – 100, валові внутрішні приватні інвестиції – 45, державні закупівлі – 50, імпорт – 15, експорт – 10, чисті факторні доходи – 20, чисті трансферти – 5, зростання цін за рік – 2 5%.

5. Припустимо, рівняння заощаджень та інвестицій мають вигляд:

$S = 0,68 \cdot Y - 20$; $I = 28$. Запишіть рівняння споживання, знайдіть і прокоментуйте величину мультиплікатора автономних витрат.

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

Варіант 24

Теоретичні питання:

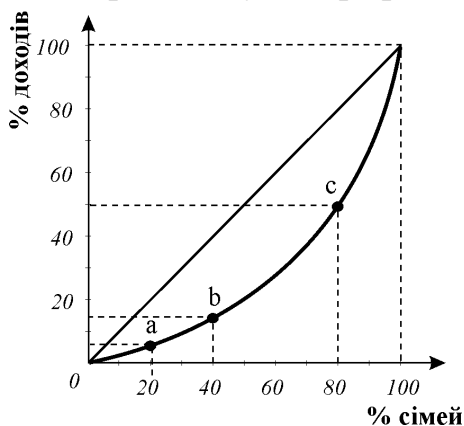
1. Олігополістичний ринок. Суть олігополії. Олігополія і конкуренція. Олігополія та економічна ефективність.
2. Адаптація економіки до циклічних коливань. Державне антициклічне регулювання. Особливості економічного циклу в Україні.

Завдання:

1. Визначте показники продуктивності праці (ПП), фондівіддачі (ФВ), фондомісткості (ФМ), матеріаломісткості (ММ), матеріаловіддачі (МВ), рентабельності (Р), якщо:

- обсяг реалізованої продукції (П) – 3000 грн;
- вартість основних фондів (ОФ) – 1600 грн;
- вартість сировини і матеріалів (М) – 600 грн;
- собівартість продукції (СС) – 2200 грн
- кількість працівників (К) – 60 осіб.

2. Проаналізуйте графік і дайте відповіді на наступні питання:

1. Визначте модель, що представлена на графіку, поясніть її.

2. Поясніть економічну суть бісектриси на графіку.

3. Виходячи з числових даних поясніть економічний зміст точок *a*, *b*, *c* на графіку.

4. Добудуйте графік таким чином, щоб він ілюстрував зростання нерівності доходів.

3. Розрахуйте номінальний і реальний ВВП, валовий національний дохід (ВНД) і валовий національний наявний дохід (ВННД), якщо надано такі показники (млрд грош. од.): споживчі видатки – 100, валові внутрішні приватні інвестиції – 45, державні закупівлі – 50, імпорт – 15, експорт – 10, чисті факторні доходи – 20, чисті трансфери – 5, зростання цін за рік – 25 %.

4. Населення складає 80 млн осіб, 14 млн осіб – діти до 16 років, 20 млн осіб вибули зі складу робочої сили, безробітні складають 24 млн осіб. Розрахувати: величину робочої сили; рівень безробіття; рівень зайнятості.

**РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА
З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ
(ЧАСТИНА 1)**

Варіант 25

Теоретичні питання:

1. Антимонопольна політика і антимонопольне законодавство. Світовий досвід створення антимонопольного законодавства.
2. Суть монетарної політики. Дискреційна і недискреційна монетарна політика.

Завдання:

1. Визначте фактичний і природний рівні безробіття, зайнятості та повної зайнятості, якщо населення країни 16 млн осіб. Чисельність циклічно безробітних – 0,3 млн, фрикційні безробітних – 0,1 млн, структурно безробітних – 0,2 млн. Кількість непрацездатних і тих, що вибули із складу робочої сили – 4 млн осіб.

2. У таблиці представлено дані о розмірах інвестиційного попиту за різних відсоткових ставках.

Відсоткова ставка, (%)	Заплановані інвестиції, (млн грош. од.).
8	115
7	140
6	165
5	190
4	215

Визначте:

1. Величини мультиплікаторів інвестиційного, видаткового та податкового, якщо $MPC = 0,8$.

2. Як зміниться обсяг запланованих інвестицій, якщо відсоткова ставка зменшиться від 6 до 5 %.

3. Який вплив матимуть результати пункту 2 на рівноважний обсяг ВВП (розрахуйте величину приросту або падіння реальних видатків, виходячи з величини мультиплікатора, (проілюструйте відповідь графічно).

4. Як зміниться рівноважний ВВП, якщо державні закупівлі збільшаться на 20 млн грош. од. без зміни податкових надходжень у бюджет.

Проілюструйте відповіді графічно.

3. Визначте приріст грошової пропозиції, якщо вихідний приріст депозитів за рахунок грошової емісії становить 280 тис. грош. од., норматив обов'язкових резервів 12 %, або 0,12.

4. Припустимо, рівняння заощаджень та інвестицій мають вигляд: $S = -20 + 0,2 \cdot Y$; $I = 15$. Напишіть рівняння споживання, знайдіть і прокоментуйте величину мультиплікатора автономних витрат.

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

Варіант 26

Теоретичні питання:

1. Міжнародний поділ праці, його принципи і форми. Міжнародна спеціалізація і кооперація виробництва. Особливості поділу праці в сучасних умовах.
2. Рекомендації щодо подолання безробіття з точки зору різних теоретичних концепцій.

Завдання:

1. Вартість основних виробничих фондів підприємства – 400 тис. грн, а термін їх використання – 10 років, річні витрати на оплату праці – 50 тис. грн, витрати на сировину, матеріали, паливо – 100 тис. грн, прибуток – 55 тис. грн. Визначити: а) річну суму амортизації; б) норму амортизації в) норму прибутку.

2. Наступна система рівнянь описує закриту макроекономічну модель ($X_n = 0$) $C = 200 + 0,8 Y$. При цьому валові інвестиції становлять 160 млн грош. од., державні закупки – 100 млн грош. од. Визначити:

1. Сукупні видатки економіки, за різними значеннями ВВП (млн грош. од.) ($ВВП_1 = 1000$; $ВВП_2 = 2300$; $ВВП_3 = 3300$).

2. Побудувати криву сукупних видатків відповідно до результатів пункту

3. Визначити рівноважний ВВП і покажіть точку рівноваги на графіку.

4. Якщо державні видатки зростуть на 200 млн грош. од., як зміниться рівноважний обсяг національного виробництва, за решти незмінних умов (відповідь проілюструйте графічно).

3. Фактичний ВВП становить 400 млрд грошових одиниць, рівноважний – 440 млрд грош. од. Гранична схильність до заощадження – 0,5. Визначте: простий мультиплікатор витрат та величину зміни державних витрат, що забезпечить досягнення рівноважного ВВП.

4. Як зміниться грошова пропозиція, якщо активи комерційних банків зросли на 15 млн грош. од., норматив обов'язкових резервів становить 12 %, а коефіцієнт готівки 0,5 ?

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

Варіант 27

Теоретичні питання:

1. Інтернет-торгівля у сфері ринкової інфраструктури.
2. Фіскальна політика й державний бюджет. Концепції збалансування державного бюджету. Вплив фіскальної політики та циклічних коливань на державний бюджет.

Завдання:

1. Побудуйте криву виробничих можливостей за даними таблиці. Розрахуйте граничну норму трансформації при переході від варіанту А до варіанту В, від В до С, від С до Д. Поясніть її динаміку.

Вид товару	Виробничі альтернативи			
	А	В	С	Д
Товар Х	0	60	75	80
Товар У	100	80	60	0

2. Витрати домогосподарств на споживання: $C = 65 + 0,75Y$. Розрахуйте витрати домогосподарств на споживання і величину заощаджень, а також середню схильність до споживання і середню схильність до заощаджень, якщо дохід (Y) дорівнює 1000 грн. Визначте граничну схильність до споживання і граничну схильність до заощаджень при зростанні наявного доходу з 1000 до 2100 грн. Державні видатки та чисті податки збільшилися на 225 тис. грошових одиниць. Гранична норма споживання дорівнює 0,63. Податкова ставка (коефіцієнт податків) 0,35. Визначити мультиплікатори державних видатків, податків та збалансованого бюджету.

3. У таблиці наведені дані, що характеризують сукупну пропозицію. Виходячи з даних таблиці побудувати криву сукупної пропозиції та визначити:

1. Межі змін реального ВВП на кейнсіанському відрізку кривої сукупної пропозиції.

2. Межі змін реального ВВП на класичному відрізку кривої сукупної пропозиції.

3. Межі змін реального ВВП на проміжному відрізку кривої сукупної пропозиції.

Рівень цін (грош. од.)	ВВП реальний (млн грош. од.)
250	2000
225	2000
200	1900
175	1700
150	1400
125	1000
125	500
125	0

Якою має бути величина сукупного попиту, щоб економіка знаходилася у стані рівноваги за рівнем цін 175 грош. од.

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

Варіант 28

Теоретичні питання:

1. Економічні школи щодо періодизації суспільного розвитку.
2. Вплив держави на загальну рівновагу засобами монетарної й фінансової політики. Застосування моделі IS-LM для аналізу економіки України.

Завдання:

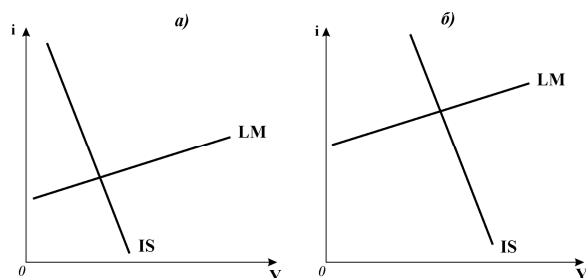
1. Вартість виробленої продукції складає 10 000 грн, вартість основних фондів, за допомогою яких вона вироблена - 2000 грн Розрахуйте величини фондодідачі і фондомісткості, проаналізуйте їх.

2. Проаналізуйте графік і дайте відповіді на наступні питання:

1. Визначте модель, що представлена на графіку, поясніть, яку політику ілюструє графік а); яку політику ілюструє графік в).

2. Зробіть побудову графіка а), яка проілюструє вплив на економіку зниження податків.

3. Зробіть побудову графіка в), яка ілюструватиме вплив на економіку збільшення центральним банком пропозиції грошей.

3. ВВП фактичний – 2060 грош. од.; ВВП рівноважний – 1860 грош. од.; $MPC = 0,75$. Визначте величину інвестицій, що забезпечує досягнення рівноважного ВВП.

3. Визначте і прокоментуйте величину граничної схильності до імпорту (MPI), якщо при середній податковій ставці 14 % маємо наступні дані за 2010 і 2011 рр.(млрд дол.):

	2010	2011
ВВП (Y)	480	620
Імпорт (Im)	38	54

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

Варіант 29

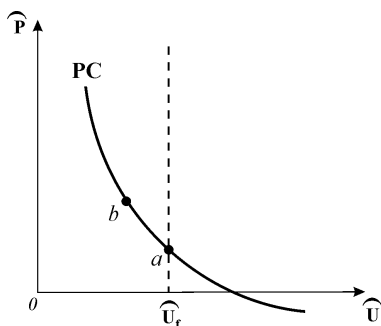
Теоретичні питання:

1. Теорії вартості: трудова, маржиналістська і неокласична. Розвиток товару і товарного виробництва за сучасних умов.
2. Види заощаджень. Національні заощадження. Рівень заощаджень.

Завдання:

1 Реальний капітал, який вкладено в виробництво – 300 тис. грн, річний прибуток – 15 тис. грн. Ставка банківського проценту по кредитах – 15%. Було випущено 15 000 акцій. Визначте курс акцій та розмір засновницького прибутку, якщо на ринку буде продано всі акції.

2 Проаналізуйте графік і дайте відповіді на наступні питання:

1. Визначте модель, що представлена на графіку, поясніть, який зв'язок і між якими змінними вона ілюструє.
2. Поясніть для якого часового періоду характерний цей зв'язок і яку дилему для урядової політики створює цей зв'язок.
3. Які дії уряду спричиняють переміщення економіки з точки а у точку b.
4. Поясніть економічний зміст відрізка кривої, що розташований нижче осі абсцис.

3 Визначте величини валового національного доходу (ВНД) і валового національного розташовуваного доходу (ВНРД), якщо:

- факторні доходи резидентів за рубежом – 480 од.
- факторні доходи нерезидентів у даній країні – 450 од.
- трансферти нерезидентів резидентам – 109 од.
- трансферти резидентів нерезидентам – 120 од.
- ВВП країни – 1800 од.

4 Державні видатки та чисті податки збільшилися на 600 тис. грошових одиниць. Гранична норма споживання дорівнює 0,75. Податкова ставка (коефіцієнт податків) 0,4. Визначити мультиплікатори державних видатків, податків та збалансованого бюджету.

РОЗРАХУНКОВО-ГРАФІЧНА РОБОТА З ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (ЧАСТИНА 1)

Варіант 30

Теоретичні питання:

1. Історичний досвід України в створенні національної грошової одиниці.
2. Державні видатки і їх структура. Поточні та капітальні витрати держави.

Завдання:

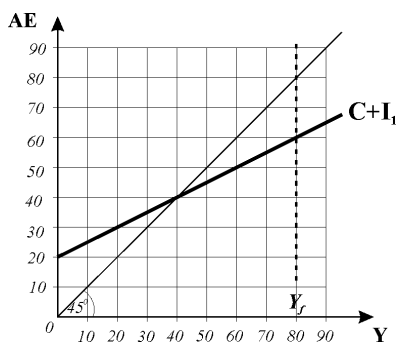
1. В таблиці представлений об'єм попиту на товар при різних рівнях ціни.
- 2.

Ціна за порцію (грн)	Об'єм попиту (тис.од.)	Об'єм пропозиції. (тис. од.)	Рівноважний об'єм (тис.од.)
7	10	80	
6	20	70	
5	30	60	
4	40	40	
3	50	20	
2	60	10	
1	70	0	

а) визначте рівноважний об'єм і рівноважну ціну; отриманий результат занесіть в таблицю.

б) побудуйте графіки попиту і пропозиції. Проаналізуйте отриманий результат.

2. Проаналізуйте графік і дайте відповіді на наступні питання:

1. Визначте модель, що представлена на графіку, поясніть яку економіку характеризує ця модель (закриту, відкриту, змішану).

2. Визначте точку рівноваги (її координати) та охарактеризуйте стан економіки (фазу циклу) у точці рівноваги.

3. Добудуйте графік, щоб мати змогу визначити величину інвестицій, необхідних для досягнення рівноваги на рівне потенційного обсягу виробництва.

4. Визначте за графіком величину мультиплікатора інвестицій.

3. Визначте приріст грошової пропозиції, якщо вихідний приріст депозитів за рахунок грошової емісії становить 200 тис. грош. од., норматив обов'язкових резервів 10 %, або 0,1.

4. ВВП гіпотетичної економіки становить 7500 тис. грош. од., споживчі витрати 2320 тис. грош. од., державні витрати 1150 тис. грош. од., чистий експорт 105 тис. грош. од., амортизація 175 тис. грош. од., імпорт 85 тис. грош. од. Визначте: величину ЧВП; величини валових і чистих інвестицій; величину експорту; стан даної економіки.

5 ПОРЯДОК, МЕТОДИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ

Педагогічний контроль є обов'язковим елементом навчання як складника процесів освіти, пізнання. Контроль – це система перевірки й оцінювання результатів навчання, тобто контроль знань, умінь і навичок студентів з наслідку вивчення модуля «Економічна теорія (Частина І)». Практика і чисельні наукові дослідження підтверджують стимулюючу роль різноманітних видів контролю в мотиваційній поведінці студентів.

Рейтингова система спрямована на підвищення виховної ролі навчальної дисципліни, стимулює самостійну роботу студентів, спонукає їх до ініціативи. Одним із елементів рейтингової системи є тестовий контроль знань, умінь і навичок студентів, який дозволяє ефективно й об'єктивно оцінювати успішність студентів.

Для визначення рівня знань, умінь і навичок студентів під час вивчення модуля «Економічна теорія (Частина І)» використовуються наступні форми та методи контролю:

- поточний контроль за результатами вивчення кожного змістового модуля передбачає виявлення рівня засвоєння студентом лекційного матеріалу й уміння використовувати його для вирішення практичної ситуації, наводиться у вигляді письмової роботи, яка передбачає тестування та розв'язання задач;

- оцінювання роботи студентів на семінарських заняттях, передбачає оцінку систематичності й активності роботи студента під час обговорення питань тієї чи іншої теми, активність при виконанні індивідуальних завдань (РГР);

- підсумковий контроль. За умовами кредитно-модульної системи організації навчального процесу до підсумкового контролю допускаються студенти, які набрали в сумі за змістовими модулями більше ніж 30% балів від загальної їхньої кількості в цілому за модулем, або більше 50% балів поточного контролю за усіма змістовими модулями. Підсумковий контроль здійснюється за екзаменаційними білетами у письмовій формі.

Отримані під час вимірювання різними методами оцінки, бали, відсотки складають врешті комплексну оцінку. Комплексна оцінка враховує також і систему заохочувальних і штрафних балів, які отримав студент протягом триместру. Заохочувальні бали нараховуються за участь в олімпіадах різних рівнів, конкурсах студентських робіт, за доповіді на наукових конференціях, за активність студентів на заняттях та ін.

Результати тестування, виконання тематичних робіт, розв'язання задач, заохочувальні та штрафні бали перераховуються відповідно до системи оцінювання, які подані в таблиці.

Таблиця – Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за Шкалою ЄКТС
	Для екзамену, курсового проекту (роботи), практики, диф. заліку	Для заліку	
90 – 100	відмінно	зараховано	A
82 – 89	добре		B
74 – 81			C
64 – 73	задовільно		D
60 – 63			E
35 – 59	Незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання	FX
0 – 34	З обов’язковим повторним вивченням дисципліни	Не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	F

6 ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ

1. Основні етапи розвитку економічної теорії як науки.
2. Позитивна та нормативна економічна теорія.
3. Система економічних законів і функції економічної теорії.
4. Економічна теорія та економічна політика.
5. Взаємодія потреб та інтересів як рушійна сила соціально-економічного прогресу. Економічний закон зростання потреб.
6. Економічна система, її сутність та основні структурні елементи.
7. Характеристика основних типів економічних систем.
8. Власність: сутність, типи та роль в економічній системі.
9. Економічні школи щодо періодизації суспільного розвитку.
10. Сутність і структура суспільного виробництва.
11. Економічний вибір. Крива виробничих можливостей.
12. Основні фактори виробництва та їх взаємозв'язок.
13. Ефективність виробництва, її сутність, економічні та соціальні показники.
14. Форми організації суспільного виробництва: натуральне і товарне.
15. Економічні та неекономічні блага. Товар і його властивості.
16. Закон вартості, його сутність та функції
17. Сутність та функції грошей.
18. Закон грошового обігу.
19. Поняття ринку. Риси, структура, інфраструктура та функції ринку.
20. Основні суб'єкти ринкової економіки та їх функції.
21. Класифікація ринків і загальні ознаки їх функціонування.
22. Сутність, функції та види конкуренції. Природа виникнення монополізму.
23. Сутність попиту і фактори, що його визначають. Закон попиту.

24. Пропозиція: зміст і фактори, що на неї впливають. Закон пропозиції.
25. Ринкова рівновага. Утворення рівноважної ціни та рівноважного обсягу виробництва.
26. Сутність та форми конкуренції. Функції конкуренції.
27. Організаційно-правові форми підприємств. Функції підприємства.
28. Кругообіг і оборот промислового капіталу.
29. Амортизація і відтворення основного капіталу.
30. Показники ефективності використання основного та обігового капіталу.
31. Земельна рента, її сутність, види і механізм утворення.
32. Ринок земельних ресурсів. Ціна землі.
33. Агропромислова інтеграція й агропромисловий комплекс.
34. Державна політика регулювання і підтримки сільськогосподарського виробництва
35. Система розподілу доходів. Номінальні та реальні доходи. Крива Лоренца. Коефіцієнт Джині.
36. Держава як суб'єкт ринкового господарства.
37. Політика державного регулювання економіки.
38. Фінансово-грошова система.
39. Податково-бюджетна політика держави.
40. Грошово-кредитна політика держави.
41. Сутність світового господарства, його структура і суперечності.
42. Традиційні і стратегічні МЕВ. Платіжний баланс.
43. Інтернаціоналізація господарських відносин і продуктивних сил.
44. Міжнародна економічна інтеграція як вищий рівень інтернаціоналізації господарських відносин.
45. Зовнішньоекономічні відносини і проблеми інтеграції України у світове господарство.
46. Економічні аспекти глобальних проблем.
47. Система національних рахунків і основні макроекономічні показники.
48. Методи обчислення ВВП.
49. Обчислення реальних обсягів: номінальний і реальний ВВП. Темп росту й темп приросту реального ВВП.
50. Індекс цін і дефлятор.
51. Сукупний попит та його модель. Крива сукупного попиту (AD).
52. Сукупна пропозиція. Короткострокова крива сукупної пропозиції (AS).
53. Варіанти макроекономічної рівноваги. Довгострокова й короткострокова макроекономічна рівновага.
54. Мультиплікатор у моделі AD-AS.
55. Споживання і заощадження як функції доходу. Автономне споживання і чинники, які на нього впливають.
56. Процентна ставка як чинник інвестиційного попиту. Номінальна й реальна процентна ставка.
57. Сутність мультиплікатора. Модель простого мультиплікатора. Мультиплікатор Кейнса.

58. Автономні та індукційовані інвестиції.
59. Модель акселератора. Модель взаємодії мультиплікатора-акселератора.
60. Модель IS-LM як аналітичний засіб макроекономічної політики
61. Зміст фіскальної політики: цілі та інструменти. Стимулююча й стримуюча фіскальна політика.
62. Бюджетно-податкова система як інструмент економічної політики держави. Крива Лаффера.
63. Мультиплікатор державних витрат і податковий мультиплікатор. Мультиплікатор збалансованого бюджету.
64. Бюджетний дефіцит: причини виникнення і економічні наслідки.
65. Державний борг та його структура.
66. Вплив монетарної політики на економіку: політика «дорогих» та «дешевих» грошей.
67. Грошовий та депозитний мультиплікатори.
68. Дискреційна і недискреційна монетарна політика.
69. Економічні (ділові) цикли. Типи циклів.
70. Циклічність, інфляція й безробіття як форми прояву макроекономічної нестабільності.
71. Економічне зростання: сутність, види й основні чинники. Особливості сучасного типу економічного зростання.
72. Інфляція. Розрахунок темпу інфляції. Класифікація інфляції.
73. Сутність понять «інфляція попиту» та «інфляція витрат».
74. Соціально-економічні наслідки неконтрольованої інфляції.
75. Вплив інфляції на обсяг валового внутрішнього (національного) продукту. Сутність стагфляції.
76. Головні концепції антиінфляційних (адаптаційних) заходів держави.
77. Сутність макроекономічного кругообігу в умовах ринкової економіки.
78. Безробіття. Рівень зайнятості та рівень безробіття. Види безробіття.
79. Закон і крива Оукена.
80. Взаємозв'язок безробіття та інфляції. Крива Філіпса.
81. Інструменти зовнішньоторговельної політики.
82. Платіжний баланс. Типові компоненти платіжного балансу. Валютний ринок і валютні курси.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевич В. Д. Макроекономіка : підручник / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, Л. О. Баластрик. – 2-ге вид., випр. – Київ : Знання, 2005. – 851 с.
2. Дорнбуш Р. Макроэкономика / Р. Дорнбуш, С. Фішер. – Київ : Основи, 1996. – 809 с.
3. Економіка України : стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. В. М. Гейця. – Київ : Фенікс, 2003. – 960 с.
4. Економічна теорія : навч. посібник / В. П. Решетило, Г. В. Стадник, Н. В. Можайкіна та ін.; за заг. ред. В. П. Решетило ; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ, 2014. – 290 с.
5. Економічна теорія. Політекономія : підручник / за ред. В. Д. Базилевича. – 8-ме вид., перероб. і допов. – Київ : Знання, 2012. – 702 с.
6. Економічна теорія – політекономічний контекст : навч. посібник/ П. М. Макаренко, Л. Ю. Мельник, А. П. Макаренко, Л. Л. Мельник. – 2-ге вид., доопрац. і допов. – Полтава : РВВ ПДАА, 2010. – 211 с.
7. Економічна теорія. Макроекономіка : підручник / за ред. В. М. Тарасевича. – Київ : Знання, 2012. – 206 с.
8. Економічна теорія. Міжнародна економіка : підручник / за ред. В. М. Тарасевича. – Київ : Знання, 2012. – 143 с.
9. Кліменко О. М. Макроекономіка : навч. посіб. для самост. вивч. дисципліни / О. М. Кліменко, О. М. Крюкова, М. С. Бріль. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2012. – 135 с.
10. Кулішов В. В. Макроекономіка (основи теорії і практики) / В. В. Кулішов. – Львів : Магнолія плюс, 2004. – 252 с.
11. Макаренко И. П. Макроэкономика. Модели и цифры (на примере Украины) / И. П. Макаренко. – Київ : Б.в., 2002. – 142 с.
12. Макроекономіка: навч. посібник / за заг. ред. В. П. Решетило – 2-е вид., доповнене. – Харків : ХНАМГ, 2013. – 224 с.
13. Макроекономіка : навч. посібник / за заг. ред. Кліменко О. М. – Харків : ІНЖЕК, 2011. – 259 с.
14. Моторин Р. М. Система національних рахунків / Р. М. Моторин, Г. М. Моторина. – Київ : КНЕУ, 2001. – 336 с.
15. Радіонова І. Ф. Макроекономіка (теорія і практика) / І. Ф. Радіонова. – Київ : Таксон, 2004. – 346 с.
16. Решетило В. П. Экономическая теория : учебное пособие / В. П. Решетило, О. Ю. Егорова, Н. В. Можайкина ; Харьков. нац. ун-т гор. хоз-ва им. А. Н. Бекетова. – Харьков : ХНУГХ им. А. Н. Бекетова, 2016. – 197 с.
17. Решетило В. П. Економічна теорія: тексти лекцій (для студентів 1 курсу денної і 2 курсу заочної форм навчання за напрямом підготовки 6.030601 «Менеджмент») / В. П. Решетило, О. Ю. Єгорова, О. І. Батістова; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Харків : ХНАМГ, 2012. – 193 с.

18. Савченко А. Г. Макроекономічна політика / А. Г. Савченко. – Київ : КНЕУ, 2001. – 166 с.
19. Савченко А. Г. Макроекономіка: підручник. – 2-ге вид., без змін / А. Г. Савченко. – Київ : КНЕУ, 2007. – 448 с.
20. Семюелсон Пол А., Нордгауз Вільям Д. Макроекономіка: пер. з англ. / Пол А. Семюелсон, Вільям Д. Нордгауз – Київ : Основи, 1995. – 574 с.
21. Тітьонко О. М. Система макроекономічного рахівництва / О. М. Тітьонько. – Київ : КНЕУ, 2002. – 188 с.
22. Чистов С. М. Державне регулювання економіки : навч. посібник / С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін. – Київ : КНЕУ, 2008. – 440 с.
23. Шевчук В. Платіжний баланс і макроекономічна рівновага в трансформаційних економіках: досвід України / В. Шевчук. – Львів: Каменяр, 2001. – 495 с.
24. Практикум з курсу макроекономіки (основні поняття, формули, тести, завдання, проблеми, література) для самостійної роботи студентів / Укл. : Решетило В. П. – Харків : ХНАМГ, 2007. – 61 с.
25. Тестовий контроль знань, умінь і навичок з модуля «Макроекономіка» (тестові завдання за змістовими модулями, підсумковий тест) / Укл. : Решетило В. П., Островський І. А., Тимофієва С. Б. – Харків : ХНАМГ, 2007. – 51 с.
26. Економічна теорія (Макроекономіка) Методичні рекомендації до організації самостійної роботи, проведення практичних занять (для студентів 1 курсу денної та заочної форми навчання галузей знань 0306 «Менеджмент і адміністрування» напряму підготовки 6.030601 «Менеджмент», галузі знань «1401 «Сфера обслуговування» напряму підготовки 6. 140101 «Готельно-ресторанна справа») / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; уклад. : І. А. Островський, С. Б. Тимофієва. – Харків : ХНАМГ, 2012 – 88 с.
27. Методичні вказівки до проведення практичних занять, виконання розрахунково-графічних робіт та організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Економічна теорія» (для студентів 1 і 2 курсів денної і заочної форм навчання за напрямом підготовки 6.140103 «Туризм») / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; уклад. : В. П. Решетило, О. Ю. Єгорова. – Харків : ХНАМГ, 2012. – 134 с.

Навчальне видання

Методичні вказівки до організації самостійної роботи,
практичних занять та виконання письмових робіт
з дисципліни

«ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ (ЧАСТИНА 1)»

*(для студентів I курсу денної та заочної форм навчання
спеціальності 242 – Туризм)*

Укладачі: **МОЖАЙКІНА** Наталія Василівна,
ФЕДОТОВА Юлія Володимирівна

Відповідальний за випуск *І. А. Островський*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *Ю. В. Федотової*

План 2017, поз. 296М

Підп. до друку 21.06.2017 р.
Друк на ризографі
Зам. №

Формат 60×84/16
Ум. друк. арк. 5,2
Тираж 50 пр.

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 5328 від 11.04.2017 р.